

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Georg Wilhelm Friedrich Hegel (Stuttgart 1770- Berlin 1831)

Alman İdealizminin son büyük temsilcisi. Kendisinden önceki belli başlı filozofların görüşlerini eleştirel bir senteze tabi tutmuş ve evrensel varoluşun tüm alanlarını kapsayan sistematik bir felsefi yapı kurgulamıştır. Bu yapıyı özetleyen ana yapıtı *Anahatlarıyla Felsefi Bilimler Ansiklopedisi*'dir. Kendisinin kaleme aldığı diğer yapıtları *Tinin Görüngübilimi*, *Mantık Bilimi*, *Hukuk Felsefesinin İlkeleri*'dir. Ayrıca derslerini takip eden öğrencilerinin birebir notlarından oluşturulmuş *Tarih Felsefesi*, *Felsefe Tarihi*, *Estetik*, *Din Felsefesi* üzerine ders notları da yayınlanmıştır. Hegelci sistematğin derin ve devasa yapısı sonraki tüm felsefe anlayışlarının şu veya bu ölçüde sürekli ilgi konusu olmuştur.

Enver Orman

1964 yılında Kayseri'nin Sarız İlçesi Tavlaköyü'nde doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Kayseri'de, Lisans eğitimini de Ege Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde tamamladı. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden "Duyarlıksız Akıl: Kant Felsefesinde Özgürlük Sorunu" başlıklı Yüksek Lisans teziyle mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden "Hegel Felsefesinde Sınır Kavramının Önemi" başlıklı Doktora teziyle mezun oldu. Dil öğrenmek için Almanya'da bulundu. Hegel Felsefesi ve özellikle Hegelci diyalektik üzerine çeşitli dergilerde yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır. Halen İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

BELGE YAYINLARI: 632

Siyasal Düşünce Klasikleri Dizisi

Aphorismen aus Hegels Wastebook (1803-1806)

Wer Denkt Abstrakt (1807)

Hegels Werke II (Jenear Schriften 1801-1807)

Shurkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1970

içinde s. 540-567 ve s. 575-582

Hegel - Karalama Defterinden Aforizmalar (1803-1806)

Kim Soyut Düşünür? (1807)

© Almanca'dan Çeviren: *Enver Orman*

Sayfa Düzeni

Aristan

Kapak Tasarım

Nuran Gündoğdu

Birinci Baskı

Nisan 2010

İç/Kapak Baskı-Cilt

Berdan Matbaacılık

0 (212) 613 12 11

Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi

C Blok No: 239 Topkapı / İstanbul

BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK

Divanyolu Cad. Binbirdirek İşhanı No:15/1

Sultanahmet/İstanbul

Tel: 0 (212) 638 34 58

Fax: 0 (212) 517 44 53

E-mail: belgeyayinevi@hotmail.com

belgekitapkulubu@yahoo.com

www.belgeyayincilik.com

Georg Wilhelm Friedrich Hegel

**KARALAMA DEFTERİNDEN
AFORİZMALAR**

Almancadan Çeviren

Enver Orman

İ ç i n d e k i l e r

Önsöz Yerine / Enver Orman

Hegel'in Yaşamından Notlar / 7

Türkçede Hegel / 17

Almanca 'Wahrheit' Türkçede Nasıl Karşılanmalıdır / 22

Çevirilere İlişkin Notlar / 24

Hegel'in Karalama Defterinden Aforizmalar / 27

Kim Soyut Düşünür? / 105

ÖNSÖZ YERİNE

Hegel'in Yaşamından Notlar

Hegel'in asıl felsefi görüşleri tüm sistematik kapsamı ve derinliği içinde, *Tinin Görüngübilimi*, *Mantık Bilimi*, *Felsefi Bilimler Ansiklopedisi*, *Hukuk Felsefesinin İlkeleri* gibi temel olarak kendi yazdığı ve öğrencilerinin ders notlarından derlenmiş diğer yapıtlarında dile getirilmiştir. Burada çevrilmiş bulunan iki metin ise daha çok, Hegel'in düşüncelerinin ve kişiliğinin gelişimine ilişkin bazı ipuçlarını bize vermektedir. Hem Hegel'in *Karalama Defterinden Aforizmalar* ve hem de *Kim Soyut Düşünür?* başlıklı kısa ve çarpıcı metinler, bir filozofun dünyaya bakışındaki renkli, ironik ve iğneleyici söylemine ilişkin iyi örnekler sayılabilirler. Bu nedenle çevrilere ilişkin kısaca tanıtıcı bir kaç söz söylemeden önce, Hegel'in yaşamından bazı ilginç notlar aktarmanın uygun olacağını düşündüm. Olasıdır ki, aktarılan notlar yazarın kişiliğini zihnimizde daha canlı kılabilir. İşte filozofun yaşamından bazı ilginç notlar.¹

1 Hegel'in yaşamına ilişkin bu veriler için öncelikle şu kaynaktan yararlanılmıştır: Arsen Gulyga, *G.W.F.Hegel*, Röderberg

Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Stuttgart Ulaştırma Dairesi'nde bir bürokrat olan Georg Ludwig Hegel ve Maria Magdalena'nın ilk oğlu olarak, 27 Ağustos 1770 tarihinde dünyaya gelir. Daha çocukluk yıllarında rahatına düşkün olma ve iyi öğrenme nitelikleriyle dikkati çekmiştir. Okul yaşamı sırasında sadece düzenli dersleri izlemekle kalmaz, özel öğretmenlerle de çalışır. Cep haçlığını kitap almak için harcayan Hegel, kütüphane ziyaretlerinden ve bolca kitap okumaktan büyük zevk alır. Ciddi kitapları okumayı sever. Genç Hegel'in 'büyümüş de küçülmüş' bir kişiliği olduğu söylenebilir.

Stuttgart'taki lise öğrenimi bitirme konuşmasının başlığı *Türklerde Sanat ve Bilimlerin Körelmiş Durumudur*. Genç Hegel bu konuşması ile Osmanlı İmparatorluğu'na ilgi göstermekten çok, kendi ülkesi Württemberg Dukalığı'na ve despotu Karl Eugen'e övgüler sunmaktaydı. Bu konuşma, Türklerin tersine Almanların eğitim ve bilime ne kadar önem verdiklerine ilişkindi.

Hegel lisedeki başarılarından ve belki biraz da krala övgülerinden dolayı yüksek öğrenimi için burs almayı garantilemişti. Ekim 1788'de Tübingen Manastırı'nın Teoloji Fakültesi'nde yüksek öğrenimine başlar ve burada da çok okuması nedeniyle 'yaşlı adam' lakabıyla çağrılır. Hegel, geleceğin büyük şairi Friedrich Hölderlin ve filozofu Friedrich

Verlag, Frankfurt am Main, 1974. Ayrıca şu kaynaklara da bakılmıştır: Franz Wiedmann, *Hegel*, Rowohlt Verlag, 1984; J. Hoffmeister, *Dokumente zu Hegel Entwicklung*, Fr.Frommanns, Stuttgart, 1936.

W. J. Schelling ile arkadaşlık kurar ve bir süre aynı odayı paylaşırlar. Lisede olduğu gibi, fakültede de Yunanlı ve Romalı yazarların klasik yapıtlarına ilgi duymakta ve hummalı bir şekilde okumaktaydı. Ona göre Antik literatür zevk ve güzelliği öğrenmek için birebirdi.

İlk kez Tübingen'de politika ile ilgilenmeye başladı. 1789 Büyük Fransız Devrimi Almanya'daki ilerici güçler tarafından büyük bir sevinçle karşılanmıştı. Öbür şehirlerde olduğu gibi Tübingen'de de Devrimin etkisiyle politik bir kulüp kurulmuştu. Hegel arkadaşı Schelling ile birlikte kulübün çalışmalarına etkin olarak katılır. Yaptığı politik çözümleme ve konuşmalar beğeni toplar. Rousseau'nun devrimci görüşlerinden, toplumsal eşitsizliğe ve feodal köleliğe yönelik tutkulu eleştirilerinden etkilenmiştir. Bu dönemde felsefeye yönelik fazla bir ilgi göstermemekteydi. Kant'ı Fransız Devrimi başladıktan sonra okumaya başlayan Hegel'in, Kritik Felsefe'nin ruhunu o sıralar anlamaktan uzak olduğu söylenebilir. Teoloji öğrencileri arasında *Salt Aklın Eleştirisi* üzerinde çalışma yapan bir gruba genç Schelling katılmış olmasına karşın, Hegel'in ilgisiz kaldığı aktarılmaktadır.

Hegel teoloji eğitiminden sonra papaz olmayı seçmemiştir. O dönem için hitabet yeteneğine pek fazla güvenememesinin yanında, Fransız Devrimi'nden ve Rousseau'nun fikirlerinden etkilenmesi ve teoloji okulundaki manastır ve kışla yaşamının etkisiyle kiliseye tepkisi de, bu kararda önemli etkenler olsa gerektir. Her ne kadar Hegel başarılı ve ciddi bir öğrenci olsa da, öğrenimi boyunca ara sıra kağıt oynamaktan, içkili okula gelmekten ve kuralları çiğnemekten geri kalmamıştır. Hatta bir defasında ayakta

duramayacak kadar sarhoş olarak okula geldiği için, zor durumda kalmaması için arkadaşları tarafından saklandığı aktarılmaktadır.

Ekim 1793'te özel öğretmenlik için Bern'e giden Hegel, bu sakin ortamda felsefe ile, ama özellikle Kant'ın yapıtlarıyla ilgilenmeye başlamıştır. Kant felsefesinin önemini ilk defa burada bilinçli bir şekilde kavrar ve Schelling'e 'Kant'ın sisteminden ve onun tamamlanmasından hareketle Almanya'da bir devrim beklediğini' yazar. Fichte gibi Hegel de önceleri Kant'ın teorik felsefesinden çok pratik felsefesinden etkilenmekteydi. Hegel'e göre, 'insanlar kendilerindeki özgürlük yetisinin önemini felsefe aracılığıyla kavrarlar; filozoflar onurlu yaşamayı tanımlar, halklar öğrenir ve ayaklar altına alınmış hakları için savaşırlar.'

Hegel dört yıl aradan sonra kendisini İsviçre'de yalnız duyumsar. Frankfurt'ta bulunan eski arkadaşı Hölderlin'in çağrısı üzerine Almanya'ya döner. Fakat Hölderlin ile uzun süre birlikte kalamazlar. Hölderlin özel ders verdiği öğrencilerinin annesiyle platonik bir aşk yaşamaktadır ve bu aşkın yarattığı acı nedeniyle Frankfurt'tan uzaklaşmak istemektedir. Daha sonra Fransa'ya giden Hölderlin, sevgilisinin ölüm haberi üzerine geri dönecektir. Bu ölüm ile sarsılan ve içinde bulunduğu burjuva toplumunda kişisel işe yaramazlık duygusuna kapılan Hölderlin, ayrıca Fransız Devrimi'nin sonuçlarından kaynaklanan düş kırıklığıyla bir yönsüzlük duygusu ve psikolojik çöküntü yaşar. Doğruluğu tartışmalı bir söylentiye göre o zamanlar özel öğretmenlik yapmakta olan Hegel, önceleri bir düşününler evinde, sonraları ise bir yabancı çift tarafından bakımı üstlenilen Hölder-

lin'i çok fazla ziyaret etmemiştir. Bazı biyografi yazarları veri olarak aldıkları bu durumu şöyle yorumlamaktadırlar: Hegel akli kişisel yaşamında da her şeyin üstünde tutmaktaydı ve onun için, aklını yitirmiş bir insan çoktan ölü sayılabilirdi.

1799'da babası ölen Hegel, kendisine miras kalan bir miktar para ile birlikte, iki yıl sonra Jena'ya gitmeye karar verir. O zamanki Alman üniversiteleri içinde tinsel ve sanatsal yaşamı ile Jena iyi bir isim yapmıştı. Ününü daha çok, 1789'dan başlayarak bir süre Üniversite'de ders veren Friedrich Schiller'e borçluydu. Hegel için asıl önemli olan ise, eski okul arkadaşı Schelling'in, tanrıtanımazlık iddialarıyla görevinden uzaklaşmak durumunda bırakılan Fichte'nin yerine, 1798'de Jena Üniversitesi'nde dışardan profesör olarak ders vermeye başlamış olmasıydı. Henüz yirmi üç yaşında ve Hegel'den beş yaş genç olan Schelling için, bu büyük bir başarıydı. Hegel Jena'ya geldikten sonra Schelling'in çevresine katıldı. Eski arkadaşı ile birlikte bazı teorik çalışmalar yapan Hegel, genel olarak Kant Felsefesi ve bu bağlamda Fichte ve Schelling'in Felsefelerini karşılaştıran makaleler yazdı. Her şeyi öznellikten, "ben"den hareketle temellendiren Fichte'nin öznel idealizmine karşı, Schelling'in hem "ben"i hem de dış dünyayı özdeşleştiren mutlak varlık anlayışını savundu. Hegel öznel idealizmi, dogmatik materyalizm ile eş tuttu ve iki görüşün de bir yöne vurgu yaptığını ve tek yanlı olduğunu savundu. Hegel açısından ilki nesnelerin kendi başına varlığını, diğeri ise öznenin etkinliğini gözardı eder. Asıl gerçeklik ise öznenin etkin rolü üstlenmesidir. Varoluş iki öğeyi de içinde taşır, onları oluşturur ve onlardan oluşur.

27 Ağustos 1801 (doğum günü) tarihinde Ders Vermede Yeterlilik (Habilitation-Doçentlik) tezi olarak "Gökci-
simlerinin Yörüngeleri Üzerine" (De Orbitis Planetarum)
adını taşıyan ve spekülâtif bir fizik anlayışını sunan çalışma ile ders vermeye hak kazanır. Fakat ilk önceleri devlet-
ten parasal destek alamayacaktır. Öğrencilerden alınan
ders ücretleri ise çok yetersiz kalmaktaydı. Kendisini izle-
yen öğrenci sayısı da hiçbir zaman otuzu geçmez. Dersle-
rinde genellikle bir yazı masasının arkasına oturan Hegel,
defterini karıştırmakta, tütün içmekte ve öksürmekteydi.
Çok hafif sesle konuşmakta, özellikle basit ve açık şeyler-
den söz ederken, bu açıklık onu rahatsız ediyormuşçasına
bir tavır takınmaktaydı. İlk olarak bu havayı aştıktan ve so-
runun özüne geldikten sonra, biraz hareketlenme göster-
mekteydi. Genellikle tüm mimik ve jestleri ise kullandığı
sözcüklerin içeriğine ters düşmekteydi. Bu nedenle bazı
öğrenciler ona 'odun Hegel' lakabını takmışlardı. Dersleri-
ne devam etmekte ısrarlı olanlar ise, Hocalarının spekülâtif
bilgeliğine önem verenler, adeta onu tanrısallaştıranlardı.
Hegel'de müthiş bir derinlik ve ironi görenlerin yanında,
üniversite yönetimi ve öğrenciler arasında onu karanlık ve
şüpheli görenler de vardı. Tüm bu maddi ve manevi sıkın-
tılarının yanında, Hegel'in Schelling ile de yolları ayrılma-
ya başlamıştı.

Romantik ve mistik bir idealizm anlayışını savunan
Schelling için, önceleri sanat tinsel etkinliğin en üst düze-
yiyken, sonraları sanatın üstünde din yer almıştır. Aynı ka-
nı ile Jena'ya gelen Hegel, daha sonra felsefeyi tinsel et-
kinliğin ilk sırasına yerleştirmiştir. Schelling 'entellektüel
sezgi' ile gerçeğe ulaşılabileceğini ileri sürerken, Hegel

gerçekliğin ancak düşünsel soyutlama ve çıkarımlara dayanan bilimsel bir sistemde dile getirilebileceğini ve 'entellektüel sezgi' fikrinin tinsel bir aristokratlıktan kaynaklandığını savunmaya başlamıştır.

Schelling 'eğitimsiz sürüden nefret ediyorum ve kendimi onlardan uzak tutuyorum' görüşünderken, Hegel bilgi teorisinde demokrat olmuştu. Hegel için felsefe kendisiyle uğraşan herkese açık bir etkinlikti. Schelling, Kant gibi, devletin bir zorunluluk olduğunu ve onsuz insanların anarşi içine düşeceklerini, savaşların hiçbir şeyi çözemeyeceğini ileri sürerken, Hegel bireysel ahlak açısından halkın tınıne uymanın önem taşıdığını ve zorunlu bir örgütlenme olarak devletin kendi esenliğini korumak için, savaş ilan edebileceğini savunmaya başlamıştır. Bu görüşler Schelling'i Hegel'den uzaklaştırmış olmalıdır. Mutlak tın alanın doruğu olarak gördüğü felsefe alanında evrensel kavramları tek geçerli ölçüt olarak alan Hegel'in, nesnel tın alanında ulusal devletlerin ve toplumsal sınıfların tikel ilgilerini aşan evrensel bir iradeyi öngörmediği söylenebilir.

O dönemde aynı zamanda üniversitedeki bazı akademik çekişmelerden de rahatsız olan Hegel, Jena'dan ayrılmak istemekteydi. Jena'yı terk etmesine yol açan son neden ise, şehrin Fransızlar tarafından işgal edilmesi idi. Hegel, evinin Fransız askerler tarafından soyulmasına ve bazı elyazmalarının bu kargaşa içinde yok olmasına rağmen, Fransızların başarılı olmasını istemekteydi. Goethe gibi Hegel de, Napolyon'u Fransız Devrimi'nin mirasçısı, eski düzeni yıkarak Almanya'ya ve tüm Avrupa'ya yeni bir yol çizecek bir reformcu olarak görmekteydi. Fransız Devrimine ve temsilcilerine hayranlığını ömrü boyunca koruyacaktır. Ona göre

Devrim ile birlikte insanlar ilk defa özgürlük adına yola çıkmış ve savaşmışlardı. Mutlak ve olumsuz özgürlük diye tanımladığı Robespierre'in terör rejimine yönelik tüm eleştirilerine karşın, Devrimin fikirlerinin zamanla halkların zihnine yerleşeceğini düşünmekteydi.

Jena dönemine ilişkin başka bir not ise, Hegel'in ilk defa baba olmasıdır. Bu 'gayri meşru' çocuğun annesi, Hegel'in ev sahibinin eşi Christiane Burkhardt'tı. Kadının iki 'gayri meşru' çocuğu daha vardı. Bu durum, bir üniversite profesörü olarak Hegel'in pozisyonunu sarsabilirdi. Kadına dul kalması durumunda yanına alacağına dair söz verdi. Böylece kadın hiçbir skandala yol açmadan Hegel'in gitmesine izin verdi. Hegel daha sonra bu 'gayri meşru' oğlunu ailesiyle tanıştırmıştır.

Hegel kasım 1807 ortalarında Jena'yı terk ederek Bamberg'e gitti. Burada günlük bir gazetenin editörlüğünü üstlendi; haber ve yorumların sürekli sansür edilmesi onu uğraştırdı. Yalnızca 'cemiyet' ve adi suçlara ilişkin haberlerin ise Hegel'e yetmeyeceği açıktır. Bir yandan felsefi çalışmalarıyla uğraşan Hegel'in, 19. yy.'lın ilk yıllarından itibaren üzerinde çalıştığı *Tinin Görüngübilim'i*nin Mart ayı içerisinde ilk baskısı yapıldı. Ayrıca ilk olarak Bamberg'de *Mantık Bilimi* ile ilgili çalışmalarına başladığı sanılmaktadır.

Kısa sürede kapatılan gazete ile birlikte işsiz kalan Hegel, bir yıl sonra (1808) Nürnberg'de bir lise müdürü olarak göreve başladı. Burada gençleri spekülative düşünmeye yönlendirmek için 'pratik alıştırmalar' yapmayı amaçlar: Hegel, sezgi ve tasarımların ötesinde varolan gerçekliğin doğruluğunun ancak akıl ile, kavramlardan hareket eden spekülative (kurgul) düşünceyle kavranabileceğini iddia eder. Daha

sonraları ise, lise gençliğine yönelik bu amacına ulaşamadığını kabul etmiştir. Ona göre, lise ancak felsefi düşünceye pedagojik bir hazırlık sunabilirdi.

1811'de kendisinden yirmi yaş genç olan Maria v. Tucher ile evlenir. İlk önceleri bir devlet memurunun fazla para kazanamayacağı gerekçesiyle bu evliliğe karşı çıkan 'kız tarafı', zor da olsa ikna edilmiştir. Hegel yakın bir arkadaşına yazdığı mektupta evliliğini şöyle yorumlamıştır: "Fani amaçlarıma ulaştım. Ne de olsa insan bu dünyada bir iş ve bir kadınla tamamdır." Hegel çiftinin Karl ve Immanuel isimli iki oğlu olmuştur.

Uzun süre üniversiteden uzak kalamayan Hegel, Ekim 1816'da Heildelberg Üniversitesi'nde boş olan felsefe kadrosuna atanır. Kendisine büyük ün kazandıran *Felsefi Bilimler Ansiklopedisi*'nin ilk baskısı burada yapılmıştır. Bu döneme ilişkin ilginç bir nokta ise, yine Hegel'in ders verme ve düşünme şekli ile ilgilidir. Öğrencilerinin şaka yollu anlattıklarına göre, Herr Profesör Hegel bir kez düşünmeye başladığında, bir gün bir gece boyunca aynı yerde durakalırdı. Yine yağmurlu bir havada düşünceli bir şekilde yürürken, çamura saplanmış ayakkabısını uzun süre fark etmemişti. Hegel'e ilişkin buna benzer yakıştırmalar daha sonraları da devam etmiştir.

1818'de Berlin Üniversitesi'ne davet edilen ve bir dönem rektörlük yapan Hegel, ölümüne (1831) dek burada ders vermiştir. *Hukuk Felsefesi* burada yazılmış ve bitirilmiştir. Bu süreç aynı zamanda Hegel'in Prusya Devleti'nin filozofu diye suçlanmasına yol açan süreçtir de. Bu suçlama, öbür saptamalarının yanında, büyük oranda Hegel'in *Hukuk Felsefesi*'nin Önsöz'ünde "ussal olan edimseldir, edimsel olan

ussaldır" şeklinde çevrilebilecek ünlü önermesinden kaynaklanmıştır. Bu söz günün Prusya Devleti'ne övgü olarak yorumlanmıştır. Hegel bu suçlamaya *Felsefi Bilimler Ansiklopedisi*'nin 1827 baskısının Giriş'inde yanıt vermeye çalışmıştır. Ona göre varolan gerçeklik edimselliğin sadece bir yönünü oluşturur. Günlük yaşamda insan her olayı, yanılığı veya kötülüğü edimsel olarak niteler, fakat bu kazara varoluşlar sonsuz edimsel sürecin yalnızca şimdiki anlarıdır ve asıl etkin ve kalıcı şeyler tarihsel süreç boyunca kendini açığa vuracaktır.

Hegel 1931 tarihinde Berlin'de koleradan ölmüştür.

Türkçede Hegel

Bir dilde kullanılan felsefi terminolojinin oturması, söz konusu dilde felsefe yapan insanların birbirleriyle sağlıklı bir iletişime gereksinim duymalarıyla doğru orantılı görünmektedir. Karşısındakinin duygu ve düşüncelerine ve dahası tinsel emeğine belli bir empati ve saygı, sağlıklı ve verimli bir kültürel ortam için zorunlu bir koşul olarak önümüzde durmaktadır. Türkiye’de felsefeyle uğraşanların felsefeci kimliği zaman zaman politik ve dinsel kimliklerinin, diğer ideolojik bağlantıların gölgesinde kalmıştır. Örneğin dinsel kimliğini kendi felsefi çalışmaları için sorgusuz sualsiz başlangıç noktası olarak alan bazı akademisyenler felsefenin, tüm inanç ve görüşleri şüphe konusu kılan ve sorgulayan yönünü ve dolayısıyla bir inanç sisteminin düşünsel açıdan insanı heyecanlandıran doğruluğunun ve derinliğinin tam da böylesi bir sorgulamayla sağlanabileceğini göz ardı etmişlerdir. Adeta sahip oldukları inanç sisteminin değerinin ve sağlamlılığının filozofça bir şüphe ve eleştiri sürecinden uzak tutulmasına bağlı olduğunu düşünmüşlerdir. Dahası inancın ve düşüncenin birbirinden soyutlanmasına dayalı böyle bir anlayış felsefi bir temellendirme sürecinin ciddi ve sancılı emeğinden de uzak görünmektedir. Böylesi naif ve savunmacı bir inanç atmosferi varlığını biraz da kendilerini Batıdaki aydınlanmacı geleneğin laik mirasçıları olarak konumlayan akademisyen ve entellektüellerin bir kesiminin radikal ve ‘ötekileştirici’ faaliyetlerine borçlu olsa gerektir. Aslında Türkiye’deki felsefi terminoloji de belli bir ölçüde yukarıda söz edilen

kültürel 'yarılmaya' koştur bir seyir izlemiş görünmektedir. Bir taraf İslami inanç geleneğine uygun olarak Osmanlıca ve Arapça ağırlıklı bir terminoloji kullanırken diğer taraf ağırlıklı olarak Batılı veya Öztürkçe bir terminolojiye yönelmiştir. Bu bağlamda amaç birbirini karşılıklı beslemek ve gerçek iletişim olmaktan çıkmış, birbirine duyarsız kesimlerin sağır diyaloguna dönüşmüştür. İnancın insanı dogmatikleştireceği ya da düşüncenin insanı yoldan çıkaracağı anlayışları karşılıklı olarak bu süreçte pekişmiştir.

Aslında düşünce ve dildeki bu yarılma son dönemlerde biraz olsun yumuşamış görünmektedir. İslami kesimde entellektüel faaliyetler savunmacı ve tepkisel niteliğinden sıyrılıp Batılı düşünürleri daha fazla kucaklarken, Batılı kesimde de İslam ve genel olarak Doğu kültür mirasına oryantalist bakış açısı sorgulanmaya başlanmıştır. Yüzyıllık kültürel yarılmayı aşmaya yönelik tüm bu olumlu gelişmelere rağmen sorunların bir kısmı hala önümüzde durmaktadır. Bu sorunlardan bir kısmının felsefi terminoloji için de geçerli olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bu bağlamda özel olarak Hegel çevirilerine ve bu alanda kullanılan terminolojiye baktığımızda, yapılan çevirilerin büyük bir bölümünün altında, akademik yapının dışında çalışmalarını devam ettiren Aziz Yardımlı'nın imzasını görmekteyiz. Akademik çevrelerde daha düne kadar Aziz Yardımlı'nın emeğini takdir eden çok az kişi söz konusuydu. Yapılan eleştirilerin ana bağlamı şu cümleyle özetlenebilir: yapılan çeviriler öyle anlaşılmaz ki, hiç yapılmasaydı daha iyi olurdu.

Doğrusu Hegel'in metinlerini bir dile çevirmek, Hegel'i bir dilde konuşturmak ve düşündürmek çok kolay bir iş değildir. Hegel'in ciddi ve uzun soluklu felsefi çalışmalarının anlaşılması ciddi bir felsefi hazırlığı ve çabayı gerektirirler.

Bu nedenle Hegel'in anlaşılamamasının tüm sorumluluğunu çevirmenine bağlamak insafsızlık olacaktır. Hegel'i Almanca ya da İngilizce dillerinde anlamak da ciddi bir çabayı gerektirmektedir. Kaldı ki Yardımlı kendi başına onlarca önemli felsefe metnini Türkçeye çevirmiştir. Hegel'den çevirdiği metinler sırasıyla: Tinin Görüngübilimi (Phaenomenologie des Geistes), Anahatlarıyla Felsefi Bilimler Ansiklopedisi -I- Mantık Bilimi (Enzyklopaedie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse -I- Wissenschaft der Logik), Anahatlarıyla Felsefi Bilimler Ansiklopedisi'nin II.Cildi Doğa Felsefesi'nin Mekanik bölümü, Tüze Felsefesi (Philosophie des Rechts) ve yine aynı yıl (2006) Tarih Felsefesi (Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte) ve son olarak 2008 yılında çevrilen ve genellikle Küçük Mantık olarak adlandırılan Felsefi Bilimler Ansiklopedisi'nin I.Cildinden farklı olarak Hegel'in 3.ciltlik devasa yapıtlarından biri olan Büyük Mantık, yani Mantık Bilimi (Wissenschaft der Logik). Yirmi yılı aşan bir sürece yayılan bu emeğin sonuçları üstelik yalnızca Hegel çevirileriyle de sınırlı değildir ve açıktır ki değeri zamanla anlaşılacaktır. Dahası Yardımlı'nın çevirileri genel olarak sözdizimi ve anlam açısından Türkiye ortalamasının üstündedir. Hegel'den yaptığım şu kısa çevirinin zorluğunu düşündüğümde Yardımlı'nın çabasının değeri daha iyi anlaşılmaktadır.

Öte yandan Yardımlı'nın terim tercihleri pek kullanımda olmayan Öztürkçe terimleri de içermektedir. Bu ise çevrilen yapıtların daha çok insana ulaşmasının ve anlaşılmasının önünde zaman zaman bir engel oluşturabilmektedir. Yardımlı her yeni baskıda genellikle çevirilerini gözden geçirerek düzeltmekte ve kitaplarının sonunda Türkçe terimlerin açıklamalarını ve Almanca karşılıklarını vermektedir. Türkçe felsefe metinleriyle ilgilenen tüm okurlara ulaşmaya yönelik

tüm bu olumlu çabalarına karşın Yardımlı'nın bazı terim tercihleri içinden çıkılmaz bazı sorunlar yaratmış görünmektedir. Türkiye'deki akademik çevrelerde Almanca 'Wahrheit' genel olarak 'doğruluk' ya da 'hakikat' olarak karşılanagelmıştır. Yardımlı kendisinden önceki terim tercihlerini gözardı ederek 'Wahrheit'ı 'gerçeklik' olarak karşılamıştır. 'Wahrheit'in 'gerçeklik' olarak karşılanması, 'gerçeklik' olarak karşılanagelen 'Realitaet'in 'olgusalılık' olarak karşılanmasına yol açmıştır. Bu tercihin çeşitli nedenleri olabilir. Yardımlı'nın Hegel'den yaptığı ilk çeviri olan Tinin Görüngübilimi'nden (Phaenomenologie des Geistes) önce (1986 yılı) Türkçede Hegel'den yapılmış hiçbir ciddi çeviri çalışmasının olmaması ve dahası akademik çevrelerle kurumsal bir bağının olmaması onun terim tercihleri konusunda daha özgür davranmasına yol açmış olabilir. Bu anlamda Türkiye'de akademik kurumlaşmanın içinde ve dışında felsefeyle uğraşanlar arasındaki iletişimsizlik ve kültürel 'yarılmanın' da ancak yakın zamanlarda aşılmaya başlandığı söylenebilir.

Aziz Yardımlı dışında Hegel'in doğrudan metinlerinden yapılan çeviriler oldukça sınırlıdır. Burada Hocam Önay Sözer'in Hegel'in Tarih Felsefesi'nin Giriş bölümünü oluşturan Tarihte Akıl'dan söz edilebilir. Anlaşılır ve özenli bir çeviridir. Hocam Taylan Altuğ ve Hakkı Hünler'in birlikte çevirdikleri Hegel'in Estetik üzerine Dersler'inin I. Cildinin bir bölümünün özenli çevirisini de anabiliriz. Yine Cenap Karakaya'nın Hukuk Felsefesinin Prensipleri (Philosophie des Rechts) çevirisinden söz edilebilir. Arapça ve Fransızca terimlerin daha çok tercih edildiği bir çeviridir. Hocam Nejat Bozkurt'un Hegel'in çeşitli yapıtlarından seçerek yaptığı çeviriler Seçilmiş Parçalar başlığıyla yayınlanmıştır. Ayrıca Hüseyin Demirkan'ın Hegel'in yapıtlarından seçerek hazırladığı bir çeviri kitabı da Bütün Yapıtları (Seçmeler)-I adıyla yayınlanmıştır.

Hegel üzerine incelemeler bağlamında ilk olarak Hocam Tülin Bumin'in iki çalışmasından söz edebiliriz. Bumin'in Hegel üzerine ilk çalışması Hegel'i Okumak başlığını taşıyan bir derleme çeviri kitabıdır. Hyppolite, Kojève, Chatelet, Bréhier gibi Fransa'da Hegel okumalarıyla çığır açmış önemli düşünürlerin Hegel'in ilk önemli yapıtı olan Tinin Görüngübilimi'yle ilgili yorumlarını içeren makaleler söz konusu kitabın ana gövdesini oluştururlar. Kitaba ayrıca Tinin Görüngübilimi'nin Giriş'inin çevirisi de eklenmiştir. Tülin Bumin'in Hegel - Bilinç problemi, Köle-efendi diyalektiği, Praksis felsefesi adını taşıyan ikinci kitabı kendi özgün yazılarından oluşmaktadır. Kitap yazarın Tinin Görüngübilimi üzerine farklı yorumlarıyla birlikte özgürlük ve bilinç konularına odaklanmaktadır. Söz konusu yapıt ayrıca Hegel'de 'sanat'ın ölümü' ve praksis felsefesinin Hegelci öncülerine dair ilgi çekici diğer yazıları da içermektedir. Yine bu bağlamda Alexandre Kojève'nin Hegel üzerine verdiği ders ve konferanslardan oluşan incelemeleri de Selahattin Hilav tarafından Hegel Felsefesine Giriş başlığıyla Türkçeye çevrilmiş bulunmaktadır.

Hegel Felsefesi üzerine derli toplu ve özetleyici bir çalışma olarak Frederick Copleston'un Felsefe Tarihi'nin Hegel bölümünün Aziz Yardımlı tarafından yapılmış çevirisi önerilebilir. Yine Aziz Yardımlı tarafından yapılmış iki çeviri sırasıyla Herbert Marcuse'un Us ve Devrim -Hegel ve Toplumsal Kuramın Doğuşu adlı yapıtıyla Walter Kaufmann ve Shlomo Avineri'nin Hegel üzerine yorumlarından oluşan Hegel üzerine yorumlar -I kitabıdır. Kaufmann ve Avineri Hegel'e yönelik haksız suçlama ve yorumlara yanıt verirlerken, Marcuse Hegelci sistematığın Marksist toplumsal kuramla ilişkisini incelemektedir. Yine burada gözden kaçırdığımız ve dile getiremediğimiz Hegel üzerine çalışmalarından

dolayı tüm diğer yazar ve çevirmenlerden af dileyerek, Murat Belge'nin W.T.Stace'in Hegel Üzerine, Bahar Öcal Düzgören'in Peter Singer'in düşüncenin ustaları serisinden Hegel, Beyza Sumer Aydaş'ın Ian Fraser'in Hegel ve Marks - İhtiyaç Kavramı başlıklı kitap çevirilerini kısaca anımsatabiliriz. Son olarak Baykuş (Mayıs 2008) ve MonoKL (Yaz-Sonbahar 2008) dergilerinin Hegel özel sayıları anımsatılabilir. Baykuş dergisinin ilgili sayısında Hegel'in 'Kim soyut düşünür?' yazısının Hakkı Hünler tarafından yapılmış bir çevirisi de bulunmaktadır.

Almanca 'Wahrheit' Türkçede Nasıl Karşılanmalıdır?

İlk olarak 'Wahrheit'in 'gerçeklik' ya da 'gerçek' olarak karşılanmasının bazı sakıncalarından söz edebiliriz. İngilizce 'reality' ve Almanca 'Realitaet' uzun bir süredir 'gerçeklik' olarak Türkçe'de karşılanmıştır ve bu artık özümsemiş durumdadır. Eğer Almanca 'Wahrheit'i ve İngilizce 'truth'u Türkçede 'gerçeklik' olarak karşılamaya başlarsak, bu durum açıktır ki gereksiz ve içinden çıkılmaz bir kafa karışıklığına yol açabilecektir. Bu durumda Türkçe'de 'gerçeklik' olarak karşılanagelmiş eski bir tanıdığı, yani 'reality' ya da 'Realitaet'i yeni ve zorlama bir isimle çağırmamız gerekecektir. Yardımlı bu söz konusu eski tanıdığı, yani 'Realitaet'i Hegel çevirilerinde 'olgusallık' olarak adlandırmaya başlamıştır. Daha sonra ise Heidegger'in Varlık ve Zaman'ını çevirisinde aynı 'Realitaet'i Türkçeye 'realite' olarak karşılamıştır. Bu da yetmezmiş gibi yine aynı çeviride Almanca 'Faktizitaet'i ise 'olgusallık' olarak karşılamıştır. Bir terim tercihiyle yaratılan karmaşayı görüyorsunuz. Peki böylesi bir tercih sonucunda

'realism' ya da 'Realismus'u nasıl karşılamalıyız? 'Olguculuk' ya da 'olgusalcılık' olarak mı? Bu durumda 'positivism' nasıl karşılanacak? Aziz Yardımlı'nın 'positivism'i hem 'pozitivizm' hem de 'olguculuk' olarak karşıladığını görüyoruz.

Kaldı ki 'Wahrheit'in Türkçeye 'doğruluk' olarak çevrilmesinin Hegelci felsefenin ruhu açısından da uygun olduğu söylenebilir. Bilindiği üzere felsefi terminolojide 'gerçeklik' varlık öğretisinin ve 'doğruluk' da bilgi kuramının temel iki kavramıdır. Hegel'in mutlak idealizmi açısından düşünme ve bilginin yalnızca epistemolojik değil ontolojik bir değer de taşıdığını göz önüne alırsak, epistemolojinin, yani bilgi kuramının bir kavramı olarak 'doğruluğun' ontolojik bir değer de taşıyacağı açıktır. 'Wahrheit'i Türkçeye 'doğruluk' ve İngilizce'ye 'truth' olarak çevirmenin söz konusu terimin Almanca'da ve Hegel Felsefesi'nde sahip olduğu bütün anlam ve çağrışımlarını veremeyeceği açıktır. Fakat çeviride yabancı dildeki bir kavramın sahip olduğu tüm zengin anlam ve çağrışımları birebir vermek zaten olanaksız bir iştir. Kanımca yapılması gereken en akılcı şey dilin iç dengesini fazla zorlamayan bir çözüm bulmaktır.

Son olarak bir noktaya işaret etmek istiyorum. Almanca 'Wahrheit'i Türkçeye 'doğruluk' olarak çevirirsek, Almanca 'Richtigkeit'i nasıl karşılayabiliriz? Sanırım yine 'doğruluk' olarak karşılamalıyız. Hegel 'Richtigkeit'i empirik, yani sonlu ve gelip-geçici şeylere işaret eden doğruluk olarak nitelendirir. Bu durumda sonsuz ve kavramsal doğruluk olarak 'Wahrheit'in 'hakikat' olarak karşılanması makul görünmektedir. Fakat 'hakikat' terimi kendine özgü farklı anlam ve çağrışımlarıyla, 'doğruluk' teriminin Türkçedeki esnek kullanımına sahip değildir. Bir yargıya, bir düşünceye ya da bir felsefe sistemine felsefi açısından 'doğru' demenin 'hakiki' demekten daha anlaşılır olduğunu söyleyebiliriz.

Çevirilere İlişkin Notlar

Çevrilen iki yazı Jena döneminde oluşmuştur. "Aforizmalar" (Özsözler) 1803-1806 döneminde kaleme alınmıştır. "Kim Soyut Düşünür?" ise 1807'de kaleme alınmış olup, ilk kez 1835'de yayımlanmıştır. Aforizmalar'ı ilk kez yayımlayan Karl Rosenkranz'ın aktardığına göre, bu notlar Hegel'in kendisini Schelling'ten ayırmaya başladığı döneme denk gelmiş olmalıdır. Söz konusu bu pragaflar, daha çok Hegel'in üzerinde çalıştığı değişik kitap, dergi, gazete ve olaylar üzerine kaleme aldığı notlar olarak yorumlanmaktadır. Kısa paragraflarının her birinin kendi içinde bir bütünlükleri olduğu söylenebilir. *Tinin Görüngübilimi* ile aynı dönemde yazıya dökülen "Aforizmalar", içerik ve stil açısından *Görüngübilim*'nin Önsöz'ünde geçen anlatımla benzerlik taşırlar. Hegel bu notlarda, Schelling Felsefesi'nin 'tek yönlü mistizm' ve romantizminden gittikçe daha çok uzaklaşmaktadır. Çeviride temel alınan kaynak; *Aphorismen aus Hegels Wastebook, Hegels Werke II (Jenear Schriften 1801-1807)* içinde s. 540-567, Surhkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1970. Bu 'Aforizma'lar ilk kez Karl Rozenkranz tarafından "Hegels Kritische Xenien aus der Jenenser Periode" ("Hegel'in Jena Döneminden Eleştirel İğnelemeleri")

başlığıyla, ikinci kez ise "Aphorismen aus Hegels Waste-book -1803-1806-" ("Hegel'in Karalama Defterinden Aforizmalar -1803-1806") başlığıyla yayımlanmıştır.

Genel olarak "Kim Soyut Düşünür?" için söylenebilecek olan işe, bu kısa ve çarpıcı yazının, ilk kez 1807 yılında Bamberg'de ortaya çıktığı ve sıradan düşünme biçiminin tek yanı, indirgeyici ve böylece soyut oluşuna dikkati çekerek, *Mantık Bilimi*'nde ortaya konan 'spekülatif düşüncenin soyuttan somuta gidişi' anlayışına öncülük etmiş olduğudur. Bu anlamda Hegel için felsefe, soyut düşünmeye düşmandır ve 'somut'u arar. Bir şeyin somutluğu, kendisini oluşturan ilişkilerin bütünlüğü ve ayrıntılardaki zenginliği içinde bilinmesidir. Çeviride temel alınan kaynak; *Wer Denkt Abstrakt?*(1807), *Hegels Werke II (Jenear Schriften 1801-1807)* içinde s. 575-582, Surhkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1970.

Söz konusu metinleri çevirirken çok zorlandığımı belirtmeliyim. Uzun cümlelerde bu zorluk kendisini özellikle gösterdi ve elden geldiğince anlam bütünlüğü korunmaya çalışıldı. Hegel'in bu yazıları yayımlamayı hiç düşünmediğini ve notların 'karalama' mantığı içinde oldukça serbest ve edebi bir dille kaleme alındığı söylenebilir. Çevirinin anlaşılmasını kolaylaştırmak için, Hegel'in göndermede bulunduğu yazılı metin, kişi ve olaylara ilişkin elden geldiğince açıklayıcı notlar vermeye çalıştım.

Burada metinleri Türkçe'ye çevirmemi öneren ve çevirideki katkılarından dolayı sayın Hocam Önay Sözer'e teşekkür ediyorum. Ayrıca Fransızca ve Latince ifadelerin tümünün çevirisi de kendisine aittir. Yine ayrıca sevgili Dilan Orman'a da çeviriyi gözden geçirip değerli önerilerde bulunduğu için teşekkür ediyorum.

APHORISMEN AUS HEGELS WASTEBOOK¹ [1803-1806]

*Böttiger² spricht vom Sagenklitterer Pausanias, von der blasen-
senden Fama mit den Trompetenbacken; beides ist aber er
selber.*

-
- 1 in: *Königsberger Literaturblatt* 1842, Nr. 31 (4. Mai), Nr. 32 (11. Mai), Nr. 38 (22. Juni), Nr. 42 (20. Juli), Nr. 43 (27. Juli), unter dem Titel "Kritische Xenien", mitgeteilt von Karl Rosenkranz; später (unvollständig) in Rosenkranz' *Hegels Leben*, S. 537ff.: "Aphorismen aus der Jenen-ser Periode".
 - 2 Karl August Böttiger, 1760-1835, Schriftsteller.

HEGEL'İN KARALAMA DEFTERİNDEN AFORİZMALAR¹ (1803-1806)

*Böttiger*² söylenceleri yanlış aktaran Pausanias'tan³, trompetçi yanağı ile üfürülmüş şöhretten söz etmekte; oysa her ikisi de kendisini tanımlamaktadır.

-
- 1 *İlk olarak Königsberger Literaturblatt'ın 1842 tarih ve 31 (4 Mayıs), 32 (11 Mayıs), 38 (22 Haziran), 42 (20 Temmuz), 43 (27 Temmuz) nolu sayılarında Karl Rosenkranz tarafından "Eleştirel İğnelemeler" başlığı altında gün yüzüne çıkarıldı; daha sonra (eksik olarak) Rosenkranz'ın 1884 tarihli Hegel'in Yaşamı adlı yapıtında (s.537 vd) "Jena Döneminden Aforizmalar" başlığıyla yayımlandı.*
 - 2 *Böttiger, Karl August : (1760-1835). Yazar. [Leipzig' de teoloji ve felsefe okudu. Arkeoloji üzerine incelemeler kaleme almıştır.(çevirenin notu – ç.n)]*
 - 3 *Pausanias: M.S.115 yılında doğduğu sanılmaktadır. 160-180 yılları arasında Yunanistan'ı anlatan bir kitap kaleme almıştır. Tüm Antik ve Helenistik inanç geleneğini, Olympia ve Delphi gibi önemli ve merkezi ibadet yerleri ile birlikte sunmaya çalışmıştır. (ç.n)*

Eine ganze Reihe Lokrer erhängte sich um spröder Knaben willen. Die *griechische Knabenliebe* ist noch wenig begriffen. Es liegt eine edle Verschmähung des Weibes darin und deutet darauf, daß ein Gott neu geboren werden sollte.³

3 Dieser Aphorismus steht nur im Erstdruck, nicht im Dokumenten-
tenanhang zu *Hegels Leben*, vgl. Anm. d. Red. S. 592.

Birçok Lokrisli, ilgisiz ve soğuk tavırlı oğlanlar uğruna kendilerini astılar.⁴ *Yunanlılardaki oğlan sevgisi* henüz yeterince kavranmamıştır. Burada söz konusu olan, dışının soylulara yaraşır bir şekilde aşağılanmasıdır ve bu durum bir Tanrının yeniden doğması gerektiğine işaret etmektedir.⁵

4 *Antik Yunanistan'da eski bir halk olan Lokris'lerin ülkesinden olanlar. Hegel'in Lokrililer ile ilgili bu bilgiyi hangi kaynaktan aldığını tahmin etmek zor. (ç.n.)*

5 *Bu aforizma ilk baskısından sonra olumsuz ve aşağılayıcı tepkilere yol açtığı için, aforizmaların ikinci baskısından (Hegel'in Yaşamı –Ek dokümanlar- 1844) çıkarılmıştı. Friedhelm Nicol'in (Hegel-Studien, Bd. 4, 1967; sayfa 19) aktardığına göre, çevirdiğimiz metni ilk kez yayımlayan Rozenkranz, söz konusu bu paragrafa ilişkin bir çok iğneleyici şaka üzerine, 'Königsberger-Literatur-Blatt'ın 29. Haziran 1842 tarihli sayısında Hegel'in dile getirdiklerine ilişkin bir açıklama yapmıştır. Rozenkranz'a göre Yunanlılardaki oğlancılık sevgisi, Türkler'deki yalnızca bedensel şehvete dayanan hayvani oğlancılıkla (viehische Paederasti) karıştırılmamalıdır. Çünkü böyle bir şehvet, birisini uğruna ölecek kadar sevmeyi açıklayamazdı. Yunan dünyasında özgür ve eğitilmiş olmayan kadınlar, soylulara yakışır bir nezaket içinde aşağılanıyorlardı. Erkekler kendi tinsel düzeylerine eşit hemcinslerine romantik bir sevgiyle bağlanıyorlardı. Örneğin Sokrates'in Alkibiades'e bağlılığında olduğu gibi, gerçek ve soylu aşklar söz konusuydu ve aşıklar birbirlerini karşılıklı olarak utandırmak şöyle dursun, onurlandırıyorlardı. Rozenkranz'a göre Hristiyanlıkla birlikte kadın yalın bedensel şehvetin nesnesi olmaktan kurtuldu ve insanı (ve İsa'yı) doğuran ana olarak onurlandırıldı. Böylece antik dönemdeki romantik oğlancılık sevgisi ortadan kalktı. Tek tanrının birleştiriciliğinde kadın ve erkek eşit kılındı'. Bu ise 'bir Tanrının yeniden doğuyor olmasındaki gerekliliğe işaret etmektedir'.(ç.n.)*

Eine *Partei* ist dann, wenn sie in sich zerfällt. So der Protestantismus, dessen Differenzen jetzt in Unionsversuchen zusammenfallen sollen; - ein Beweis, daß er nicht mehr ist. Denn im Zerfallen konstituiert sich die innere Differenz als Realität. Bei der Entstehung des Protestantismus hatten alle Schismen des Katholizismus aufgehört. - Jetzt wird die Wahrheit der christlichen Religion immer bewiesen, man weiß nicht, für wen; denn wir haben doch nicht mit den Türken zu tun.

"Eine Tabakspfeife ins Gesicht oder in die Physiognomie stecken." Ist dies nicht Poesie? Das ganz Individuelle, worauf die Pfeife geht und worin sie erscheint, wird hier ganz objektiv als nichts Subjektives gesetzt, das noch etwas hinter sich hätte, wie eine Zeichnung auf einer Wand, - und ebenso die Hand, die Pfeife damit zu verbinden. Ich habe jenen Ausdruck von ganz prosaischen Kaufleuten gehört.

Was heißt jetzt nicht Wissenschaft! "Der Terrassierer oder das Ganze der Terrassierkunst." So Torfbau, Schornsteinbau, Rindviehzucht usw. als Wissenschaft.

"Ein unterworfen gewesener Knabe." *Sommers* Novellen S. 391. Ist das nicht das *participium aoristi* der Griechen?

Erfahrung. Der Schatten, den das *Kerzenlicht* projiziert, von dem *Tageslicht* des Morgens erleuchtet, wird *blau*; der Schatten, den Tageslicht wirft (der schwächer ist, und um welchen aufkommen zu lassen man sich vom Licht entfernen muß), vom Kerzenlicht erhellt, wird *rot*. - Der Schatten, vom Kerzenlicht geworfen, ganz nahe an das Licht gehalten, schimmert gegen das Grünliche hin.

Zur historischen Logik. Es wird versichert, daß wir urteilen: das Gold ist gelb. Diese Versicherung ist wahrscheinlich.

Bir *parti* ancak kendi içinde parçalandığı zaman partidir. Birlik çabaları içinde, kendi içindeki farklılıkları yıkması gereken Protestanlık da böyle; bu durum onun artık böyle bir birlik olmadığına bir kanıttır. Çünkü parçalanmada içsel farklılıklar kendilerini gerçeklik olarak kurarlar. Protestanlığın ortaya çıkmasıyla, Katoliklikten tüm sapmalar sona erdi. Artık Hristiyanlığın doğruluğu sürekli olarak kanıtlanmış olacak, (gerçi) insan kimin için olduğunu bilmese de; çünkü ne de olsa bizim Türklerle bir ilgimiz kalmadı.

"Yüze ya da fizyonomiye bir pipo yerleştirmek". Bu şiir değil mi? Pipoyla ilgili olan ve onun kendisinde görünmesini sağlayan tüm bireysellik, burada tam nesnellikle öznel olmayan bir şey gibi konmuştur, tıpkı bir duvar üzerindeki bir çizim gibi, sanki arkasında bir şey varmışçasına - eli pipoyla birleştirmek. Ben bu ifade tarzını bütünüyle yavan fikirli satıcı takımından duymuştum.

Şimdi bilim ne değil ki! "Teras ustası ya da bütünü ile teras sanatı". Böylece bilim olarak turp yetiştirme, baca yapımı, büyükbaş hayvan yetiştirme v.b.

"Boyunduruk altına alınmış delikanlı." *Sommers* *Novellen*, s.391. Bu Yunanlıların olmuş-bitmiş sıfat-fiili (*participium aoristi*) değil mi?

Deneyim. *Mum ışığının* yansıttığı ve *sabah güneşinin ışığı* tarafından aydınlatılan gölge, *mavi* olur; (daha zayıf olan, görmek için kendimizi ışıktan uzak tutmak zorunda olduğumuz) gün ışığının oluşturduğu gölge, *mum ışığı* tarafından aydınlatılırsa, *kırmızı* olur. - *Mum ışığının* oluşturduğu gölge ışığa yakın tutulursa, yeşilimsi hafif ışık salar.

Tarihsel Mantık üzerine. Altının sarı olduğuna dair yargımız onaylanır. Bu onaylama olasıdır. Fakat, aynı şekilde

Aber nicht ebenso wahrscheinlich ist, daß wir schließen: alle Menschen sind sterblich: Cajus ist ein Mensch; also ist er sterblich. Ich wenigstens habe nie so plattes Zeug gedacht. Es soll im Innern vorgehen, ohne daß wir Bewußtsein darüber haben. Freilich, im Innern geht viel vor, z. B. Harnbereitung und ein noch Schlimmeres, aber wenn es äußerlich wird, halten wir die Nase zu. Ebenso bei solchem Schließen.

Die älteren Deutschen waren eigentlich ein lustiges Volk. Aus dem würdigen Ulysses, dessen Leben *eine* Ernsthaftigkeit

bütün insanların ölümlü olduğuna dair çıkarımımız olası değildir: Cajus bir insandır; o halde ölümlüdür. En azından ben böyle beylik bir zırva düşünmedim. Bu bilinçsiz bir şekilde içerde oluşmuş olmalı. Besbelli, içerde çok şey oluşur, örneğin idrar ve daha berbatı, fakat ne zaman ki o dışarıya çıkar, burnumuzu kapatırız. Aynı şekilde böyle çıkarımlarda da kapamalı.⁶

Eski Almanlar aslında şakacı bir halktı. Ciddi bir yaşamı olan onurlu Ulysses'i⁷ ahmak bir şakacıya, tanrısal Kirke'yi⁸

6 Burada belki de düşünmenin derinliğinin ve dinamizminin kıyas mantığında değil diyalektik mantıkta aranması gerektiğine işaret edilmektedir. Hegel'in diyalektik mantığı açısından, bir canlılığı, örneğin bir insanın ölümlü olup olmadığına, bütün canlıların ya da insanların ölümlü olduklarını savlayan büyük bir öncülden hareketle varmanın yetersiz ve yüzeysel bir düşünüş tarzı olduğu söylenebilir. Kaldı ki kurgusal ya da gerçek insanların yalnızca biyolojik değil tinsel bir varlıkları da söz konusudur ve bu bağlamda ölümlülüğün kendisi ve nasıl gerçekleşeceği tartışma götürür. Öte yandan biyolojik açıdan ölümlü olmak zaten canlılığın kavramında içerilmiştir; canlılık ölümlülükle tanımlanmış ve damgalanmıştır. Canlılığın doğasına dair derin bir biyolojik kavrayış, hastalık ve ölümün bize zorunlu bir şekilde gösterecektir. Hegelci diyalektikte doğal varoluş bağlamında sonlu ve belirlenimli bir varlık kendi karşıtıyla, kendi sınırını dinamik bir tarzda oluşturan başkasıyla dolayimli bir ilişki içindedir. Başkası bir şeyin yalnızca dışsal sınırını oluşturmaz, onun özsel varlığına da aittir. Konuya dair temel yapıt Hegel'in Mantık Bilimidir (Wissenschaft der Logik). (ç.n.)

7 Ulysses : Troja zaferinin kahramanlarından. (ç.n.)

8 Kirke (Circe): Yunan mitolojisinde Aia adasındaki meşhur büyücü. Helios ve Perse'nin kızı. Efsaneye göre, bütün yabancıları hayvan şekline dönüştürmüştü. (ç.n.)

ist, haben sie einen albernen Eulenspiegel, aus der göttlichen Kirke, an dieser als Nemesis auftretend, ein Schwein gemacht. Die Neueren tun mehr oder minder dasselbe, nur mit größerer Ernsthaftigkeit. Sonst war das Volk die *Ironie* über jene göttlichen Wesen, jetzt aber sind diese die Ironie über die ernsthaften Behandler und Begreifer.

Wie es eine dichterische Genieperiode gegeben hat, so scheint gegenwärtig die *philosophische Genieperiode* zu sein. Etwas Kohlenstoff, Sauerstoff, Stickstoff und Wasserstoff zusammengeknetet und in ein von anderen mit Polarität usw. beschriebenes Papier gesteckt, mit einem hölzernen Zopf der Eitelkeit etc. Raketen in die Luft geschossen, meinen sie, das Empyreum darzustellen. So Görres, Wagner⁴ u. a. Die roheste Empirie mit Formalismus von Stoffen und Polen, verbrämt mit vernunftlosen Analogien und besoffenen Gedankenblitzen.

Die Bauersfrau lebt im Kreise ihrer Liese, was ihre beste Kuh ist, dann der Schwarzen, der Scheckin usw.; auch des Märzens, ihres Buben, auch der Urschel, ihres Mädchens usf. So familiäre Dinge sind dem Philosophen die Unendlichkeit, das Erkennen, die Bewegung, die sinnlichen Gesetze usf. Und wie der Bauersfrau ihr verstorbener Bruder und Ohm, so dem Philosophen Platon, Spinoza usf. Eins hat soviel Wirklichkeit als das andere, diese aber haben die Ewigkeit voraus.

4 Johann Jakob Wagner (1775-1841) wurde 1803 auf Empfehlung Schellings Prof. d. Philosophie in Würzburg.

ise, üzerine Nemesis⁹ gibi çökerek, bir domuza çevirdiler. Şimdiki Almanlar da az ya da çok aynı şeyi yapıyorlar, yalnız daha büyük bir ciddiyetle. Önceleri halkın ironisi her bir tanrısal varlık üzerineydi, şimdi ise insanların ironisi ciddi davranan ve kavrayanlara karşıdır.

Nasıl ki şiir için bir dehalar dönemi vardıysa, bulunduğumuz an da *felsefi dehalar dönemi* olarak görülmektedir. Biraz karbon, oksijen, nitrojen ve hidrojeni birbirine bağlayıp diğerleri tarafından kutupsallıkla vs. donatılmış bir kağıda sarıp, odun kafalı bir kendini beğenmişlikle, roketleri havaya fırlatarak, tanrısal gökyüzünü anlattıklarını sanıyorlar. İşte Görres, Wagner¹⁰ v.b. Akılsız benzetmeler ve sarhoş düşünce parıltılarıyla harmanlanmış hammaddenin ve (karşıt) kutupların biçimciliğiyle en ham görgü.

Çiftçi kadın kendi dar uçurumunun döngüsünde yaşar, en iyi ineğinin hangisi olduğu, siyah mı, benekli mi vs. ile; ayrıca oğlu Märten ile, ya da kızı Urschel ile vb. Filozoflar için böyle aile içi şeyler ise sonsuzluk, bilme, devinme, duyular yasaları vb.dir. Çiftçi kadın için ölmüş kardeşi ve amcası ne ise, filozoflar için Platon, Spinoza v.b. odur. Bir taraf diğeri kadar edimselliğe sahiptir, fakat filozoflar öncelikle ebediliğe.

9 *Nemesis: Yunan tanrıçası. Adalet ve eşitliğin savunucusu, insanı günahların intikamcısı. Daha birçok fonksiyona sahip şekilde betimlenmiştir. (ç.n.)*

10 *Wagner, Johann Jakob (1775-1841). 1803'te Schelling'in önerisi üzerine Würzburg'da felsefe profesörlüğüne atandı.*

Bei den Trebern sind die Menschen bereits in der Wissenschaft. Von da ist's nicht mehr weit zum *pater peccavi*.

Ob bloß die deutschen Frauen von den Französinen sich Gesetze geben lassen? – Auch die deutschen Herren, sagen Sie dagegen, Madame, und berufen sich auf die *Reichsdeputationsgeschichte*. – Sie kennen die Geschichte nicht? Oh, die muß ich Ihnen erzählen. Das Deutsche Reich ist von den Franzosen versichert, daß es Krieg mit ihnen führe. Es hat zwar keine Hand an den Waffen, ein paar Spießbürger ausgenommen, die für nichts zu rechnen sind. Aber die Franzosen haben es versichert, und da diese es versicherten, hat man sich also ausplündern lassen müssen. Alsdann hat das Deutsche Reich aus den Zeitungen erfahren – wir lasen sie bei Tafel, und Sie können denken, welche Freude es verursachte, daß dies von ihm gesagt wurde –, daß es Frieden gemacht hatte. Damit es aber wisse, auf welche Weise der Frieden sei – die Franzosen sind höfliche Leute –, so schickten sie eigens einen Gesandten nach Deutschland, es ihm zu sagen. Der nahm sich, daß man nicht zweifeln könne, noch einen dazu. Die Deutschen als redliche Leute – aus zweier Zeugen Mund wird die Wahrheit kund – glaubten es natürlich, als diese es versicherten. Auch sie sind höflich und bedankten sich stattlich dafür.

Wenn das Absolute ausgleitet und aus dem Boden, wo es herumspaziert, ins Wasser fällt, so wird es ein Fisch, ein Organisches, Lebendiges.

Posacılar söz konusu olunca insanlar zaten bilim alanının içindedirler. Bu noktadan itibaren *pater peccavi*¹¹ çok uzak sayılmaz.

Acaba Alman kadınları kendilerine Fransız kadınları tarafından yasa konulmasına izin verirler mi? – Madame, karşılık olarak diyorsunuz ki, Alman erkekleri de (bu işi yaparlar) ve *Alman parlamentosunu tarihini* kanıt olarak sunuyorsunuz. – Tarihi bilmiyor musunuz? Ah, ben size anlatmalıyım. Fransızlarca Alman İmparatorluğuna birbirlerine karşı savaşacaklarına dair güvence verilmişti. Hiçbir şey için hesaba katılmayacak olan birkaç dar kafalı adam dışındakimsenin elinde silah yoktu. İşte Fransızlar güvence verdiler, ve onlar güvence verdiği için, insanlar kendilerinin soyup soğana çevrilmesine izin vermek zorunda kaldılar. Daha sonra Alman imparatorluğu gazetelerden barış sağlandığını öğrendi – onları kendileri ile baş başa bırakıyoruz, ve barış yapıldığının söylenmesinin onlarda nasıl bir sevince neden olduğunu, siz düşünebilirsiniz –. Fransızlar nazik insanlardır – ve nasıl bir barış sağlandığını Almanlara anlatmak için bir elçi gönderirler. Elçi Almanlara hiçbir kuşkuya gerek olmadığını belirtti ve daha başka şeyler ekledi. Sadık halk olarak Almanlar – iki tanık ile gerçek malum olur diyerek – bunların güvence verdikleri şeylere doğal olarak inandılar. Ayrıca onlar da naziktiler ve uygun bir şekilde teşekkür ettiler.

Mutlak, üzerinde dolaştığı tabandan ayağı kayarak suyun içine düştüğü zaman, bir balık, organik ve canlı bir şey olur.

11 Lat: "*Peder, günah işledim*" (ç.n.).

Wenn es nun ebenso ausgleitet und ins *reine Denken* fällt – denn auch das reine Denken soll nicht sein Boden sein –, so soll es, dahineinplumpend, etwas Schlechtes, Endliches werden, von dem man sich eigentlich schämen muß zu sprechen, wenn's nicht amtshalber geschähe und weil einmal nicht zu leugnen ist, daß eine Logik da sei. Das Wasser ist ein so kaltes, schlechtes Element, und es ist dem Leben doch so wohl darin. Soll denn das Denken ein viel schlechteres Element sein? Soll das Absolute sich so gar schlecht darin befinden und sich auch schlecht darin aufführen?

Eğer mutlak, aynı şekilde ayağı kayar ve arı düşünmenin içine düşerse - arı düşünme de mutlağın tabanı olmaması gerektiği için - ve bu durum yasal ve zorunlu olarak gerçekleşmemiş ise ve bir kez olsun orada bir mantık olduğu yadsınamayacağından, kendisinden söz etmek için insanın utanmak zorunda kalacağı, beceriksizce yolunu şaşırması, biraz kötü ve sonlu bir şey olması gerekir. Su çok soğuk ve kötü bir elementtir, fakat yaşam onun içinde gayet mutludur. Düşünme çok daha kötü bir element mi olmalı? Mutlak kendisini bu elementte oldukça kötü bulmuş ve kötü bir tarzda mı sunmuş olmalı?¹²

-
- 12 *Hegelci anlamıyla 'mutlak', tanrının felsefi terminolojideki karşılığı olarak da görülebilir. Aslında Hegel burada belki de bilinçli bir tarzda mutlağa dair oldukça 'tasarımsal' bir dil kullanmaktadır. 'Mutlak' Hegelci felsefede 'sonsuz', 'koşulsuz', 'eksiksiz', 'bütün' gibi anlamlara gelmektedir. Fakat diyalektik mantık gereği her belirlenim kendi karşıtıyla birlikte bir doğruluk oluşturduğu için, mutlak ya da sonsuz kendisini sonlu ve 'yaratılmış' dünyanın gerçeklikleri içinde dışa vurmaktadır. Sonsuz bütünlük her bir sonlu belirlenimde kendisine özgü bir biçimde ortaya çıkan egemen 'yaratıcı güç' olarak anlaşılabilir. Fakat mutlak ya da sonsuz olan, sonlu gerçekliğin ötesinde bir maddi varoluşa iye değildir ve dahası özünde maddi bir gerçeklik değildir, çünkü bu durumda mutlak olan, uzam ve zaman içindeki diğer sonlu maddi gerçeklikler tarafından sınırlandırılmış ve kavramsal özünü yitirmiş olurdu. Hegel için mutlağın kendisini dışa vurmasının en iyi yolu 'düşünme'dir; fakat düşünmenin bu iş için kendisini tüm tasarımsal yanılgılardan arındırması ve ussal açıdan yasal ve zorunlu bir çıkarım süreci izlemesi gerekmektedir. (ç.n.)*

In Deutschland wird immer der *gesunde Menschenverstand* in Schutz genommen gegen die sogenannten *Anmaßungen der Philosophie*. Eitle Mühe, denn wenn ihnen die Philosophie auch alles einräumt, so nützt es sie doch nichts, denn – sie haben keinen. Der echte gesunde Menschenverstand ist nicht bäurische Roheit, sondern in der gebildeten Sphäre mit den Bestimmtheiten der Bildung frei und gewaltsam umgehend nach der Wahrheit, und dann unmittelbar Rousseausche Paradoxie, wenn er seinen Widerspruch gegen die Bestimmtheiten ebenso wie die Bildung selbst in Grundsätzen ausdrückt, oder als Erfahrung, Raisonnement, Witz, wie Voltaire oder Helvetius. Der Adel in Deutschland hat wohl auch gesunden Menschenverstand, aber eben darum braucht er ihn geradezu, ohne zu beweisen, daß er gebraucht werden dürfe – als wobei jene stehenbleiben.

Wieland, dem man sonst eben nicht Paradoxie vorwirft, hat den paradoxen Satz aufgestellt, daß es dienlich sei, von der Materie, worüber man schreibe, etwas zu verstehen, und man hat ihn probat gefunden.

Narren werden mit Schaden klug, die gescheiten Leute bleiben hingegen mit allem Schaden unklug.

Sei keine Schlafmütze, sondern immer wach! Denn wenn du eine Schlafmütze bist, so bist du blind und stumm. Bist du aber wach, so siehst du alles und sagst zu allem, was es ist. Dieses aber ist die Vernunft und das Beherrschen der Welt.

Almanya' da *sağlıklı insanın anlağı felsefenin küstahlıklarına* karşı her zaman korumaya alınmıştır. Boşuna gayret, zira felsefe onlara her şeyi teslim etse de, bu işe yaramaz, çünkü - onların böyle bir anlağı yoktur. Gerçekten sağlıklı insan anlağı köylü saflığı değildir, tersine o eğitimin belirlenimleriyle oluşmuş çevrede özgürdür ve şiddetli bir şekilde olabildiğince çabuk doğruya yönelmede, bu belirlenimlere ve temelde eğitimin kendisine karşı çıkışta ifadesini bulan Rousseau'nun paradoksunda, ya da Voltaire ve Helvetius'da olduğu gibi deneyim, akıl yürütme, mizahta aranmalıdır. Almanya'daki aristokrasi de ayrıca sağlıklı insan anlayışına sahiptir, fakat işte tam da bu anlayışa, onu kullanmaya izinli olduklarını kanıtlamadan kullanmaya, gereksinim duyarlar, ki bu noktaya takılı kalmışlardır.

Kendisini başka zaman paradoks yapmakla suçlamaya çağımız *Wieland*¹³, insanın yazdığı konuyu biraz anlaması yararlıdır diyerek paradoks bir şey söylemiştir, ve insanlar bu saptamayı sağlam ve denenmiş buldular.

Budalalar uğradıkları zararlarla kurnazlaşırlar, buna karşın açığözler ise uğradıkları bütün zararlarda ahmak kalırlar.

Uyku tulumu olma, her zaman uyanık ol! Çünkü bir uyku tulumu olursan, kör ve sağır olursun. Fakat eğer uyanıksan, her şeyi görürsün ve her şeye ne olduğunu söylersin. Bu ise akıl ve dünya egemenliği demektir.

13 *Wieland, Christoph Martin (1733-1813). Şair-filozof. 'Felsefi' içerik de taşıyan bir çok şiir kitabı yayımlamıştır. Hegel burada ünlü kişilere yönelik ahmakça ve dalkavukça tavrı iğneliyor olsa gerek. (ç.n.)*

Auf Münzen von Titus und Vespasianus: *θειότης*, *aeternitas* (*Titi* etc.) etwas Gewöhnliches. Auch schon *Aeternitas Augusti*. Kaiserlicher Titel: *Aeternitas vestra*. *Αἰώνιος βίος* kommt auch von den Ptolemäern auf dem Rosettischen Stein vor; sonst auch nur *αἰώνιος*. Dies *αἰών* schien sonst dem Neuen Testament eigentümlich zu sein.

Einem Skrupulanten kann man sagen, daß das Gewissen eine moralische Laterne sei, die nur auf gutem Wege leuchtet; geht man auf bösen, so bläst man sie aus.

In omnia alia abeunt, welche mit Verleugnung ihrer Subjektivität etwas Erwiesenes, Wahrheit, denken und annehmen sollen. Ihre subjektive Unruhe ist der Ruhe des Erkennens nicht fähig. Sie haben unter keiner Zucht gestanden.

In Schwaben sagt man von etwas längst Geschehenem: es ist schon so lange, daß es bald nicht mehr wahr ist. So ist Christus schon so lange für unsere Sünden gestorben, daß es bald nicht mehr wahr ist.

Die Bälle, öffentlichen örter, Schauspiele sind nicht mehr viel besucht. *On s'assemble en famille, on revient aux mœurs*.

Titus ve Vespasianus'un madeni paralarının üzerinde: Theiotés, aeternitas (Titi, v.s.)¹⁴ alışılmış bir şeyler. Ayrıca tabi ki Aeternitas Augusti.¹⁵ Krallık başlığı: Aeternitas vestra.¹⁶ Aiôniôs bios¹⁷ Ptolemeos'luların rozet taşının üstünde de görülür; ayrıca sadece aiôniôs.¹⁸ Bu aiôn¹⁹ bunun dışında incile özgüymüş gibi görünmekteydi.

Vicdanlı birine, vicdanın yalnızca iyi yolda ışıyan ahlaki bir fener olduğu; kötü yolda ise insanın onu üfleyip söndürdüğü söylenebilir.

*In omnia alia abeunt*²⁰, onlar ki öznelliklerinin inkarı ile kanıtlanmış bir şeyi, doğruluğu düşünmeli ve edinmelidir. Onların öznel huzursuzluğu bilmenin huzuruna dönüşecek yetenekte değildir. Onlar hiç bir eğitim ve disiplin altında kalmadılar.

Schwaben'da uzun süre önce olmuş şeyler için şöyle denir: o kadar önceydi ki, artık neredeyse gerçek değil. İşte İsa'nın bizim günahlarımız için ölmesinden bu yana o kadar zaman geçti ki, artık neredeyse gerçek değil.

Balolar, kamuya açık yerler, oyunlar artık fazla ziyaret edilmiyor. *On s'assemble en famille, on revient aux mœurs.*²¹

14 (Titus'un v.s.) tanrısallığı, sonsuzluğu (ç.n.)

15 Augustus'un yüce sonsuzluğu (ç.n.)

16 Yüce İmparatorları (ç.n.)

17 Öncesiz-sonrasız yaşam (ç.n.)

18 Öncesiz-sonrasız (ç.n.)

19 Tanrının özü olarak zaman (ç.n.)

20 Birlik olunca başkalarına gitmek düşer (ç.n.)

21 Aileyle birlikte olunuyor, gelenek-göreneğe dönülüyor.(ç.n.)

Diese *mœurs* sind die allgemeine Langeweile des öffentlichen, die Moralität.

Für die Niederträchtigkeit ist allein die Moralität als Beziehung zur Tugend möglich. Wie Karl Moor, nachdem er ganz verzweifelt, nachdem Vater und Geliebte dahin sind, zu seiner Strafe durch eine moralische Handlung geht: "Dem Manne kann geholfen werden." Das wahrhaft Tragische ist das Moralische. Uns ist es zugleich sentimental.

Die Wahrheit der Wissenschaft ist ein ruhiges, alles erleuchtendes und erfreuendes Licht sowie eine Wärme, in der alles zugleich gedeihlich hervorsprißt und die inneren Schätze in der Breite des Lebens auseinanderlegt. Der *Gedankenblitz* ist der Kapaneus, der dies himmlische Feuer auf eine schlechte verschwindende Weise formal vernichtend nachahmt und zu keinem bestehenden Leben zu kommen vermag.

Bu *mæurs* ²² kamusalığa özgü genel can sıkıntısı, yani ahlaktır.

Alçaklık için yalnızca ahlak erdemle ilişki kurmayı sağlayabilir. Babasının ve sevgilisinin ölmesinden sonra tümüyle umudunu yitirmiş olarak, bir ahlaksal eylem aracılığıyla cezalandırılmayı seçen Karl Moor gibi: "adama yardım edilebilir". Gerçekten trajik olan ahlaki olandır. Bizim için aynı zamanda duygusallıktır.²³

Bilimin doğruluğu, her şeyi aydınlatan ve neşe katan huzurlu bir ışık ve ayrıca içinde her şeyin aynı anda filizlenip ortaya çıktığı ve iç zenginliklerin yaşamın genişliğince tek tek yayıldığı, bir sıcaklıktır. Bu yüce ateşi kötü ve yok edici bir tarzda biçimselleştirip öldürerek taklit eden ve varolan yaşama ulaştıramayan *düşünce parıltısı*, Kapaneus'dur.²⁴

22 *Gelenek-görenek* (ç.n.)

23 *'Karl Moor', Friedrich Schiller'in 'Haydutlar' (die Rauber) oyununda baş karakterdir. Kardeşinin düzenbazlığı yüzünden babasından ve sevgilisinden uzaklaşmak zorunda kalıyor. Haksızlığa karşı bir çete oluşturuyor. Uzun süre sonra tekrar babasına kavuşuyor, fakat babası, haydut çetesinin lideri olduğunu öğrendiğinde kalpten gidiyor. Haydutlara bağlılık yemininden dolayı sevgilisini öldürüyor. Tüm bu olanların yarattığı umutsuzluk içinde daha önce karşılaştığı yoksul ve çok çocuklu bir adama, kendisini yakalayana verilecek para ödülünü alması için, teslim olmayı seçiyor. Hegel 'Oyun'dan yaptığı "adama yardım edilebilir" alıntısıyla söz konusu duruma göndermede bulunuyor.* (ç.n.)

24 *Kapaneus: Mitoloji kahramanı. Thebai'ye karşı Yediler seferine katılan Argos'lu önderlerden biri. Kapaneus, dev boylu, yaman*

Wenn einer den Pythagoreischen Lehrsatz kennt und sagt: damit sei nicht gegessen noch getrunken; – ein anderer: was soll mir das? es ist um Anwendung fürs Leben zu tun; ich muß meine Totalität darin ausgesprochen finden; – ein dritter: es geht daraus keine Nutzenanwendung, keine Weisheitsmaxime fürs moralische Leben heraus; – so ist dies alles eins, aber wir ehren den Ausdruck so, daß wir das erste bäurische Tölpischkeit, das zweite gesunden Menschenverstand, das dritte Eifer für das moralische Interesse der Menschheit nennen.

"Que de choses dans un menuet! s'écriait Marcel, le plus fameux maître de danse de Paris, il y a quatorze ans, dans l'enthousiasme de son art. Les danseurs d'aujourd'hui disent autrement: *il faut savoir le moral de la danse*, et ils disent cela très sérieusement." In Deutschland heißt dies: Poesie.

"L'empire germanique est un *etre moral sans action par lui meme*, et il est un corps, mort par sa Constitution." Deutschland ist keine Monarchie usf., kein *Staat*, sondern ein *Reich*.

Eğer biri Pythagorascı öğretiyi tanır ve derse ki: bu ne yenir ne de içilir; --- bir ikincisi: bana ne bundan? yaşamın pratiği ile uğraşmalıyım; bütünselliğimi orada dile getirilmiş olarak bulmak zorundayım; --- bir üçüncüsü: buradan hiç bir kıssadan hisse, ahlaki yaşam için bilgelik ilkesi çıkmaz, derse; --- İşte bunların hepsi birdir, fakat biz ilkinin köylü yontulmamışlığını, ikincisinin sağlıklı insan anlayışını, üçüncüsünün de insanlığın ahlaki yönelimine duyulan gayretkeşliği dile getirdiğini göz önünde bulundurarak onurlandıracağız.

"Que de choses dans un menuet! S'écriait Marcel, le plus fameux maître de danse de Paris, il y a quatorze ans, dans l'enthousiasme de son art. Les danseurs d'aujourd'hui disent autrement: *il faut savoir le moral de la danse*, et ils disent cela très sérieusement."²⁵ Almanya'da buna şiir deniliyor.

"L'empire germanique est un être moral sans action par lui même, et il est un corps, mort par sa constitution."²⁶ Almanya bir monarşi vs., devlet değil, tersine bir Reich'tir.

bir adamdır, tanrılardan çekinmez, Thebai'ye saldırıda, şehri ateşe vermek ister, ama Zeus tam Kapaneus'un sura tırmanacağı anda onu yıldırımıyla vurur ve öldürür. Kaynak: Mitoloji Sözlüğü, Azra Erhat, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997; s.168. (ç.n.).

25 "On dört yıl önce, Paris'in en ünlü dans ustası Marcel, sanatının verdiği coşkunlukla 'Bir menuet'in içinde neler var?' diye bağırmıştı. Bugün dansçılar başka türlü konuşuyorlar: dansın ahlakını bilmeli ve bunu çok ciddi söylüyorlar." ('Menuet' bir dans çeşididir.) (ç.n.)

26 "Germen İmparatorluğu kendi için eylemde bulunamayan ahlakal bir varlıktır, anayasanın öldürdüğü bir vücut." (ç.n.)

Reich *soll* ein Begriff sein oder vielmehr, wenn es Staat sein soll, eine Anschauung, die leer ist.

Die Allgemeine Zeitung berichtet von Frau v. Stäel in Berlin, wie die Königin sie angeredet: "J'espere, Madame, que Vous nous croyez de trop bon gout, pour n'être pas flatte de Vôtre arrivée à Berlin. Il y a longtemps, que je Vous ai admiree, et j'ai été impatiente, de faire Votre connaissance." Es kam ja auch hier Geist zu Geist, und gleich und gleich, wie das Sprichwort sagt, gesellt sich gern.

In den deutschen Bearbeitungen der Wissenschaften ist der Inhalt der meisten Werke nur dieser: *auch ich weiß es*, was da oder dort, erfunden worden ist. So haben sechshundert die Kuhpocken bearbeitet und alle dasselbe wiederholt. Sie sind dann in Streit wegen *Plagiats* miteinander geraten, aber die Sache war, daß *sie alle dasselbe abgeschrieben* hatten, wie die Evangelisten nicht einander ausgeschrieben, sondern *ein* Evangelium vor sich gehabt haben sollen. In freien Wissenschaften, wie die Philosophie, schreibt jeder die allgemeine Trivialität der Bildung ab.

Die Antwort, die *Robespierre* auf alles gab –hier hatte einer dies gedacht, jenes getan, dies gewollt oder jenes gesagt–, war: *la mort!* Ihre Einförmigkeit ist höchst langweilig,

Reich bir kavram veya daha fazla bir şey *olmalı*, yok eğer devlet ise, içi boş bir sezgidir.

Die Allgemeine Zeitung Berlin'e gelen Bayan v. Stæeli ve Kraliçe'nin ona nasıl hitap ettiğini aktarıyor: "J'espère, Madame, que Vous nous croyez de trop bon gout, pour n'être pas flatté de Votre arrivée a Berlin. Il y a longtemps, que je Vous ai admireé, et j'ai été impatiente, de faire Votre connaissance."²⁷ İşte burada da ruh ruha kavuşmuştur, ve benzer benzeriyle, ata sözünün dediği gibi, severek arkadaş olmaktadır.

Alman bilimsel araştırma yapıtlarının çoğunun içeriği şöyle anlatılabilir: *ayrıca ben de* burada ya da şurada bulunmuş *şeyleri biliyorum*. Böylece altı yüz kişi inek çiçeği (hastalığı) üzerinde çalıştılar ve hepsi aynı şeyleri tekrarladılar. *Yapıt aşırma* iddiasıyla tartışıp birbirlerine çattılar, fakat sorun, tıpkı İncil'i yazan dört havari gibi birbirlerinden değil, güya onlardan önce varolan *bir İncil'den hepsinin aynı şeyleri tam olarak kopya etmesiydi*. Felsefe gibi özgür bilimlerde herkes eğitimin genel ve basmakalıp gevezeliklerini aynen kopya eder.

Robespierre'in her şeye verdiği yanıt --- burada birisi bunu düşünmüştü, şunu yapmıştı, bunu istemişti veya şunu söylemişti ---: *la mort!*²⁸ Bu yanıtın tek düzeliği büyük oranda

27 "Umarım ki, Madam, sizin Berlin'e gelişinizin bizi şaşırtmadığını düşünenecek kadar bizim ince olduğumuza inanıyorsunuzdur. Size hayranlığım çok eskidir ve sizi tanımak için sabırsızlanıyordum." (ç.n.)

28 *Ölüm!* (ç.n.)

aber sie paßt auf alles. Ihr wollt den Rock: hier habt ihr ihn; auch die Weste: hier; ihr gebt einen Backenstreich: hier ist auch der andere Backen; ihr wollt den kleinen Finger: haut ihn ab. Ich kann alles töten, von allem abstrahieren. So ist der Eigensinn unüberwindlich und kann an ihm selbst alles überwinden. Aber das Höchste, was zu überwinden wäre, wäre gerade diese Freiheit, dieser Tod selbst.

Das *Zeitungslesen* des Morgens früh ist eine Art von realistischem Morgensegen. Man orientiert seine Haltung gegen die Welt an Gott oder an dem, was die Welt ist. Jenes gibt dieselbe Sicherheit wie hier, daß man wisse, wie man daran sei.

Ora et labora! Bete und fluche! *Fluchen* ist sonst, wenn einer Sakrement sagt, aber in der Religion fallen alle diese Dinge, die sonst außereinander, zusammen. Die Erde sei verflucht und im Schweiß deines Angesichts sollst du dein Brot essen! Arbeiten heißt die Welt vernichten oder fluchen.

Notwendigkeit, ein System der Philosophie *ganz* zu studieren. Das *Prinzip* enthält alles eingehüllt, aber auch nur eingehüllt, latent, den leeren formalen Begriff, nicht die Sache selbst. Wie ein Geiziger im Beutel alle Genüsse als Möglichkeit behält und sich die Wirklichkeit, die Beschwerlichkeit des Genusses selbst erspart.

Die Fragen, welche die Philosophie nicht beantwortet, sind so beantwortet, daß sie nicht so gemacht werden sollen.

can sıkıcıdır, fakat o her şeye uyar. Siz ceket istiyorsunuz: şimdi ona sahipsiniz; ayrıca yeleğe de: bir yanağı okşuyorsunuz: alın işte öbür yanak da burada; küçük parmağı istiyorsunuz: kesin onu. Her şeyi öldürebilirim, her şeyi soyutlayabilirim. Böylece bu inatçılık aşılmazdır ve onunla her şey aşılabılır. Fakat aşılması gereken en yüksek şey, tam da bu özgürlük, bu ölümün kendisi olmalıydı.

Sabahları erkenden *gazete okumak* bir tür gerçekçi sabah duasıdır. İnsan dünyaya karşı olan tutumunu tanıya ya da dünya ne ise ona göre yönlendirir. Öbürü de buradaki gibi aynı güveni verir, ki insan nasıl bir durumda olduğunu bilir.

*Ora et labora*²⁹ Dua ve beddua et! Birisi 'sakrament'³⁰ dediğinde bu ayrıca *beddua etmektir*, fakat aslında birbirinden ayrı olan tüm bu şeyler, dinde bir arada bulunurlar. Yeryüzü lanetli olmalı ve sen alının teriyle ekmeğini yemelisin! Çalışmak dünyayı mahvetmek ya da lanetlemektir.

Zorunluluk *tamamıyla* öğrenilmesi gereken bir felsefe sistemi. *İlke*, şeyin kendisini değil, her şeyi örtülü olarak, fakat sadece örtülü, saklı, boş biçimsel kavram olarak içerir. Nasıl ki cimri biri para kesesinde bütün zevkleri olanak olarak alıkoyuyor ve kendisini gerçeklikten, zevklere ulaşmanın yoruculuğundan, bizzat kendisi esirgiyorsa.

Felsefenin cevaplamadığı sorular, öylece ortaya konmaları gerektiği şeklinde cevaplanır.

29 *Dua et ve çalış.*(ç.n.)

30 'Sakrament' hem 'takdis merasimi' ve hem de beddua olarak 'vay canına!' anlamına gelmektedir. (ç.n.)

Gellert, Hagedorn, Utz haben die *Tugend* plattgereimt: Wer nur die Tugend liebt usf. Zwar ich's fand, zwischen Tugend und Verstand usf. Freund, die Tugend ist kein leerer Name usf. Bewahre Gott! – *Nicolai*, ein Buchhändler in Berlin, hat hierauf die *Rechtschaffenheit* erfunden oder vorzüglich urgiert.

Es ist ein schöner Zug, welche Verachtung man in Deutschland gegen das *Geld* hat und zeigt. Die Deutschen dichten ihm einen Ursprung an, der nicht verächtlicher und niedriger sein kann. Man stellt ihn fürs Auge in Figuren dar, die Geldsch-r genannt werden. Es soll eine mythologische Beziehung zugrunde liegen. Eine Bratwurst oder was es sei mag man nicht mit einer so niedrigen Entstehungsart zusammendenken.

Das *gemeine Denken* konstruiert nicht: hier ein Lindenbaum neben Weiden, Stecklingen usw. und unten läuft eine Kuh vorbei. Es beweist nicht, sondern es nimmt seine Anstrengung zum Beweise für etwas, die Langeweile für Tiefe und seine Ermattung für das Resultat.

Was eine tiefe *Bedeutung* hat, taugt eben darum nichts.

Unsere Nachwelt ist die nächste Messe. Wie in der Vernunft sich alles zusammenrückt, so rückt auch in der Gebirgsansicht der Strom näher.

*Gellert, Hagedorn*³¹, *Utz* erdemi beylik laflarla şiirleştirdiler: Kim ki yalnızca erdemi sever vs. Gerçekten ben de erdem ve anlak arasında ---bir şeyler---buldum vs. Arkadaş!, erdem boş bir ad değildir vs. Tanrı korusun!---*Nicolai*, Berlin'den bir kitap satıcısı, böylece *dürüstlüğü* keşfetti ya da öncelikle ve acil olarak talep etti.

Almanların *paraya* hor bakmaları ve bunu göstermeleri iyi bir karakter özelliğidir. Almanlar paraya daha kepaze ve aşağı olamayacak bir öz atfederler. O zihinde figürler biçiminde canlandırılır ve *Geldsch---*³² diye adlandırılır. Bunun temelinde mitolojik bir ilgi yatmalı. Bir kızarmış sosis ya da insanın canının çektiği herhangi bir şey böyle aşağı bir varoluşla birlikte düşünölmek istenmez.

Sıradan düşünme kurmaz: orada çayırın yanında ıhlamur ağacı, yerde aşılannış ağaçlardan koparılmış dallar vb. ve aşağıda bir inek dolaşmakta. Sıradan düşünme bir şey kanıtlamaz, aksine çabalarını bir şeylerin, can sıkıntısını derinliğin ve yorgunluğu sonuca varmanın kanıtı olarak ele alır.

Derin bir *anlama* sahip olan, tam da bundan dolayı işe yaramaz.

Bizden sonraki kuşak bir sonraki panayırdır. Nasıl akılda her şey birbirine yaklaşırsa, dağ panoramasında da nehir

31 *Hagedorn, Friedrich v.(1708-1754): Jena'da hukuk okudu. Şiirler yazdı. Diğer kitaplarının yanında, 'Ahlaki Şiirler'(1750) adlı bir kitabı da vardır. (ç.n.)*

32 *Hegel'in elyazmalarında bu bileşik sözcük tam olarak okunmamaktadır. Almanca'da 'Geld' para demektir. (ç.n.)*

Pedes eorum, qui efferent te, sunt ante ianuam.

Wissenschaftl. Ob der Einzelne sie besitze, kann er sich selbst und anderen versichern.- Ob es wahr ist, entscheidet die nächste Umgebung, die Mitwelt und dann die Nachwelt, wenn jene schon ihren Beifall gegeben haben. Doch ist das Bewußtsein so in der Bildung gestiegen, die barbarische Zähigkeit des Begreifens flüssiger und rascher geworden, daß wenige Jahre schon die *Nachwelt* herbeiführen. Über *Kantische* Philosophie ist längst der Stab gebrochen, während *Wolffische* fünfzig und mehr Jahre sich gehalten. Rascher ist für *Fichtes* Philosophie das Bestimmen ihres Standpunktes herangeeilt. Was *Schellingsche* Philosophie in ihrem Wesen ist, wird kurze Zeit offenbaren. Das Gericht über sie steht gleichsam vor der Tür, denn viele verstehen sie schon. Doch erlangen diese Philosophien weniger dem Beweise als der empirischen Erfahrung, wie weit mit ihnen zu kommen ist. Blind bilden sie die Anhänger aus, aber das Gewebe wird immer dünner, und endlich finden sie sich von der Spinnwebendurchsichtigkeit überrascht. Es ist ihnen wie Eis geschmolzen und wie Quecksilber durch die Finger gelaufen, ohne daß sie wüßten, wie ihnen geschah. Sie habens eben nicht mehr, und wer ihnen in die Hand sieht, mit der sie ihre Weisheit ausboten, sieht nichts als die leere Hand und geht mit Gespött weiter. Während jene, die Kälte fühlend, sie noch für etwas ausrufen, vermeinen diese die Sache ergründet zu haben, da sie

yakınlaşır. *Pades eorum, qui efferent te, sunt ante ianuam.*³³

Bilim. Birey ona sahip olup olmadığına dair, kendi kendisine ve başkalarına güvence verebilir. Bunun doğru olup olmadığına ise, çevresi, çağdaşları ve eğer onlar çoktan beğenilerini sunmuşlarsa ardından sonraki kuşaklar, karar verirler. Fakat eğitim sürecinde bilinç öylesine yükselmiş ve kavramadaki barbarca bildiğinden şaşmazlık gittikçe öylesine akıcılık ve hız kazanmıştır ki, birkaç yıl *sonraki kuşakların* ortaya çıkmasına yetmektedir. *Wolff*un felsefesi elli yıl ve daha fazla zaman kalıcı olmuşken, *Kantçı* felsefe için çoktan kalem kırılmıştır. *Fichte*'nin felsefesinin getirdiği bakış açısı daha da çabuk yargıya bağlanmıştır. *Schelling* felsefesinin aslında ne olduğu pek yakında ortaya konacaktır. Birçok kişi onları çoktan anladığından, hepsi için yargı kapıda beklemektedir. Bununla birlikte bu felsefeler, kendileri ile ne kadar ileri gidilebileceği konusunda, kanıttan daha çok empirik deneyime dayanmaktadırlar. Kör bir şekilde bu öğretiler taraftar toplamakta, fakat örümcek ağı gittikçe incelmekte, ve nihayet bu örümcek ağının saydamlığı karşısında söz konusu taraftarlar şaşırırmaktalar. Bu durum onlara, ne olduğunu, nasıl olduğunu bilmeden buzun erimesi veya civanın parmakların arasından kayması gibi gelir. Onlar artık bir şeye sahip değildirler, ve kim ki onların bilgeliklerini sundukları ellerine bakarsa, boş bir elden başka bir şey göremez ve alayla uzaklaşır. Eğer birileri varolan soğukluğu duyumsayıp onları yeniden bir şeyler için çağırırlarsa,

33 *Onların seni taşıyan piyadeleri kapının önündedir. (ç.n.)*

doch nur das Nichts derselben, nicht, was sie war, erblicken. Der eine Teil ist getäuscht wie der andere. Das Wahre ist indes, daß dies Verschwundene selbst sie hierher gebracht hat. Es wird das Wort der Schrift erfüllt: wenn wir schweigen, schreien die Steine.

Das erste Subjektive im Studium der Wissenschaften ist *Ehrlichkeit* gegen sich selbst. Zweifeln an allem ist leicht gedacht und gesagt, aber die Frage ist, ob es wahr ist? Das leere Wort, wenn nicht die ganze Natur des Wesens sich verleugnet, ist eine Lüge, und es ist entsetzlich, was die Menschen sich selbst und andere belügen und überreden wollen.

Zum Studium einer Wissenschaft ist notwendig, sich nicht durch die Prinzipien abwendig machen zu lassen. Sie sind allgemein und bedeuten nicht viel. Wie es scheint, erst der hat ihre Bedeutung, der das Besondere hat. Oft sind sie auch schlecht. Sie sind das Bewußtsein über die Sache, und die Sache ist oft besser als das Bewußtsein. Man studiere fort. Zuerst ist das Bewußtsein trüb. *Nur nicht Schritt für Schritt begriffen und bewiesen haben wollen*, sondern man wirft das Buch weg, liest wie zwischen Wachen und Schlafen fort, resigniert auf sein Bewußtsein, d. h. auf seine Einzelheit, was peinlich ist. So habe ich Differentialrechnung und anderes studiert. So von anderen gehört, die Kants Kritik der reinen Vernunft so studierten.

Originelle ganz wunderbare Werke in der Bildung gleichen einer Bombe, die in eine faule Stadt fällt, worin alles beim Bierkrug sitzt und höchst weise ist und nicht fühlt, daß ihr plattes Wohlsein eben das Krachen des Donners herbeiführt.

konunun içyüzünü anladıklarını ileri sürerler, fakat olmuş olandan çok onun hiçliğini görmüşlerdir. Bir taraf diğer taraf gibi aldanmıştır. Burada doğru olan, gözden kaybedilenin onları buraya getirmiş olmasıdır. Kutsal kitap haklı çıkmıştır: biz sustuğumuzda, taşlar haykırır.

Bilimsel çalışmada ilk öznellik kendine karşı *dürüst* olmaktır. Her şeyden şüphelenmek kolayca düşünülür ve dile getirilir, ama sorun, onun doğru olup olmadığıdır. Boş söz, eğer özün tüm doğası kendisini yadsımıyorsa, bir yalandır, ve korkunç olan, insanların kendilerine ve başkalarına yalan söylemeyi ve aldatmayı istemeleridir.

İlkelerin bizi ayartmasına izin vermemek, bilimsel bir çalışma için zorunludur. Onlar geneldir ve fazla bir anlam taşımazlar. Görüldüğü kadarıyla, ilkelerin anlamına ilkin tikelliğe iye olan sahiptir. Çoğunlukla ilkelerin anlamları da kötüdür. Onlar olgu üzerinde bilinçtirler, ve olgu genellikle bilinçten daha iyidir. İnsan araştırmaya devam etmeli. İlk olarak bilinç bulanıktır. *Yalnızca adım adım kavrama ve kanıtlama istenmiş olduğu için değil*, ayrıca insan kitabı bir köşeye atar, yarı uyanık bir şekilde okumaya devam eder, bilinçten yani kendi bireyselliğinden vazgeçer, bu ise acı vericidir. Ben differensiyel hesabını ve diğerlerini böyle çalışmışım. Ayrıca bazılarında Kant'ın *Salt Aklın Eleştirisi*'ni böyle çalıştıklarını duymuştum.

Özgün, eşi olmayan eğitim yapıtları, herkesin bira küpleri içinde oturduğu, burunlarının havada olduğu, ve asıl kendilerinin bu basmakalıp huzurlarının bizzat gök gürültüsünün gümbürtülerini davet ettiğini duyumsamadıkları, tembel bir şehre düşen bombaya benzerler.

Am schädlichsten ist es, *sich vor Irrtümern bewahren zu wollen*. Die Furcht, aktiv sich Irrtum zu schaffen, ist die Begleichheit und die Begleitung von absolut passivem Irrtum. So hat der Stein keinen aktiven Irrtum, außer z. B. Kalk, wenn Scheidewasser auf ihn gegossen wird. Da kommt er ganz aus sich. Er gerät ordentlich auf Abwege, braust auf, kommt in eine andere Welt. Es sind ihm böhmische Dörfer, er geht zugrunde. So nicht der Mensch. Er ist Substanz, erhält sich. Diese Steinheit oder Steinigkeit oder Steinernheit (denn die deutsche Sprache macht schwer ein Substantiv, ein Ding, einen soliden Mann, einen zünftigen Bürger, der Frau und Kinder hat, zu einem Prädikat!), diese Strengflüssigkeit ist es, auf die man Verzicht tun muß. Die *Bildsamkeit*, nicht das instinktmäßige *non aridet*, ist die Wahrheit. Erst wenn man die Sache versteht, was nach dem Lernen kommt, steht man über ihr.

Der Grundsatz eines Systems der Philosophie ist ihr *Resultat*. Wie wir die letzte Szene eines Schauspiels, das letzte Blatt eines Romans lesen oder Sancho die Auflösung des Rätsels vorher zu sagen für besser hielt, so ist der Anfang einer Philosophie allerdings auch ihr Ausgang, was bei jenen nicht der Fall ist. Aber niemand wird sich mit diesem Ende jener oder dem Worte des Rätsels begnügen, sondern die *Bewegung*, durch welche es zustande kommt, wird für das Wesentliche gehalten. - Daß das Besondere im Allgemeinen sei, leugnen die Gegner der Philosophie, und sie selbst üben dies aus,

En zarar verici şey, *kendini yanılgılardan sakınmaya çalışmaktır*. Etkin olarak yanılgıya düşme korkusu, mutlak-edilgin(lik)-yanılgısının huzuru ve refakatçisidir. Böylece taşın etkin hiç bir yanılgısı yoktur, tabi üzerine kezzap dökülen kireç taşı saymazsak. Bu durumda kireç taşı tümüyle kendinden geçer. Adeta fena yola düşer, küplere biner, başka bir dünyaya girer. Bu dünya ona tümüyle anlaşılmaz gelir, kireç –orada– yok olup gider. İnsan böyle değildir. O tözdür, kendini tutar. Bu taşlık ya da taşlılık ya da taş gibi katılık (ne de olsa, Alman dili bir ismi [Substantiv], bir şeyi, muteber bir insanı, karısı ve çocukları, loncası olan uzman bir vatandaşı bir yüklem yapmayı zorlaştırır!), bu kolay-erimezliktir insanın vazgeçmesi gereken. İçgüdüsel bir *non-aridet*³⁴ değil, esneklik ve eğitime açıklık (*Bildsamkeit*) doğruluktur. İnsan ancak öğrendikten sonra olguyu anlarsa, ona üstün gelir.

Bir felsefe sisteminin *temel-ilkesi* onun *sonucudur*. Nasıl ki insan bir oyunun son sahnesini, bir romanın son sayfasını okumayı ya da Sanço bir bilmecenin çözümünü önceden söylemeyi yeğ tutuyorsa, çoğu kişiye malum olmasa da, benzer şekilde bir felsefenin başlangıcı ayrıca onun son noktasıdır da. Fakat hiç kimse ele alınan felsefenin sonuyla veya bulmacanın çözümümüyle yetinmeyecektir, tersine bu sonu veya çözümü ortaya çıkaran *devinimin*, özsel olduğu düşünülecektir. – Felsefenin hasımları tikelin evrenselin içinde olduğunu yadsırlar ve bütünü içeren ilkeyi tek başına

34 *Kurak-olmama, boş-olmama, verimsiz-olmama, dar-olmama.*(ç.n.)

indem sie allein an dem Prinzip, weil in diesem das Ganze sei, hin und her zerren. Sie besitzen das Ganze, wie sie die Mathematik besitzen, wenn sie ein Exemplar Euklids oder einen Sklaven gekauft haben, der ein Mathematiker ist. Die Sache selbst kann man nicht geschenkt, gleichsam in den Kauf obenein erhalten, indem man das Prinzip oder Resultat sich anschaffte. Bei der Anschauung dagegen, z. B. *Jakob Böhmes*, stehenbleiben, ist Barbarei, wie bei den Grundsätzen Oberflächlichkeit, Die Entwicklung des Wissens ist nicht ein Wegschaffen jener Anschauungen, sowenig als des Grundsatzes, sondern ein von innen heraus oder von außen hinein Ausbilden derselben. *Böhmes* Anschauung ist eine tiefere, als *Jacobis* Glauben offenbart. Die, welche so etwas als besondere verschwindende Meinung nehmen und die Barbarei in die Sache selbst setzen, irren ebensosehr als die, welche den Grundsatz nicht für wesentlich halten. Jene machen die Form des Barbarischen zum Wesen der Sache, diese im Gegenteil die Gediegenheit des Glaubens. (Jacobi: wir sind im Glauben geboren; Händedrücken; *lieber Mendelssohn* usw.; wie leere Pietisten mit krummen Köpfen und verdrehten Augen sich die Hände drücken, ohne etwas zu sagen zu wissen.)

bir aşağı bir yukarı doğru zorla çekerek, (yadsıdıkları şeyi) kendileri uygularlar. Euklides'in bir elyazmasını ya da matematikçi bir köleyi satın alarak matematiğe sahip olmaları gibi, bütüne sahiptirler. İlkeyi ya da sonucu edinerek, olguyu bir armağan veya adeta yukarıdaki gibi satın alınacak bir şey olarak elde edemeyiz. Temel-ilkelerde durup-kalmanın yüzeysellik olması gibi, sezgide, örneğin *Jakob Böhme*'nin³⁵ sezgisinde, durup-kalmak ise barbarlıktır. Bilginin gelişmesi ne söz konusu sezgilerin, ne de temel-ilkenin bir yana bırakılması değil, tersine onların içten dışa ve dıştan içeriye biçimlendirilmesi ve öğrenilmesidir. *Böhme*'nin sezgisi *Jacobi*'nin³⁶ inancının dışa vurduklarından daha derindir. Tikel ve yok-olan böyle sanıları benimseyen ve barbarlığı olgunun kendisine yerleştiren bu tür insanlar, ilkeyi özel bir şey olarak ele almayanlar kadar yanılırlar. İlk grup-takiler barbarlığın formunu, buna karşın diğerleri inancın saflığını, olgunun özü yaparlar. (Jacobi: biz inanç içinde doğarız; tokalaşmalar; *sevgili Mendelssohn* vs.; eğik kafalar ve dönmüş gözlerle, söyleyecek bir şey bilmeden tokalaşan boş dindarlar gibi).

35 *Jacob Böhme (1575-1624): Ünlü bir mistik düşünür. Imge ve görsel tasarımlarla yüklü bir dili vardır ve bu dil içerisinde akıl tarafından yeterince işlenmemiş sezgiler ussal çıkarımlara dolaysızca zemin oluştururlar. Tanrının kendisine gizemli doğanın içyüzünü gösterdiğini savlamış ve gördüklerini kaleme almıştır. Ayrıca bakınız ilerideki ilgili 38.dipnot. (ç.n.)*

36 *Fr.Heinrich Ritter von Jacobi (1743-1819): Kant'ın çağdaşıdır. Dinsel ve felsefi yapıtları vardır. Tanrıya ve dine ilişkin doğruların akılla kavranamayacağını ve yalnızca dolaysız tanıma olarak inancın konusu olabileceğini savunmuştur. (ç.n.)*

Der Barbar verwundert sich, wenn er hört, daß das Quadrat der Hypotenuse gleich sei der Summe des Quadrats beider Katheten. Er meint, es könne auch anders sein, fürchtet sich vorzüglich vor dem Verstande und bleibt in der Anschauung. Die Vernunft ohne Verstand ist nichts, der Verstand doch etwas ohne Vernunft. Der Verstand kann nicht geschenkt werden.

Die Worte *ewig, heilig, absolut, unendlich* ziehen den Menschen, der etwas dabei fühlt, in die Höhe, erwärmen, erhitzen ihn. Es sind Mächte, die ihn regieren, hin- und herziehen, und das Zeichen ihrer Herrschaft über ihn ist, daß er bei ihnen sich *fühlt*. Es sind die angeschauten Götter der Griechen, welche den Nordländern nur als Abstraktionen, als Worte, hiermit selbst in ideeller Form sind. Nur das Begreifen tötet sie als Macht. Es trennt sich von ihnen. Statt in ihrem Element zu liegen, ist es das Zurücktreten von ihnen und Durchschauen derselben, eine gefühllose Klarheit. Jene *Worte* erheben den Menschen, - wieviel mehr ihr Erkennen! Aber ihr Erkennen gibt dem Menschen, dem Ich, seine Freiheit, und die Erhebung ist die getilgte Hitze oder das (getilgte) Gefühl des Individuums.

Barbar, hipotenüsün karesinin iki dik kenarın toplamına eşit olduğunu duyduğunda şaşırırdı. Barbar, başka türlü de olabileceğini ileri sürer, özellikle anlaktan ürker ve sezgide kalır. Anlaksız akıl hiçtir, akılsız anlak ise en azından bir şeydir. Anlak hibe edilemez.³⁷

Ebedi, kutsal, mutlak, sonsuz gibi sözcükler bu bağlamda bir şeyler duyumsayan insanı yüксеğe çekerler, ısıtırlar, galeyana getirirler. Onlar insanı yöneten, oraya buraya çeken güçlerdir, ve onların insan üzerindeki egemenliğinin işareti, insanın onlar aracılığıyla kendini *duyumsamasıdır*. Bu sözcükler Yunanlıların somut tanrılarıdır, kuzey ülkele-ri için işe birer sözcük olarak yalnızca soyutlamalar, böylece düşünsel formlardır. Yalnızca kavrama onları bir güç olmaktan çıkarır. Kendisini onlardan ayırır. Onların ögesinde bulunmak yerine, kendisini onlardan geri çeker, duygusuz bir açıklıkla içyüzlerini anlar. Bu *sözcükler* insanı yükseltirler, -hele ki onları bilmek! Dahası onların bilinmesi insana, benliğe, özgürlük verir, ve bu yükselme bireyin sıcaklığı söndürülmüş duygusudur.

37 *Hegel tarihsel birikim ve akıl tarafından işlenmemiş ham sezgi ya da görülerle yetinmenin ve onlara dayanarak yaşamının, barbarlığa işaret ettiğini düşünmektedir. Bu ya da şu sezgiye veya dahası tasarıma saplanmış bu tarz insanlar, gerçekliği oluşturan karmaşık ilişkiler ağını ince ve kılı kırk yaran düşüncelerle değil, yüzeysel sezgi ya da algılarla anlamaya çalışırlar. Hegel açısından anlak düşünceleri birbirinden ayırarak tanımlamaya çalışırken, akıl bu soyut düşüncelerden sistematik bir birlik oluşturma peşindedir.(ç.n.)*

Gott, zur Natur geworden, hat sich ausgebreitet in die Pracht und den stummen Kreislauf der Gestaltungen, wird sich der Expansion, der verlorenen Punktualität bewußt und ergrimmt darüber. Der Grimm ist diese Bildung, dies Zusammennehmen in den leeren Punkt. Er findet sich als solchen und sein Wesen ausgeschüttet in die ruh'- und rastlose Unendlichkeit, wo keine Gegenwart, sondern ein wüstes Hinausfahren über die Grenze ist, die immer wird, wie sie aufgehoben ist. Dieser Grimm, indem er dies Hinausfahren ist, ist die Zerstörung der Natur. Das über die Gestaltungen Hinausgehen ist ebenso ein absolutes Gehen in sich selbst, ein Werden zum Mittelpunkt. In diesem frißt der Grimm seine Gestaltungen in sich hinein. Ihr ganzes ausgedehntes Reich muß durch diesen Mittelpunkt hindurch, ihre Gebeine werden davon zermalmt und ihr Fleisch in eben diese Flüssigkeit zerquetscht.

Der Zorn Gottes über sich selbst in seinem Andersein, der gefallene Luzifer, hier fixiert, empört sich gegen Gott, und seine Schönheit macht ihn hoffärtig. Die Natur mit dem Bewußtsein über ihre Gestalt trägt sie zur Schau und gefällt sich selbst in ihr. Aber dies ihr Für-sich-selbst-Sein oder ihr Sein als Bewußtsein ist nicht ihr Sein in immer ruhiger Vorstellung ihrer selbst, so daß der Gedanke nur das Sekundäre wäre, der leere untätige Raum, der seinen Inhalt empfängt, sondern dies Bewußtsein ist unmittelbar absolute Tätigkeit. Es ist der Zorn selbst, die Entzündung des Grimmes in ihm, der sich aufreißt und seine hoffärtige Pracht verzehrt. Die verzehrte Natur steigt in neuer idealer Gestalt als ein Schattenreich empor, das jenes erste Leben verloren hat, die Erscheinung ihres Geistes nach dem Tode ihres Lebens. Diese neue Gestalt ist aber die Überwindung des Bösen, das Ausgehaltenhaben in der Glut des Schmerzes im Mittelpunkte, wo sie geläutert alle Flocken

Doğaya dönüşmüş tanrı, biçimlenmelerin görkemliliği ve sessiz kan dolaşımı içinde kendini yayar, genişlemesinin ve kaybolan noktasallığının bilincinde öfkelenir. Öfke bu oluşum, bu boş noktada bir araya gelmedir. O kendisini böyle bir nokta olarak bulur ve özü tedirgin ve arasız bir sonsuzluğa boşalır, orada şimdiki zaman yoktur, tersine kaldırıldıkça sürekli oluşan sınırın boşuna aşılması söz konusudur. Öfke içindeki bu aşma, doğanın tahribidir. Biçimlenmeleri bu aşma denemesi, aynı zamanda kendi kendine mutlak bir gidiş, orta nokta oluşturmaktadır. Böylece bu öfke, kendi biçimlenmelerini yiyerek içselleştirir. Onun bütün yayılmış imparatorluğu bu orta noktaya yönelmeli; kemikleri orada ezilir ve eti de bu akışkanlık içinde çiğnenir.

Tanrının kendi öteki-varlığında kendi kendisine öfkesi, düşmüş şeytan, burada sabitlenmiş olarak, tanrıya karşı ayaklanır ve kendi güzelliğiyle gururlanır. Görünüşünün bilincindeki doğa kendini seyre dalar ve kendi içinde kendi kendisinden hoşlanır. Fakat doğanın bu kendi kendisi-için-varlığı ya da bilinç olarak varlığı, düşünce ikincil bir şeymiş ve boş ve eylemsiz uzam onun içeriğiymiş gibi, kendi kendisinin daima sessiz bir tasarımı değildir, tersine dolaysız mutlak eylemdir. Kendi kendisini yıpratıcı ve gurur veren görkemini yiyip bitiren, bizzat bu öfkenin kendisi, içindeki gazabın tutuşturulmasıdır. Yenilip bitirilmiş doğa, ölümden sonra önceki ilk yaşamını yitirmiş tininin görünüşü bir gölge imparatorluğu olarak, ideal biçime yükselir. Fakat bu yeni biçim, kötünün yenilmesidir, orta noktada acının koru içinde direnmiş olmaktır, ki orada artakalanları çan çalarak potada, yani salt hiçlik olan bir tortuda, geri bırakmıştır. O kendisinin bu nurlanmasını yalnızca doğada

im Tiegel zurückgelassen hat, ein Residuum, das das reine Nichts ist. Sie erhebt sich als freier Geist, der nur in der Natur diese seine Verklärung sieht. -

Solche Mythen, solche Anschauungen sind die Anschauungen der *Barbarei*. Die Gestalt dieser Anschauungen vernichtet das Individuum, oder es ist hier vielmehr der Grimm gegen dieses gewordene, selbst wieder bestehende Absolute. Denn das Individuum ist nichts darin. Es geht nicht unter, sondern ist untergegangen, und jene Anschauung muß noch einen zweiten Prozeß durchgehen, um absolut zu sein. Dieser ist die Wissenschaft oder das Erkennen, daß jenes sich in sich hinein Imaginieren, jener Lebenslauf Gottes aus dem Erkennen selbst hervorgeht; daß die Natur in ihrem Wesen nicht das Anderssein ist, worüber der Geist, daß er sich so verloren, ergrimmt, sondern ihre Anschauung, sie *als* sie, der Geist ist. Das Individuum ist als solches selbst Natur und die Anschauung des göttlichen Wesens eine natürliche, ob ihr Inhalt gleich der Geist ist. Das Individuum macht selbst diesen Weg im Aufzehren seiner selbst oder in der Wissenschaft, denn in dieser geht das natürliche Wesen des Subjekts zugrunde. Und es ist nicht nur die Erhebung des Individuums dazu oder eine Bildung desselben; es ist nicht bloß ein Ansehen von seiner Seite, eine Beziehung auf es: sondern der zweite Kreislauf des Absoluten selbst, das, sich zum Geist geworden, als solcher, als herausgeborene Totalität, als Geist, als Bewußtsein in jenen Schmerz eingeht, so daß der Geist als Bewußtsein jenes sein Werden an ihm selbst als einem gewordenen erzeugt. - Jene Anschauung der Religion ist allgemeine Religion, und sie ist dies nur als Wissenschaft. Nicht ein Hindurchgehen, ein Produzieren jenes ersten Weges in sich selbst als eines anschauenden Kreislaufes; sondern die Wissenschaft erhebt

gören özgür tin olarak ayağa kalkar.-

Böyle söylenceler, böyle sezgiler *barbarlığın* sezgileridir. Bu sezgilerin biçimi bireyi yok eder, ya da daha çok burada bu olmuş olan, kendisini yeniden ileri süren mutlak-olana bir öfke vardır. Çünkü burada birey bulunmaz. Birey yok olup gitmiyordur tersine yok olup gitmiştir ve söz konusu sezgi mutlak olmak için ikinci bir süreçten geçmelidir. Bu ise; bu kendini kendi içinde imgelemenin, bu tanrının yaşam öyküsünün bilginin kendisinden doğduğunun; doğanın özünde, tinin kendisini içinde kaybettiği ve bu yüzden öfkelenildiği bir öteki-varlık olmadığının, tersine onun sezgisinin, o *olarak* onun, tin olduğunun, bilinmesi ya da bilimidir. Birey böylece doğanın kendisidir ve tanrısal öze ilişkin sezgi, içeriği tin de olsa, doğaya ilişkindir. Kendisini tükenmeye, ya da öznenin doğal özünün yok olduğu bilime götüren yolu bireyin bizzat kendisi oluşturur. Bu sadece bireyin yükselmesi ya da eğitimi değildir; basitçe onun tarafından bir görünüş ya da ona dair bir ilişki de değildir: fakat kendisini tine dönüştürmüş mutlak-olanın ikinci kan dolaşımıdır, ve böylelikle mutlak-olan gün yüzüne çıkmış bütünsellik, tin, bilinç olarak söz konusu olan acıyı yaşar, ki böylece oluşmuş bir şey olarak tin, mutlağa dair bilinç olarak kendi oluşumunu mutlağın kendisinde üretir. Dinin bu sezgisi, evrensel dindir, ki bu yalnızca bilim olarak vardır. Burada sorun dile getirilen ilk yolun, sezilen bir kan dolaşımı gibi kendi içinde baştan sona bir yürünmesi veya üretilmesi değildir; tersine bilim kendisini inancın ve sezginin üstüne yükseltir, kendisini tin olarak terk eder ve tekrar tin olarak kendisine döner. Eğitimin, söz konusu sezginin bilimsel gelişimi, onun her zaman tin olarak kalması, tini

sich über den Glauben und sein Anschauen, verläßt sich als Geist und kommt zu sich als Geist. Die Bildung, wissenschaftliche Entwicklung jener Anschauung ist dies, daß sie immer Geist bleibt, den Geist nicht verliert und als dieser sich nicht verlierende Geist *sich* ein Anderes wird und *sich* wiederfindet. Das Wissen macht jedes Moment der Anschauung, das für sich eine undurchdringliche, bestimmte Gestalt ist, die ihr Inneres nicht aufschließt, sondern hervorgeht, handelt und verschwindet durch ein anderes Handelndes, zu einem Prozesse in sich selbst oder zu einer geistigen Natur.

kaybetmemesi ve kendisini kaybetmeyen tin olarak *kendisine* bir öteki olması ve tekrar *kendisini* bulmasıdır. Bilme, kendisi için içine girilemez ve belirli bir biçimi olan, kendi içselliğini açmayan, tersine eyleyen başka bir şey aracılığıyla ortaya çıkıp eyleyen, davranan ve yok olan sezgi öğe-aşamasını, kendi içinde bir sürece veya tinsel bir doğaya dönüştürür.³⁸

-
- 38 Yukarıdaki üç paragraftan özellikle ilk ikisi ünlü bir Hristiyan mistiği olan Jacob Böhme'nin (1575-1624) sezgi, ve tasarımlarla dolu yazım tarzına göndermede bulunmakta ve üçüncü paragrafta ise Hegel bu yazım biçimini eleştirmektedir. Kanımca Hegel ilk iki paragrafta Böhme'nin tasarım ve imgelerle süslenmiş gizemli dilini taklit etmektedir. Her yerde tanrı ve şeytanı gören, ve iyilik ve kötülüğü canlı sezgi ve imgelerle tasarımıyan bu mistizm Hegel'e göre felsefi tin için yeterince eğitimli ve donanımlı olmayan 'barbar' bir dil ve söyleme iye-dir. Ve bilindiği üzere böyle kaba bir söylem korkunç sonuçlara da yol verebilir ve herhangi bir kişiyi, ulusu ya da dini 'kötülüğün' vücuda gelmesi (ya da biçimlenmesi) olarak resmedebilir ve niteleyebilir. Hegel'e göre Böhme her ne kadar doğadaki tüm karşıt belirlenimleri bir potada ve tanrısallık içinde birleştirmeye çalışan derin bir anlayışa ve diyalektik imgeleme sahip olsa da, karşıt belirlenimleri daha çok donduran ve yalıtıtan sezgi ve tasarımlarla iş gördüğü için, barbarca bir dil kullanmaktadır. Hegel'in 'barbarlık' ile nitelediği, kaba ve işlenmemiş sezgilerle iş gören ve incelikli çıkarım ve soyutlamaların hakkını veremeyen imgesel düşünüşdür. Bireyin tinsel etkinliği, görelî olarak daha edilgin duyumsama ve tasarımılama sürecinin ürünlerini işlenmiş ve incelikli soyutlamalarla dola-yımlamasıyla artacaktır. (ç.n.)

Die *schlechte Reflexion* ist die Furcht, sich in die *Sache* zu vertiefen, [sie will] immer über sie hinaus und in sich zurückkehren. Der Analyst, wie *Laplace* sagt, überläßt sich dem Kalkül, und es verschwindet ihm die Aufgabe, d. h. die Übersicht und die Abhängigkeit der einzelnen Momente der Rechnung von dem Ganzen. Nicht nur die Einsicht in die Abhängigkeit des Einzelnen vom Ganzen ist allein das Wesentliche, [sondern] ebenso, daß jedes Moment selbst, unabhängig vom Ganzen, das Ganze ist, und dies ist das Vertiefen in die Sache.

Faust fand die Grenzen der Menschheit zu enge und stieß mit wilder Kraft dagegen an, um sie über die Wirklichkeit hinüberzurücken. Er fand den edlen Kopf unterdrückt und vernachlässigt, den Dummkopf und Schurken zu Ehren erhoben. Er will den Grund des moralischen Übels erforschen, das Verhältnis des Menschen zum Ewigen, ob er sei, der das Menschengeschlecht leite, und woher die es plagenden Widersprüche entstehen. Er will den Grund der Dinge, die geheimen Springfedern der Erscheinungen der physischen und moralischen Welt und *den* faßlich haben, der alles geordnet.

Vergebens! Er eilt auf die Bühne des Lebens, wo Tugend und Laster verschlungen, Gutes aus Bösem, Böses aus Gutem herkommt. Immer mehr verwirrt sich der Geist. Er sieht die Kette der Notwendigkeit um die freien Geschöpfe geschlungen, knirscht, daß keiner Herr seiner Taten ist, und kann's nicht ändern. Er muß alles seinen ewigen Lauf gehen lassen, dahingegen jene Macht, die er nicht sieht, die nur seiner zu spotten scheint, tiefes Dunkel, finsternes Schweigen einhüllt. Dem Geist des Menschen ist alles dunkel, er ist sich selbst ein Rätsel.

Kötü düşünme kendisini *olgu* üzerinde derinleştirmek-ten korku şeklinde gösterir, bu tarz düşünme sürekli olgudan uzaklaşmak ve tekrar kendisine geri dönmek ister. *Laplace*'ın söylediği gibi analizci kendisini kalküle bırakır, toplu bakış ve hesaplamanın tekil öğelerinin bütüne bağlılığını görme ödevini yok sayar. Yalnızca tekilin bütüne bağlı olduğunun değil, fakat ayrıca bütünden bağımsız olarak her bir öğenin bir bütün oluşturduğunun içgörüsü de özsel olanı oluşturur, ve bu da olguda derinleşmedir.

Faust insanlığın sınırlarını dar buldu ve gerçeklik üzerinden öteye itmek için bu sınırlara karşı vahşi bir güç gösterdi. Değerli kafanın baskı altına alındığını ve ihmal edildiğini, aptal kafa ve alçakların onurlandırıldığını saptadı. *Faust* ahlaki kötülüğün temelini, insanın ebediyetle ilişkisini, insan türünü yönetenin insanın kendisi olup olmadığını, terdihinlik verici çelişkilerin nereden ileri geldiğini araştırmak ister. Şeylerin temelini, fiziksel ve ahlaki dünyanın görüngülerini fışkırtan zembereğin gizemini ve her şeyi *düzenleyeni* kavramak ister.

Boşuboşuna! *Faust*, erdem ile fenalığın kördüğüm olduğu, iyinin kötünden, kötünün iyeden kaynaklandığı, yaşam sahnesine koşar. Tin gittikçe daha çok karışır. O zorunluluk zincirinin özgür yaratıklara yılan gibi sarılarak gıcırdattığını, hiç kimsenin kendi eylemlerinin efendisi olmadığını ve bir şey değiştiremediğini görür. Göremediği ve kendisiyle yalnızca alay ediyor gibi görünen, derin karanlık ve korkutucu suskunlukla sarmalanmış bu güç karşısında, her şeyi öncesiz-sonrasız gidişine bırakmalıdır. İnsan tinine her şey karanlık görünmekte, o zaten kendisi için bir bilmedir.

Theologie gewährt, was die Spekulation versagt: Was tat ich Eurem Gott, der ich nur strebte, die Gesetze der Menschheit nach der Leitung des Herzens zu erfüllen, Eurem Gotte, der auf kein Opfer Euren Wünschen beistand, keines Eurer Leiden stillte, zu dem der von Euch Geplagte vergebens ruft? Notwendigkeit ist der Name der gewaltigen, unbekannten Macht. Dies ist alles, was du fassdest. Unterwirf dich und stirb.

Nicht die Gottheit, sondern die Menschheit selbst durch Mißbrauch ihrer Gaben, durch falsche Anwendung ihrer Fähigkeiten, durch Kleinmut und Trägheit, trägt die Schuld von allem. Der Mensch mißbraucht, was ihm zu seinem Glück gegeben ist, Religion, Regierung und die Wissenschaft. Am *glücklichsten*, der in stiller Ruhe, fern von der rauschenden Tätigkeit der Menschen, seine Tage hinlebt, ohne zu wissen, wie die Menschen regiert werden, und ohne nachzuforschen, warum Gott vor unseren Augen Dinge geschehen läßt, wie wir sie täglich geschehen sehen. *Kann* das aber der Mensch? Bestimmt er seine Lage und sein Schicksal? Wird er nicht gewaltsam hineingerissen in den Strudel des Lebens? Das große *Warum* kehrt wieder.

Der Gott nicht mehr anklagende, seine Abhängigkeit aber anerkennende Mensch will wissen, zu welchem Zweck er da ist. Und kann er keine Antwort erzwingen, so möchte er doch wissen, warum die Natur mit ihm auf halbem Wege stehen geblieben und ihn da nur ahnen läßt, wo er Gewißheit fordert. Der Mensch ist Herr seines Schicksals und seiner Bestimmung. Er kann durch sein Wirken den schönen Gang der moralischen Welt befördern und stören, und das ganze Menschengeschlecht vom Bettler bis zum König ist Werkmeister der moralischen Welt. Der Mensch entwickelt nur das in ihn gelegte Streben, wie jedes Ding der sichtbaren Welt, nur mit

Spekülasyonun esirgediğine *teoloji* izin verir: insanlığın yasalarını yalnızca kalbin güdümünde gerçekleştirmeye çalışmakla, sizin tanrınıza ne yaptım? İstekleriniz için hiç fedakarlık göstermeyen, acılarınızın hiç birini dindirmeyen, dahası aranızdan acı çekenleri beyhude yanına çağıran tanrınıza ne yaptım? Zorunluluk zorba ve bilinmez bir gücün adıdır. Tüm elde edeceğin bunlardır. Teslim ol ve öl.

Donanımlarının kötüye kullanılmasından, yeteneklerinin yanlış kullanılmasından, korkaklık ve tembellikten dolayı tanrısallık *değil*, insanlık her şeyin suçlusudur. İnsan kendisine şans olarak verilen şeyleri, dini, iktidarı ve bilimi kötüye kullanılır. *En şanslısı*, insanların baş döndürücü etkinliğinden uzak, sessiz bir huzur içinde, insanların nasıl yönetildiklerini bilmeden, her gün gördüğü şeyleri tanrının niye yarattığını araştırmadan, yaşayandır. Peki insan bunu *yapabilir mi*? Durumunu ve kaderini o mu belirler? Yaşam girdabının içine zoraki çekilmez mi? Büyük *Niçin* geri döner.

Tanrıyı artık suçlamayan, fakat kendi bağımlılığını kabul eden insan, hangi amaçla burada bulunduğunu bilmek ister. Yanıt için zorlamasa da, neden doğanın onunla yarı yolda kaldığını, ve kesin bilgi isterken neden onu burada tahmin ile baş başa bıraktığını yine de bilmek ister. İnsan kendi kaderinin ve belirlenimlerinin efendisidir. O edimleriyle ahlaksal dünyanın güzelim seyrini destekleyebilir ve bozabilir, ve dilenciden krala kadar tüm insanlar, ahlaki dünyanın ustalarıdır. Görünen dünyanın diğer şeyleri gibi, insan sadece içinde yatan eğilimi geliştirir, bir farkla ki, yalnızca onun kötüyü ve iyiyi kavrayan duyusu ve özgür istenci cezalandırılmasını ve ödüllendirilmesini olanaklı kılar.

dem Unterschiede, daß nur ihn sein freier Wille und sein das Böse und Gute begreifender Sinn der Strafe und der Belohnung fähig machen. - Ich habe die Neigung zum Bösen besiegt. Die Reinheit meines Willens ist es, das Gefühl, nach den Gesetzen der Vernunft gehandelt zu haben, die Überzeugung, daß ein Wesen nicht vergehen kann, das durch den Verstand gewirkt hat, sind es, die mich erheben. — Rastloser, kühner, oft fruchtloser Kampf des Edlen mit den von diesen Göttern erzeugten Gespenstern: Entzweiung des Herzens und des Verstandes; die erhabenen Träume und die tierischen, verderbten; der reine und hohe Sinn, Heldentaten und Verbrechen; Klugheit und Wahnsinn; Gewalt und seufzende Unterwerfung; die ganze menschliche Gesellschaft mit ihren Wundern und Torheiten, Scheußlichkeiten und Vorzügen. - *Allein* - ist jener Enthusiasmus wohl mehr als der Traum eines Schwärmers? Rechtfertigt ihn der kalte Verstand? Jagen wir nicht, ihm folgend, leeren Schatten nach und verlieren darüber die Wesenheit? Ja, läßt sich, so wie die Welt nun einmal ist, wie ihre jetzigen Verhältnisse sind, überhaupt ein solcher Traum realisieren?

Geist der Natur: Lebet in mir, mit mir! Ich bin mit Euch und kann Euch nicht deutlicher werden, als ich es bin! Blühen und Verwelken, Gedeihen und Zerstören hängen aneinander. Meine Freundschaft verbirgt Euch die nahe Verkettung. Ich habe meinen lieben Kindern die Täuschung zur Gefährtin mitgegeben. Mein Lohn ist Euer Glück. Die Quelle dazu strömt mit reichem Flusse in Eurem Herzen. Suchet es nur da! Fliehet den Wahn derer, die es außer mir suchen!

Jeder will und meint besser zu sein als diese seine Welt. Wer besser *ist*, drückt nur diese seine Welt besser aus als andere.

Der gewöhnliche königliche Weg in der Philosophie ist, die Vorreden und Rezensionen zu lesen, um eine ungefähre

—Ben kötüye olan yönelimi yendim. Aklın yasalarına göre davranmış olduğuma ilişkin duygum, akıl aracılığıyla eyleyen bir yaratığın gelip geçici olamayacağına ve bunun beni yücelttiğine ilişkin inancım, istencimin mutlaklığıdır. — Tanrılar tarafından yaratılmış hayaletlere karşı soylu kişilerin aralıksız, cesur, genellikle korkusuz savaşı: yüreğin ve anlığın bozuşması; hayvanca çürümüş düşlerin yanında yüce düşler; salt ve yüksek duygu, kahramanca eylemler ve adi suçlar; kurnazlık ve delilik; iktidar ve acı veren boyunduruk; mucizeleri ve budalalıkları, zulümleri ve erdemleri ile tüm insan toplumu. - *Yalnız*- her bir coşkunluk bir hayalperestinin düşünden daha fazla bir şey midir? Soğuk anlak onu haklı gösterir mi? Böyle bir düşü izlersek, boş gölgeler ardında koşup özsel olanı kaybetmez miyiz? Şu anki ilişkiler içinde varolan bir dünyada, böyle bir rüya gerçekleşebilir mi?

Doğanın tini: bende, benimle birlikte yaşayın! Ben sizinleyim ve olduğumdan daha fazla açık olamam! Açmak ve solmak, gelişme ve yıkım birbirine bağlıdır. Benim dostluğum onların yakın ardışıklığını sizden gizler. Sevgili çocuklarıma aldanmayı yoldaş yaptım. Ödülüm sizlerin mutluluğudur. Bunun kaynağı zengin akıntısı ile çağlayarak kalplerinizde akar. Onu sadece burada arayın! Onu benim dışımda arayanların deliliklerinden kaçının!

Herkes şu kendi dünyasından daha iyi olmak ister ve böyle zanneder. Daha iyi *olan*, sadece bu kendi dünyasını başkalarına göre daha iyi dile getirir.

Felsefeye giden alışılmış *kral* yolu, konu hakkında yaklaşık bir tasarım elde etmek için, önsöz ve eleştirileri okumaktır.

Öğrenimde *nihai kral* yolu, kendi-düşünmedir.

Vorstellung von der Sache zu bekommen.

Der *letzte königliche* Weg beim Studium ist das Selbstdenken.

Die soviel gegen philosophische Systeme sprechen, *übersehen* bei einem *bestimmten* Systeme den Umstand, daß es eine Philosophie ist; [den] Hauptumstand, so wie daß eine Eiche ein Baum ist.

Kiesewetter hat eine sehr große Neigung bei den *Taubstummen*, in Reimen zu sprechen, gefunden, und was beinahe unglaublich scheint: ihre Reime waren nicht auf die Orthographie, sondern auf den Ton gegründet.

In *seiner* Sprache reden, ist eines der höchsten Bildungsmomente. Ein Volk gehört sich. Die Fremdartigkeit, bis auf die lateinischen Lettern, hinaus!

Es tritt einer auf und liefert etwas *Mittelmäßiges*. Alle begrüßen ihn als Ihresgleichen und hegen und pflegen ihn: Du bist von den Unseren, du meinst es eben nicht ernsthaft usw.

Es ist dem Publikum bei der Philosophie um die Religion, die verlorene, zu tun; nicht um Wissenschaft, um diese erst hinterher. Der Mensch will erfahren, wie er daran ist, will Befriedigung für sich, das Interesse der Menschheit dieser Zeit.

Schöne Wissenschaften wird nicht mehr gesagt, aber noch: *denke* dir ein Haus mit zwei Stämmen daneben usw., statt: *stelle* dir vor.

Es ist nicht mehr so sehr um *Gedanken* zu tun. Wir haben deren genug, gute und schlechte, schöne und kühne. Sondern um *Begriffe*. Indem aber jene *durch sich selbst* unmittelbar geltend zu machen sind, als Begriffe dagegen begreiflich gemacht werden sollen, so erhält dadurch die Form der Schreibart eine Änderung, ein vielleicht peinliche Anstrengung erforderndes Aussehen, wie bei Platon, Aristoteles.

Felsefe sistemlerine karşı bu kadar konuşanlar, *belirli* bir sisteme bakarken, onun bir felsefe olduğu gerçeğini *gözden kaçırmazlar*; örneğin meşenin bir ağaç olması gibi, başlıca gerçeği.

Kiesewetter³⁹ *sağır ve dilsizlerin* uyaklı konuşmaya çok istekli olduklarını ve neredeyse inanılmayacak bir şeyi: sağır ve dilsizlerin uyaklarının yazıma değil, sese dayandığını saptadı.

Kendi dilinde konuşmak, eğitimin en yüksek aşamalarından birisidir. Bir halk kendisine aittir. Latin harfleri hariç tüm yabancılık, dışarı!

Birisi ortaya çıkar ve *orta dereceden* bir şeyler sunar. Herkes onu kendi eşiti olarak selamlar, korur ve özen gösterir: Sen de bizdensin, ciddi konuşmuş olamazsın v.s.

Kamuoyu felsefede bilimi değil, yitirilmiş dini arar, bilimle dinden sonra ilgilenir. İnsan ne durumda olduğunu deneyimlemek ve tatmin olmak ister; çağın insanlığının ilgisi.

*Güzel bilim*ler denmiyor artık: fakat dahası şu: yanında iki ağaç olan evi vb. *tasarla* denmek yerine *düşün* deniyor.

Düşüncelerle daha fazla yapılacak bir şey yok. İyisiyle kötüsüyle, güzeliyle cesuruyla yeterince sahibiz onlara. İşimiz daha çok *kavramlarla*. Her bir kavram *kendi içerisinde* dolaysızca geçerli kılınmak zorunda olduğundan, kavram olarak ise kavranılır kılınması gerektiğinden, sonuçta yazış tarzımızın biçimi bir değişim kazanır ve belki de, Platon ve Aristoteles'te görüldüğü gibi, acı veren bir çabanın dışı vurumu olur.

39 Kiesewetter, Raphael Georg (1773-1850). *Müzik tarihçisi. Bu konuda kitapları var.* (ç.n)

Der *Effekt* am Publikum ist ein absoluter Maßstab, über den das Subjekt wohl rasend werden kann. Es hat alles getan; aber seiner *Einsicht* steht eben der bewußtlose *Instinkt* entgegen.

Zur Moral: Ihr Höchstes, die Schuld und die Leiden dieses Herzens in ihm selbst [zu] begraben, das Herz zum Grabe des Herzens zu machen.

Bei den *Wundern* des Neuen Testaments kommt es nicht auf den *Inhalt* des Wunders an, sondern darauf, daß es ein *Wunder* ist. Was liegt an der Heilung einer verdorrten Hand, an der Vertrocknung eines Feigenbaums oder der Trunkenheit der Hochzeitsgäste!

Ein geflickter Strumpf [ist] besser als ein zerrissener; nicht so das Selbstbewußtsein.

Studieren heißt, das als wahr anzusehen zu bekommen, was andere gedacht haben. Aber [wenn man damit] zuerst als mit einem Falschen gleich fertig [zu] sein [meint], kennt man die Dinge nicht.

Man fordert von der Philosophie, da die Religion verloren, daß sie sich aufs *Erbauen* lege und den Pfarrer vertrete.

Die Scheidewand zwischen der *Terminologie* der Philosophie und des gewöhnlichen Bewußtseins ist noch zu durchbrechen; das Widerstreben, das Bekannte zu *denken*. Es soll sein ruhiges Bewenden damit haben, es soll nicht Ernst mit der Philosophie gemacht werden; dies aber tut sie, wenn sie sich an das Gang und Gäbe wendet.

Kamuoyunda bırakılan *etki*, öznenin uğruna çıldırabileceği mutlak bir ölçüttür. Özne elinden gelen her şeyi yaptı; fakat *içgörüsü* karşısında tam da bilinçsiz *içgüdü* durmaktadır.

Ahlak için: en yükseği, şu kalbin suçlarını ve acılarını kalbin kendi içine gömmek, kalbi kalbin mezarı yapmaktır.

İncil'in *mucizelerinde* önemli olan mucizenin *içeriği* değil, tersine, onun bir *mucize* olmasıdır. Kavrulmuş bir elin iyileşmesinde, bir incir ağacının kurumuş olmasında ya da düğün davetlilerinin sarhoşluğunda ne var ki!

Yamalı bir çorap yırtık bir çoraptan iyidir; böyle değildir öz-bilinç.

Araştırmak, başkalarının düşüncelerini doğruymuş gibi ele alıp gözden geçirmektir. Fakat insan öncelikle bu yolla bir yanlıştın üstesinden geleceğini sanıyorsa, şeyleri tanımyordur.

İnsan felsefeden dinin kaybettiğini istiyor, yani *yüksek duygulara* dayanmasını ve papazı temsil etmesini.

Felsefe ile alışılmış bilincin *terminolojileri* arasındaki duvar daha da yıkılabilir; tanıdık olanı *düşünmeye* karşı gösterilen direnç. İşi bu noktada bırakmak lazım, bu iş ciddi olarak felsefe ile yapılmamalı; fakat felsefe kendisini alışılmış olana yöneltirse, bunu yapar.⁴⁰

40 *Tanıdık olanı düşünmek için, tanıdık ve bilindik gelen söylemden uzaklaşmak gerekebilir. Sanırım Hegel burada bu gerçeğe işaret ediyor. Hegel için tanıdık bir şey ya da bir insan bilinmiyebilir. Örneğin uzun süredir birlikte yaşadığımız tanıdık birini gerçek anlamda bilmiyor olabiliriz. Hatta bize tanıdık gelen 'varlık', 'hiçlik', 'doğruluk', 'adalet' gibi kavramlar da tam*

Es wird der Philosophie nicht so gut, einen *Satz* zu haben und sagen zu können: das *ist* oder ist *nichts*.

Kant wird mit Bewunderung angeführt, daß er *Philosophieren*, nicht *Philosophie* lehre; als ob jemand das Tischlern lehrte, aber nicht, einen Tisch, Stuhl, Tür, Schrank usf. zu machen.

⁵*Naturphilosophische* Ideen, d. h. phantastisch und unvernünftig. Die Erregung durch die Philosophie [ist] nur eine Reizung, die zu keiner Substantialität kommt.

Das *Vollkommene* ist freilich überall nur *Eines*, aber besonders in der Kunst das Große: die Bildsäule nicht farbig machen zu wollen; das Lyrische des Chors nicht mit dem Dramatischen der Personen zu vereinigen; – so auch das *Philosophieren* nicht mit dem *Poetisieren*, – überhaupt zur notwendigen Trennung sich zu entschließen und sie streng zu erhalten.

Es wird einem angst und bange. Wenn sie von einem Dinge, einer Materie oder Stoff hören – es soll lauter Idee sein. – Wie jetzt niemand mit Homer den Ajax einem Esel

5 Die folgenden Aphorismen bis "Die Freude am Johannisfeuer . . ." (S. 563) stehen nur im Erstdruck; vgl. Anm. d. Red. S. 592.

'Bu vardır ya da yoktur' gibi bir önermeye sahip olmak ve dile getirebilme durumunda kalmak, felsefeye pek yaramayacaktır.

Kant'ın *felsefe* öğretmiyorum, *felsefe yapmayı* öğretiyorum anlayışı hayranlıkla dile getirilir; sanki birisi marangozluk öğretirken, bir masa, sandalye, kapı, dolap, v.s. yapmayı öğretmemiş gibi.

⁴¹ *Doğa felsefesi* ideleri, yani fantastik ve akılsızca. Felsefeyle heyecanlanmak hiçbir tözselliğe ulaşmayan yalnızca bir uyarımdır.

Eksiksiz olan kuşkusuz her yerde yalnızca *birdir*, fakat öncelikle sanatta büyük-olan: boy heykellerini renkli yapmak istememek; koronun lirikliğini kişilerin dramatikliği ile birleştirmemek; - ayrıca *felsefe yapmayı şiir yazma* ile (birleştirmemek), - yani genel olarak zorunlu ayırım da karar kılmak ve bunu sıkı tutmak.

Bazılarında korku ve çekingenlik vardır. Bir şeyden, bir maddeden ya da malzemedен söz edildiğini işittiklerinde - bunlar zemzem suyu ile yıkanmış ideler olmalıdır. - Nasıl ki şimdi kimse Homeros gibi Ajax'ı⁴² bir eşek ile karşılaş-

anlamıyla bilinmiyor olabilir. Bu bağlamda bize tanıdık gelen şeyleri, kişileri ve kavramları, eleştirel bir bağlamda felsefi ve bilimsel bir dilin gerektirdiği teknik ve zorlu bir terminolojiyle düşünmemiz gerekmektedir. (ç.n.)

41 Buradan "Johannis-ateşindeki sevinç..." ibaresiyle başlayan paragrafa kadar olan tüm aforizmalar birinci baskıda yer almalarına karşın ikinci baskıda yer almamışlardı.

42 Ajax: Troja savaşında önemli rolleri olan iki kahramanın ortak ismi; Küçük ve Uçarı Ajax. (ç.n.)

vergleichen dürfte, so ist *Lernen* ein Wort, das in guter Gesellschaft nicht mehr gehört wird.

Erst nach der Geschichte des Bewußtseins *weiß man, was man an diesen Abstraktionen hat*, durch den Begriff: *Fichtes Verdienst*.

Platon studierte bei vielen Philosophen, gab sich lange, saure Mühe, machte Reisen, war wohl kein produktives Genie, auch kein dichterisches, sondern ein langsamer Kopf. Gott gibt es dem Genie im Schläfe. Was er ihnen im Schlaf gibt, sind dafür auch nur Träume.

Orientalisch: Wasser: Vater des Lebens, Vater der Wolken; Honig: Vater des Sieges; Zucker: V. der Heilung; Fleisch: V. des Überflusses; Wein: V. der leichten Verdauung; Brot: V. der Gnaden, V. der Menschheit; Lager: V. der Begierden; Zither: V. des Spiels; guter Gesellschafter: V. der Vollkommenheit; Käse: V. des Reisenden - usw., oberflächliche Bezeichnung, die dadurch, daß sie so allgemeine Beschreibung ist, wieder nach ihrer Bedeutung, wie ein Zeichen, bekannt sein muß, nicht für sich selbst deutlich ist.

Rezensenten sind Totengräber. Aber wenn sie auch Lebendiges begraben, erhält sichs doch. Haben selbst zu lernen. Urteilen, charakterisieren heißt töten, das *Individuum* darstellen, nicht die *Sache*, als ob jenes das Lebendige wäre, nicht das *Wahre*. Richter des heimlichen Gerichts, Freimaurer sind nicht weiter als das übrige Publikum, [sind] selbst zurück. Wenn das Mysterium offenbar gemacht wird, haben sie nur mit *Gemeintem* zu tun.

Die Zeit scheint ungünstig für die Philosophie, weil es darum mit so vieler Mühe zu tun zu sein scheint, daß nur der

tırmaya cüret edemiyorsa, aynı şekilde *öğrenmek* sözcüğü de iyi topluluk içinde pek fazla işitilmemektedir.

İlk olarak bilincin tarihinden sonra, *insan bu soyutlamalarla neye sahip olduğunu bilmektedir*, kavram aracılığıyla: *Fichte'nin* katkısı.

Platon birçok filozofla çalıştı, uzun süre ter döktüren çabalara girişti, geziler yaptı, yaratıcı bir dahi değildi, ayrıca şairane değil, yavaş bir kafası vardı. Tanrı dehaya uyurken verir. Onlara uyurken verilenler de, bunun için yalnızca rüyalarıdır.

*Doğuya özgü: Su: yaşamın babası, bulutların babası; bal: zaferin babası; şeker: iyileşmenin babası; et: bolluğun babası; şarap: kolay sindirimin babası; ekmek: rahmetin babası, insanlığın babası; yatak: şehvetin babası; sitar*⁴³: çalgının babası; *iyi toplum: yetkinliğin babası; peynir: yolcunun babası v.s., anlamının ötesinde bir işaret gibi tanınması gereken ve kendi içinde açık olmayan, genel bir betimleme olarak yüzeysel söz.*

Eleştirmenler ölü gömücüleridir. Fakat canlıları da gömseler, onlar yine canlı kalırlar. İnsan kendisi öğrenmelidir. Yargılamak, belirlemek, öldürmek demektir, sanki birey canlıymış da, hakiki değilmiş gibi, *olguyu* değil de *bireyi* betimlemektir. Gizli mahkeme yargıçları, masonlar halktan daha ilerde değildirler, kendileri geridirler. Gizemleri ortaya döküldüğünde, yalnızca *sanılarla* meşgul olurlar.

Zamanımız felsefe için uygun görünmemektedir, çünkü ilk ham başlangıç olarak düşüncenin *duyu-üstünde* oluşması,

43 *Hint müzik aleti. (ç.n.)*

Gedanke an das *Übersinnliche* zustande komme, der erste rohe Anfang; aber er soll im Allerbekanntesten, z. B. Obst, aufgezeigt werden; nicht Sinn für die Religion überhaupt.

Im *Cid* heißt's:

Aber welcher Überwundne
Klaget über Unrecht nicht.

Die Philosophie regiert die Vorstellungen, und diese regieren die Welt. Durch das Bewußtsein greift der Geist in die Herrschaft der Welt ein. Dies ist sein unendliches Werkzeug, weiter hinaus Bajonette, Kanonen, Leiber. Aber ihr Panier und die Seele ihres Feldherrn ist der Geist. Nicht Bajonette, nicht das Geld, nicht einzelne Kniffe und Pfiffe sind das Herrschende. Dies muß auch sein, wie die Uhr Räder hat, aber ihre Seele ist die Zeit und der die Materie ihrem Gesetz unterwerfende Geist. Eine Iliade wird nicht zusammengewürfelt, so auch nicht ein großes Werk aus Bajonetten und Kanonen, sondern der Compositeur ist der Geist.

Einheit und *Unterschied* klingt arm und dürftig z. B. gegen die Pracht der Sonne, gegen Osten und Westen, daß jedes Ding seinen Osten und Westen in sich habe. Aber den Armen wird das Evangelium gepredigt, und sie werden Gott schauen.

Naturphilosophie. Es wird noch geraume Zeit vergehen, ehe es ganz ohne Flunkern darin abgeht. - Geständnis hiervon oder dreistes Behaupten und Beharren dagegen. - Das Absolute: in der Nacht sind alle Kühe schwarz. - Das absolute

çok fazla çaba gerektiriyor görünmektedir, fakat bunun genel olarak din için duyguda değil, en çok bilinen şeyde, örneğin meyvede gösterilmesi gerekir.

*Cidde*⁴⁴ denir ki:

Fakat hangi yenilmiş olan
Haksızlık üzerine yakınmadı.

Felsefe tasarımları, tasarımlar ise dünyayı yönetirler. Bilinç aracılığıyla tin dünya egemenliğini ele geçirir. Bilinç, süngülerin, topların, bedenlerin ötesinde, tinin sonsuz ale-tidir. Fakat dünya egemenliğinin sancağı ve başkomutanının ruhu tindir. Hükmeden ne süngü, ne para, ne tekil hile ve ustalıklardır. Bu böyle olmalıdır, nasıl ki bir saatin çarkları var ama ruhu, zaman ve maddeyi kendi yasasına uydu-ran tin ise. İlyada ya da ayrıca süngü ve toplardan oluşan büyük bir yapıt, zar gibi ortaya atılmamıştır, tersine besteci olarak tin gereklidir.

Örneğin güneşin ihtişamına, her şey kendi içinde kendi doğu ve batısına sahip olduğundan doğu ve batıya karşı, *birlik* ve *ayrılık* kulağa yoksul ve çaresiz gelirler. Fakat İncil yoksullara vazeder, ve onlar tanrıya bakacaklardır.

Doğa felsefesi. Atıp tutmadan yola çıkmak için, bir hayli zaman geçmesi gerekmektedir. Bu konuda itiraf edilmeli, ya da pişkin bir şekilde iddia ve ısrar edilmeli. —Mutlak olan: geceleyin bütün inekler siyahtır. — Mutlak olanı bilmek,

44 *Pierre Corneille'in (1606-1684) Fransızca drama oyunu. Oyun 1630 tarihinde ilk kez sahnelenmiş.(ç.n.)*

Erkennen [ist] der große Besen, der alles wegfegt, *qui fait la maison nette*.

Unterwalden: Hirtenleben. Kein Fortschreiten der Geistesbildung. Nahrung des Hanges zur Trägheit. Die Religionslehrer abhängig vom Volk, das sie wählt und ihren Unterhalt in seiner Macht hat. Diese Abhängigkeit macht sie intrigant. Sie schmeicheln der ungebildeten Menge, drängen sich in die Familiengeheimnisse, unterhalten Parteien und erwerben sich eine ausgebreitete Herrschaft über die Gemüter bei Landgemeinden. Sie durften keinen Gebrauch von dieser Herrschaft machen, unwissenden und beschränkten Menschen etwas, das vom Gewohnten abweicht, zu empfehlen; keine nützlichen Schulanstalten, nur Rohheit, Verwilderung. Es ist Interesse der Politik der reicheren Familien, um ihren Einfluß und Ämter zu erhalten, jene Verwilderung zu lassen. — *Die Freiheit der ungebildeten Masse wird Armut, Schwermut*. Die Kirchen nicht von Betern, die Straßen nicht von Pilgern, die Gräber nicht von Knienden leer. Dabei aber Verschlimmerung der Sitten, Schadenfreude über Verlust der beneideten Reichen und Verleumdung, Treulosigkeit und Undankbarkeit. Üble Wirtschaft und Schlemmerei bei aller Armut; kleinlicher, bettelhafter Eigennutz. Bei Mangel des Ackerbaues, bei Verfall der Waldungen, bei Fehlen des Kunstfleißes doch Zunahme des Luxus.

her şeyi süpürüp uzaklaştıran bir süpürgeye sahip olmaktadır, *qui fait la masion nette*.⁴⁵

Orman içinde. Çoban yaşamı. Tin eğitiminde gelişme yok. Tembellik eğiliminin besini. Halkın seçtiği ve kendi gücü altında yaşattığı bağımlı din hocaları. Bu bağımlılık onları düzenbaz yapar. Onlar eğitimsiz sürüye dalkavukluk ederler, aile gizlerine üşüşürler, tarafları hoş tutarlar ve yurt sakinlerinin ruhları üzerinde kapsamlı bir egemenlik ele geçirirler. Onlar egemenliklerini bu eğitimsiz ve dar kafalı insanları alışkanlıklarından uzaklaştırmak için kullanmazlar; yararlı bir eğitim kurumu yok, sadece kabalık ve vahşilik. Zengin ailelerin politik yararı, kendi yetke ve kurumlarını elde tutmak için bu vahşiliği yaşatmaktır. -*Eğitimsiz yığınların özgürlüğü yoksulluk ve iç sıkıntısı olur.* Kiliseler dua edenlerden, caddeler hacılardan, mezarlıklar diz çökenlerden hiç yoksun kalmaz. Fakat bunun yanında ahlakın kötüleşmesi, kıskanılan zenginlerin zarara uğramasından duyulan hoşnutluk ve çamur atma, kalleşlik ve nankörlük. Her yoksullukla birlikte kötü ekonomi ve zevk düşkünlüğü; küçük ve dilenircesine kişisel yararlar. Tarımsal üretimin azlığı, ormanların yok olması, sanatsal çabanın eksikliği ve buna karşın lüksün artışı.

45 "Evi temiz tutan budur." Hegel burada Schelling'in mutlak anlayışını eleştirmektedir. Hegel'e göre tüm ayrımları silip süpüren böyle bir mutlak anlayış, soyut ve boş bir özdeşliğin ötesine geçemez. Hakiki mutlak, ayrımsız özdeşliğe değil, ayrımlı özdeşliğe işaret eder. Çelişki ve hareketten arındırılmış ayrımsız bir birlik, ölü bir birliktir. (ç. n.)

Cid:

Das Geheimnis ist der Weiber
 Macht auf unsre Männerherzen.
 Das Geheimnis steckt in ihnen
 Tief verborgen, Gott dem Herrn,
 Glaub' ich, selber unerforschlich.
 Wenn an jenem großen Tage,
 Der einst aufsucht alle Fehle,
 Gott der Weiber Herzen sichtet,
 Findet er entweder alle
 Sträflich oder gleich unschuldig:
 So verflochten ist ihr Herz.

In Luzern sind die runden Hüte über 18 Zoll im Durchschnitt als landesverderblicher Luxus verboten worden!

Im Philosophieren gibts nichts zum Vorstellen. Hier und da ein Bild. An das halten sich die Menschen. Tabula rasa von Aristoteles zufälligerweise, zur Notdurft gebraucht. Soviel weiß jeder vom Aristoteles. Es drückt von seinem Begriff der Seele nicht das Wesentliche aus.

Ludens Geschichte des Hugo Grotius, 231: Man verbreitete damals das Gerücht, der König (Gustaf Adolf nach der Schlacht bei Lützen) lebe noch; er habe seinen Tod aus guten Gründen ausgesprengt. Diese *homines acuti*, sagt Grotius, *nos velut crassos, qui mortuum mortuum credimus*,

Cid:

Gizem kadınların gücüdür
 Biz erkeklerin kalpleri üzerinde.
 Gizem içindedir onların derinde saklı,
 İnaniyorum ki bu anlaşılmaz kalır,
 Efendimiz tanrının kendisi için de.
 Ne zaman ki büyük günde,
 Birisi tüm kusurları ararsa,
 Tanrı kadınların kalplerini incelerse,
 O hepsini ya affedilmez
 Ya da suçsuz bulacaktır:
 Böyle kördüğümdür onların kalbi.

Lozan'da ortalama 18 parmakdan uzun yuvarlak şapkalar, ülke huzurunu bozabilecek bir lüks sayıldıklarından, yasaklandılar.

Felsefe yaparken tasarımlanacak hiçbir şey yoktur. Burada ya da şurada bir resim. İnsanlar buna takılı kalırlar. Aristoteles'in 'Tabula Rasa'sı tesadüfen ve acil ihtiyaçtan kullanılmıştır. Aristoteles hakkında herkes bu kadar bilir. O ruh kavramıyla özsel olanı anlatmamıştır.

Hugo Grotius'un *Luden Tarihi*, 231: O zamanlar kralın (-yani-Gustaf Adolf'un Lützen dolaylarındaki savaştan sonra) hala yaşadığına dair söylentiler yayılmıştı. Kralın ölümüne dair söylentiye işe yarar bazı nedenlerden dolayı her tarafa yaydığı söyleniyordu. Bu *homines acuti*, diyor Grotius, *nos velut crassos, qui mortuum mortuum credimus*,

*irrident. Hoc est Germaniae acumen*⁶ - Ebenso wenn der Philosoph einen Staat oder dgl. beurteilt, daß er tot sei, so heißt es, er lebt ja noch, Reichstag usw. *Hoc est Germaniae acumen!*

Die Gottheit wird im *Kunstwerk*, im schlechten wie im vorzüglichen, angebetet. Die Schauer der Gottheit, die Vernichtung des Einzelnen, durchdringen die Versammlung. Aber bald atmet sie auf, blickt um sich in lebendige Wesen, wacht zum Gefühl des Lebens auf. Sie erkennen sich als Leben, tönen sich es einander zu, ergreifen die Hände, fühlen sich und gehen in Bewegung, *Tanz* über. Das Jauchzen muß zur Harmonie, zur Mannigfaltigkeit der Bilder und Gedanken sich verwandeln. Das Maß durch den Takt wird zur Zurückhaltung des Subjektiven, des Willkürlichen. Die Individuen werden zu Gliedern der objektiven Einheit. Sie schlägt, wie Kybele, die große Mutter der Götter, selbst die Pauken, sonst wirkt sie in stiller unbewußter Kraft. So genießt sich die Gottheit ihrer selbst, und der Mensch hat sich mit ihr identifiziert. Übersprungen ist dieser Genuß im *Essen der Gottheit*, aber es drückt tief den unendlichen Schmerz, das völlige Zerschneiden des Innersten aus. Gott opfert sich auf, gibt sich zur Vernichtung hin. Gott selbst ist tot; die höchste Verzweiflung der völligen Gottverlassenheit.

Die *Freude am Johannisfeuer* brauchte nur organisiert zu werden. Auf allen Bergen werden eine Menge Feuer angesteckt.

6 "Diese gewitzten Menschen halten uns eher Einfältige, die wir einen Toten tot glauben, zum Besten. Das ist Germaniens Witz."

*irrident. Hoc est Germaniae acumen.*⁴⁶ Aynı şekilde, filozof bir devletin vb. ölmüş olduğuna ilişkin yargıda bulunursa, bu demektir ki, evet o hala yaşıyordur, parlamento vs. *Hoc est Germaniae acumen!*

Kötü ya da mükemmel *sanat yapıtında* tanrıya tapılır. Tanrısallığın ürpertisi, bireyselliğin yok edilmesi meclise işler. Fakat meclis hemen nefes alır, canlı varlıklarda kendisini görür, yaşam duygusuyla uyanır. Toplananlar kendilerini yaşam olarak bilirler, birbirlerine ses verirler, tokalaşırlar, kendilerini duyumsarlar, hareket ve *dans* etmeye geçerler. Bu sevinç haykırıışları, harmoniye, resimlerin ve düşüncelerin çeşitliliğine dönüşmelidir. Ritmin verdiği ölçü, öznel ve keyfi olanın geri çekilmesine yol açar. Bireyler nesnel birliğin organlarına dönüşürler. Bu birlik tanrıların anası Kybele gibi, kendisi davula vurur, ya da tersine sessiz ve bilinçsiz bir güçle etkide bulunur. Tanrı kendisinden böyle hoşnutluk duyar, ve insan kendisini onunla özdeşleştirir. *Tanrısız yemekte* bu lezzet aşılır, çünkü o derin bir şekilde sonsuz acıyı, en içsel olanın tümüyle parçalanmasını anlatır. Tanrı kendisini feda eder, yok oluşa bırakır. Tanrının kendisi öldü; tanrı tarafından bütünüyle terk edilmenin en büyük umutsuzluğu.

*Johannis-ateşindeki şenliğin*⁴⁷ sadece örgütlenmesi yeterliydi. Bütün dağların üstünde bir ateş tutuşturulur. Bu ilk

46 "Bu şakacı insanlar, bir ölünün ölümüne inanan bizim gibi kalın kafalılarla alay ederler. Bu bir Cermen şakasıdır."

47 *İncil'deki Yuhanna (Vaftizci Yahya) anısına düzenlenen, 24 Haziran gecesinde ateş yakılarak kutlanan bir şenlik. (ç.n.)*

Es ist die Freude am ersten Feuer, und was ist die Freude an einem solchen lebendigen Element anderes als etwas Religiöses? Denn es ist die Freude an ihm selbst als einem Element. Diese Freude muß sich selbst ehren, sich mit Bewußtsein ordnen, sich gesetzlich machen. Diese Freude braucht nur als Ernst genommen zu werden, so ist sie ein Gottesdienst. Aber sie wird nicht so genommen. Der Mensch, in der Religion des Schmerzes, verachtet seine Freude, verwirft das Bewußtsein von ihr. — Anders bei den Griechen, die selbst das Essen zu einem Gottesdienst machten, d. h. mit Bewußtsein und Willen genossen. Bei uns ist die Langeweile zu Hause. Eine Gesellschaft schämt sich des Essens. Es gibt keine ernsthafteren Menschen als die Griechen und keine fröhlicheren.

Sonst hat die niedrige Volksklasse einzelne Familienglieder ausgestoßen als den Sündenbock, auf denen die Last der Entbehrung, der Büßung und der Entfremdung seiner selbst bis zur Verrücktheit liegt, es selbst aber ging frei aus und erkaufte sich die Versöhnung durch diese Opfer. Jetzt aber hat es die Buße selbst auf sich genommen.

Lieber sich zehn Millionen mit Gewalt nehmen, sich ins Gesicht spucken, sich mit Füßen treten, sich prügeln lassen, als eine Million freiwillig geben, freiwillig sich einer Wunde aussetzen, indem man Wunden austheilt: das ist der *Sinn der deutschen Nation*. Mit dem zehnten Teil des Aufwandes von Geld und Naturalien, mit dem tausendsten Teil der Leiden, mit Ersparung des Gebirgs von Schande, die die Deutschen der vergangene Krieg gekostet hat, konnten sie durch $\frac{9}{10}$ des Verlorenen $\frac{999}{1000}$ der Leiden abwenden und statt der Schande Ehre erwerben. Aber die Deutschen wollen [lieber] die Satisfaktion haben, neutral zu bleiben,

ateş karşısında duyulan sevinçtir, ve bu canlı öge karşısında duyulan sevinç, dinsel bir şey olmaktan başka nedir ki? Çünkü bu, bir temel öge olarak ateşin bizzat kendisine karşı duyulan bir sevinçtir. Bu sevinç kendi kendisini onurlandırmalı, kendisini bilinçle düzenlemeli, yasalaştırmalıdır. Bu sevinç yalnızca ciddiye alındığında, bir tapınış olur. Fakat o böyle ele alınmaz. Acılar dininde insan kendi sevincini hor görür, onu bilincinden uzaklaştırır. — Yunanlılarda başkaydı, onlar yemek yemeyi bile bir tapınışa dönüştürmüşler, bilinçli ve istençli olarak tadına varmışlardı. Bizde ise evde can sıkıntısı egemendir. Bir toplum yemek yemekten utanıyor. Yunanlılardan daha ciddi ve sevinçli insanlar yoktur.

Bir zamanlar aşağı halk sınıflarında, toplumun yoksunluk, ceza ve yabancılaştırmasının ağırlığını delirircesine üzerlerinde taşıyan bazı aile üyeleri, günah keçileri olarak toplum dışına atılırlardı. Böylece toplumun kendisi cezasız kalır ve bu kurbanlar aracılığıyla kendi kendisiyle uzlaşırdı. Fakat şimdi toplum bu cezayı kendi üzerine almaktadır.

Elinden zorbaca on milyon alınmasına, yüzüne tükürülmesine ayaklar altına alınmaya, ve dayak atılmasına izin vermek, kendi isteğiyle bir milyon vermekten, istençli olarak yaraları paylaştırıp kendindeki bir yaradan kurtulmaktan, daha iyidir: bu *Alman ulusunun anlayışıdır*. Geçmiş savaşın tutarı olan para ve doğal kaynak masrafının onda biriyle, acıların binde biriyle, biriktirdikleri utanç sıradağlarıyla Almanlar, kayıpların 9/10'uyla acıların 999/1000'inin önüne geçebilmişlerdi ve bu oranda utanç yerine onur kazanabilmişlerdi. Fakat Almanlar daha çok tarafsız kalmanın hoşnutluğunu yaşamak isterler, yani bir tarafın düşkün

d. h. von beiden Teilen sich ausschinden zu lassen, als einem Teil anhangen. Sie haben die Befriedigung, doch für sich geliebt zu sein. Sie sind die Quäkernation von Europa. Nehmen lassen sie sich alles, den Rock, und aus Gutmütigkeit, um kein böses Gesicht zu bekommen, geben sie noch das Wams. Wenn sie einen Backenstreich von einer Seite, einer der kriegführenden Mächte bekommen, so setzen sie sich in die Stellung, von der anderen auch bekommen zu müssen. Wie Tertullian die Christen beschreibt.

Unter dem *Wie* einer Sache meint man ihre *Art*. Vier hölzerne Beine, ein Brett darüber, ist das *Wie* eines Stuhls, d. h. eben der Stuhl.

Notwendigkeit der Gesetze gegen den *Wucher*. Weil der Einzelne die Gelegenheiten und die Individuen nicht kennt, bei denen Geld zu haben ist, erscheint dies seltener, als es ist. Der Staat hingegen soll diese Kenntniss der Seltenheit oder Menge des Geldes kennen. Seine Taxe der Zinsen suppliert die Folge, aus welcher jene Verlegenheit entspringen würde, die Meinung größerer Seltenheit und dadurch Entstehung höherer Zinsen. Ferner, wie auf die Kornpreise jedes Gerücht von Krieg und Frieden, Hagelwetter usf. Einfluß hat, so würde beim Gelde dasselbe Schwanken eintreten. Diese Unbeständigkeit ist es, die den Preis erhöht, denn die Hoffnung,

olmaktansa, çift taraflı kullanılmaya can atarlar. Evet onlar kendi kendileriyle kalmaktan hoşnutluk duyarlar. Onlar Avrupa'nın Kuaker⁴⁸ ulusudur. Her şeyi, örneğin ceketlerini, hatta yumuşak yüzlü olduklarından ve kötü bir yüz görmek istemediklerinden dolayı, hırkalarını da verirler. Savaşı yürüten taraflardan birisinden bir şamar alırlarsa, diğer taraftan da aynısını almak için duruşa geçerler. Tertullian'ın Hristiyanlara betimlediği gibi.

İnsan bir şeyin *nasılı* ile onun *tarzını* düşünür. Dört tahta bacak, üzerine bir tahta tabla, bu sandalye gibidir, yani tıpkı sandalye.⁴⁹

Tefeciliğe karşı olan yasaların zorunluluğu. Kişi para getirecek olanakları ve insanları tanımadığından, bu olanaklar olduğundan daha seyrek gün yüzüne çıkarlar. Buna karşın devlet ise bu seyrek bulunan olanakların ve paranın niceliğini bilmelidir. Devletin faiz vergileri büyük sıkıntılara yol açabilecek kıtlık kanısını ve dolayısıyla yüksek faizlerin oluşumunu güçlendirir. Dahası nasıl ki savaş ve barışa, kötü havaya vb. ilişkin her söylenti, tahıl fiyatları üzerinde etkide bulunuyorsa, aynı şey para açısından da sallantıya neden olur. Fiyatları yükselten bu kararsızlıktır, çünkü yüksek veya en azından düşük fiyata satış yapmama beklentisi, bu

48 İngiltere'deki bir Protestan secti. 'Quake' İngilizce titremek anlamına gelmektedir. Bu dinsel grubun üyeleri ayinler sırasında vecd halinde titriyorlardı. Her türlü savaşa ve askeri görevlendirmeye karşıydılar. (ç.n.)

49 Almanca'da 'wie' bağlamına göre Türkçe'de farklı sözcüklerle dile getirilir ve yukarıdaki cümlede olduğu gibi 'nasıl' ya da 'gibi' olarak da çevrilebilir. (ç.n.)

höher oder wenigstens nicht niedriger zu verkaufen, ist stärker als die Furcht des Gegenteils, und jene bewirkt stärker das Zurückhalten als diese das Losschlagen. Daher *Taxen* auf Brot, Fleisch usw. notwendig.

Κουριδίη ἄλοχος – daß diese Frau nicht durch öftere Wochenbetten erschöpft würde – Sklavinnen. – Die Ungleichheit überhaupt der Dauer der Begierde und das Vermögen des Mannes gegen die Reize, Fruchtbarkeit und Gesundheit der Frau ist bei der Heiligkeit der Ehe unter den Europäern ein Mißverhältnis, das immer einen stummen Kampf, innerlichen Zwist und das Übel der Ausschweifung unter einem Volk erhält.⁷

Es ist kein Land wie Deutschland, wo jeder Einfall sogleich zu etwas Allgemeinem gemacht, zum Götzen des Tages ausgebildet und die Aufstellung desselben zur Scharlatanerie getrieben wird, so daß er auch ebenso schnell vergessen wird und die Frucht verlorengeht, die er tragen würde, wenn er in seine Grenze eingeschränkt worden wäre. Dadurch würde er in seinem Maße erkannt und soviel geschätzt und gebraucht, als ihm gehört, da [hingegen] er auf die andere Weise mit seiner ungebührlichen Aufblähung zugleich ganz zusammenschrumpft und, wie gesagt, vergessen wird.

Die Süddeutschen haben ehrlicherwise nachgedruckt. Die Norddeutschen schreiben sich aus und wiederholen dasselbe; Kompendien, ein Kapitel früher oder später; sogar elegante Zeitungen.

7 Dieser Aphorismus findet sich nur im Erstdruck (vgl. Anm. d. Red. S. 592). Der griechische Ausdruck bedeutet "junge Beischläferin".

durumun karşıtından duyulan korkudan daha güçlüdür, ve bu ise elden çıkarmaktan çok geri çekilmeye neden olur. Bundan dolayı ekmek ve et vs. üzerindeki *vergiler* zorunludur.

Kouridin alochos – ki bu kadın defalarca loğusalıklarla tükenmeyeceğinden – köleler. –Kadının çekiciliğı, doğurganlığı ve sağılığı karşısında erkeğın şehvetinin devamlılığı ve servetinin genel eşitsizliği, Avrupalıların kutsal ailesinde sessiz bir kavgaya, derin bir geçimsizliğe ve bir halkta kötü zevk düşkünlüğüne yol açan rahatsız edici bir orantısızlıktır.⁵⁰

Ansızın akla gelen bir fikrin anında genelleştirildiğı, günün putu haline dönüştürüldüğü, şarlatanca biçimlendirildiğı ve sonuçta böylece çabucak unutulduğı ve kendi sınırları içinde tutulsaydı taşımış olacağı verimliliğın kaybolduğı, Almanya gibi başka bir ülke yoktur. Oysa ki bu fikir kendi çapında tanınabilir ve kendi değerine göre kullanılabilirdi, halbuki onun bu tarzda yakışksızca şişirilmesi anında bir pörsümeye, ve dendiğı gibi unutulmaya yol açar.

Güney Almanyalıları dürüstçe tekrar basarlar. Kuzey Almanyalıları kısaltmadan yazarlar ve aynen tekrarlarlar; elde tutmaya uygun; bir bölüm daha önce ya da daha sonra; hat-ta şık gazeteler.

50 Bu aforizma yalnızca ilk baskıda bulunuyordu. (İkinci baskıda yer almamasının muhtemel nedeni, ailenin kutsallığına gerekli saygıyı göstermediğine dair tepkiler olabilir; Hegel-Studien Bd 4, s.9 vd. --ç.n). Yukarıdaki Yunanca tabirin anlamı: Genç metres ya da yatak arkadaşı.

Ich erinnere mich sehr gut, wie lange ich in den Wissenschaften mich herumtrieb, ehrlicherwise meinend, was davon offenkundig, sei noch nicht alles. Aus den Redensarten, die Sache zu führen, schloß ich, das Wesen stecke noch im Hintergrunde und alle wüßten bei weitem mehr, als sie gesagt, nämlich den Geist und die Gründe, so etwas zu avancieren. Nachdem ich lange vergebens gesucht, wo dies zu finden wäre, wovon immer gesprochen oder getan wurde, als sei es das allgemein Bekannte und das Treiben des Gewöhnlichen also das Rechte, und dessen Rechtfertigung nicht finden konnte, fand ich, daß in der Tat nicht mehr daran sei, als ich wohl begriff, und darüber nur noch dieses, der Ton der Zuversicht, die Willkür und die Vermessenheit.

Ein Freund der echten Naturkunde schlägt vor, den hinlänglich bekannten Herrn Dr. *Gall*⁸, der zur größten Verwunderung bereits einen Kurs absolviert hat, aufzufordern, noch einen zu halten, da aus seinem Vortrage erhellt, daß er unerschöpflich ist und uns immer noch neue Geschichten zu erzählen wissen wird. Vorläufig hat er sich bereits nicht ungeneigt dazu bezeugt und versprochen, durch neue Veranstaltungen seine Schädelleere noch mehr an den Tag zu legen.

Er wird nämlich:

1. zur Darstellung des Gehirns seine platte Haut entfalten; an einer Schürzerl für die Chapeaus, für die Damen an einem Paar Hosen;

8 Franz Joseph Gall, 1758-1828, Begründer der Phrenologie, warb auf Vortragsreisen für seine Lehre und kam dabei auch nach Jena.

Bilimlerin içinde henüz her şeyin açığa vurulmadığını dürüstçe düşünerek uzun süre dolaşıp durduğumu çok iyi anımsamaktayım. Konuya öncülük eden söylemlerden şu sonuca vardım ki, öz henüz arka planda bulunmaktaydı ve bu tür şeylere terfi etmek için, söylendiği gibi çok daha fazlasını, yani tını ve temelleri hepsi biliyorlardı. Her zaman kendisinden bahsedilen, genel olarak bilinen bir şeymiş ve alışılmışlığın hareketiymiş gibi davranılan, yani haklı olan şeyi nerede bulabilirim diye uzun süre boşu boşuna aradıktan sonra meşruluğunu bulamadığım gibi, aslında benim kavradığımdan daha fazlasının orada olmadığını ve bu konuda sadece güven vurgusunun, keyfiliğin ve kibirliliğin söz konusu olduğunu buldum.

Halis doğa bilgisi ile uğraşan bir arkadaş, daha önce büyük hayranlıkla bir kurs vermiş ve yeterince tanınmış olan saygıdeğer Dr. Gall⁵¹, bitmez tükenmez bir şekilde yeni hikayeler anlatmasını bildiği bir önceki konferansından malum olduğu için, yeni bir konferans vermesi için davet etmemi önerdi. Dr. Gall şimdilik isteksiz görünerek, sonraki toplantılarda kafasının içindeki boşluğu gün ışığına çıkarmaya söz verdi.

Bunun için o:

1. Beynini göz önüne sermek için alıklaşmış derisini dü-rerek açacak: şapkalar için örtücük, kadınlar için bir çift pantolon;

51 Gall, Franz Joseph (1758-1828): *Bilimsel(1) kafatasçılığın kurucusu. Öğretisini tanıtmak için Jena'ya da gitmiştir.*

2. den Ursprung der Nerven vom Steißbein zeigen;

3. eine große Anzahl neuer Sinne, an Damen außer dem Tanzsinn auch den Näh- und Kochsinn, an Bauernflegeln den Dreschflegelsinn, an anderen aber den Scharlatansinn, alles ohne Denken aufzeigen;

4. die Kämmfrau aus dem Waisenhaus, Barbara Sprützbein, zuziehen, die mit ihrer geläufigen Manipulation der Schädel und ihren Erfahrungen Herrn Dr. Gall unterstützen wird.

Der eine klärt das *Zeitalter* auf, der andere empfindet es in Sonetten hinauf, erzieht es auf, reflektiert, schaut es hinauf, betet es hinauf. Das *Zeitalter* ist für jeden der *truncus ficulus*, aus dessen Ganzem jeder einen Merkur fabrizieren will, aber der Teufel führt ihm unter den Händen den *truncus* oder, um in ein ander Gleichnis überzugehen, den Montblancgranit weg und läßt ihm nur ein Splitterchen oder Körnchen, so daß, wenn man sein fertiges Werk nunmehr beim Licht besieht, er ein verdammt kleines Merkürchen herausgebracht hat und nicht genug über Schlechtigkeit der Zeit und des Teufels schimpfen kann, der ihm nur solche Brosamen gelassen hat, so daß nun eine Menge von Zeitalterchen herumlaufen, die alle anders schildern: Salzmännisches,

2. Kış kemiğindeki sinirlerin kaynağını gösterecek;

3. Büyük sayıda yeni duyarlılıkları, kadınlarda dans etme duyarlılığı dışında, ayrıca dikiş ve yemek pişirme duyarlılığını, köylü odun yarmalarında dayak atma duyarlılığını, fakat diğerleri için de şarlatanlık duyarlılığını düşünmeden kanıtlayacak;

4. Beylik bir şekilde kafatası yönlendirilebilecek ve Dr. Gall'in iddialarını deneyimleri ile destekleyecek olan öksüzler yurdundan berber bayan Barbara Sprützbein'i tanık olarak gösterecek.

Birisi çağrı aydınlatır, diğeri onu sonelerde duyumsar, öğretir, yansıtır, ona, yukarıya bakar, dua eder. Çağ kendisinin bütününden bir Merkür üretmek isteyen her bir kişi için *truncus ficulnu's*⁵²; fakat şeytan onun ellerinin altından *truncu'su*⁵³ alır, veya başka bir benzetme yaparsak, Montblanc'ın sert taşından uzaklaştırır ve ona yalnızca bir kırıntı veya tane bırakır, böylece insan ne zaman bitirilmiş yapıtına ışıktaki baksa, lanetli küçüklükte bir Merkürçük ürettiğini ve kendisine sadece böyle ekmek kırıntıları bırakan çağın kötülüğüne ve şeytana ne kadar yakınsa o kadar az olduğunu görür. Bu şekilde hepsinden öte Salzmann⁵⁴,

52 *İncir kütüğü*.(ç.n.)

53 *Kütük*.(ç.n.)

54 Salzmann, Christian Gotthilf (1744-1811): Ünlü bir papazın oğlu. Jena'da teoloji okudu. Halkın dinsel eğitimi ve genel olarak pedagoji üzerine çalışmaları var. Çocuklara dinsel eğitimin nasıl daha iyi verileceğini araştırdı. (ç.n.)

Campesches, Kuhpockenzeitälterchen; - es abklären, daß es reiner klarer Äther werde, aus dem frei die Sterngestalten in ewiger Sonnenschönheit in der Mitte herausspringen.

Campe⁵⁵, İnekçiçeği⁵⁶ yüzyılcıkları gibi bir sürü çağcık geçip gitmiştir; - ortasında sonrasız Güneş güzelliği ile içinden yıldız biçimleri fışkıran saf ve temiz bir eter olacak şekilde, çağı temizlemek.

55 Campe, Joachim Heinrich (1746-1818): *Protestan teolojisi okudu. Felsefe ve din üzerine kitaplar yazdı.* (ç.n.)

56 *Bilimsel çalışmaların niteliği üzerine yukarıdaki iğneleyici bir paragrafa gönderme.* (ç.n.)

WER DENKT ABSTRAKT¹ (1807)

Denken? Abstrakt? - *Sauve qui peut!* Rette sich, wer kann! So höre ich schon einen vom Feinde erkauften Verräter ausrufen, der diesen Aufsatz dafür ausschreit, daß hier von Metaphysik die Rede sein werde. Denn *Metaphysik* ist das Wort, wie *abstrakt* und beinahe auch *Denken*, ist das Wort², vor dem jeder mehr oder minder wie vor einem mit der Pest Behafteten davonläuft.

Es ist aber nicht so böß gemeint, daß, was denken und was abstrakt sei, hier erklärt werden sollte. Der schönen Welt ist nichts so unerträglich als das Erklären. Mir selbst ist es schrecklich genug, wenn einer zu erklären anfängt, denn zur Not verstehe ich alles selbst. Hier zeigte sich die Erklärung des Denkens und des Abstrakten ohnehin schon als völlig überflüssig; denn gerade nur, weil die schöne Welt schon weiß, was das Abstrakte ist, flieht sie davor. Wie man das nicht begehrt, was man nicht kennt, so kann man es auch nicht hassen.

1 Manuskript: Hegelnachlaß Stiftung preußischer Kulturbesitz.
Erstdruck: *Werke* Bd. XVII, 1835

2 W: "*Denken* das Wort ist" - Ms: "Denken ist das Wort"

KİM SOYUT DÜŞÜNÜR? ¹

(1807)

Düşünmek? Soyut? —*Sauve qui peut!* Kurtarabilen kendini kurtarsın! Düşman tarafından satın alınmış bir hainin, bu incelemede metafiziğin söz konusu olacağını ilan ederek şimdiden bağırıldığını duyuyorum. Çünkü *metafizik* sözcüğü, *soyut* ve neredeyse *düşünme* sözcüğü gibi, herkesin ve-baya yakalanmış birisinden az çok kaçarcasına uzaklaştığı bir sözcüktür.

Burada soyutun ve düşünmenin ne olduğunu açıklamak gibi kötü bir niyetimiz yok. Zarif dünya için, açıklama kadar dayanılmaz bir şey yoktur. Birisinin açıklamaya başlaması benim için de yeterince kötüdür, çünkü zorunlu kaldığımda her şeyi kendim anlarım. Burada düşünmenin ve soyutun açıklanması gereksiz bir iş gibi görünmektedir, çünkü zarif dünya, tam da soyut olanın ne olduğunu bildiği için ondan kaçır. Nasıl ki insan tanımadığı şeyi arzulamıyorsa, ondan ayrıca nefret de edemez.

1 Elyazısı: Prusya Kültür-mülkü Hegel'in mirası Vakfı. İlk baskı: Toplu Yapıtlar Band XXVII, 1835.

Auch wird es nicht darauf angelegt, hinterlistigerweise die schöne Welt mit dem Denken oder dem Abstrakten versöhnen zu wollen; etwa daß unter dem Scheine einer leichten Konversation das Denken und das Abstrakte eingeschwärzt werden sollte, so daß es unbekannterweise, und ohne eben einen Abscheu erweckt zu haben, sich in die Gesellschaft eingeschlichen [hätte] und gar von der Gesellschaft selbst unmerklich hereingezogen oder, wie die Schwaben sich ausdrücken, hereingezäunselt worden wäre und nun der Autor dieser Verwicklung diesen sonst fremden Gast, nämlich das Abstrakte, aufdeckte, den die ganze Gesellschaft unter einem anderen Titel als einen guten Bekannten behandelt und anerkannt hätte. Solche Erkennungsszenen, wodurch die Welt wider Willen belehrt werden soll, haben den nicht zu entschuldigenden Fehler an sich, daß sie zugleich beschämen und der Machinist sich einen kleinen Ruhm erkünsteln wollte, so daß jene Beschämung und diese Eitelkeit die Wirkung aufheben, denn sie stoßen eine um diesen Preis erkaufte Belehrung vielmehr wieder hinweg.

Ohnehin wäre die Anlegung eines solchen Planes schon verdorben; denn zu seiner Ausführung wird erfordert, daß das Wort des Rätsels nicht zum voraus ausgesprochen sei. Dies ist aber durch die Aufschrift schon geschehen; in dieser, wenn dieser Aufsatz mit solcher Hinterlist umginge, hätten die Worte nicht gleich von Anfang auftreten dürfen, sondern, wie der Minister in der Komödie, das ganze Spiel hindurch im Überrocke herumgehen und erst in der letzten Szene ihn aufknöpfen und den Stern der Weisheit herausblitzen lassen müssen. Die Aufknöpfung eines metaphysischen Überrocks nähme sich hier nicht einmal so gut aus wie die Aufknöpfung des ministeriellen, denn was jene an den Tag brächte, wäre weiter nichts als ein paar Worte; denn das Beste vom Spaß

Ayrıca burada amaçlanan, (güya düşünme ve soyut hafif bir konuşmanın görünüşü altında birbirine karıştırılmış, böylece tanınmaz bir şekilde, ve ayrıca bir nefreti uyandırmadan gizlice topluma sokulmuş ve hatta toplum tarafından fark edilmeden içeri, ya da Schwaben'lıların dediği gibi, çitlerin içine çekilmiş de, ve şimdi, toplum tarafından başka bir başlık altında sanki iyi bir tanıdıkmiş gibi davranılan ve kabul edilen bu konuğu, yani 'soyut'u, bu girişimi yapan (ben) bulgulamışım gibi), zarif dünyayı düşünme ve soyut ile düzenbazca uzlaştırmak da değildir. Dünyaya, o istemese de bu türlü ders vermeler hem utandırdıkları, hem de bunu yapan kendisine küçük bir ün yaratmak isteyebileceği için, kendilerinde bağışlanmaz yanlışlar taşırlar. Böylece söz konusu utanma ve kendini beğenmişlik etkiyi bozar, çünkü pahalıya mal olmuş dersi daha çok geriye iterler.

Ne olursa olsun, böyle bir planın ortaya konması zaten yanlış olurdu, çünkü uygulanması için bilmecenin sözcüğünün (yani 'soyut'un) baştan açığa vurulmaması istenecekti. Fakat bu hemen Başlık'ta ortaya konuldu; bu makalede böylesine bir düzenbazlık söz konusu olsaydı, sözcükler daha başlangıçta ortaya dökülmezdi, tersine, komedideki bakan gibi, bütün oyun boyunca pardösü ile dolaşılıp, ilk kez son sahnede pardösünün düğmeleri çözülür ve bilgeliğin yıldızının parlamasına izin verilirdi. Metafizik bir pardösünün düğmelerinin çözülmesi, bakanın pardösüsünün düğmelerinin çözülmesi kadar bile olamazdı, çünkü bu işlemin gün ışığına taşıdığı bir kaç sözcükten fazla bir şey olmayacaktı; öyle ki bu durumun şaka açısından en iyi tarafı, olguya toplumun zaten çoktan sahip olduğunu göstermesi olurdu; sonunda topluma yalnızca yeni ada alışmak kalırdı.

sollte ja eigentlich darin liegen, daß es sich zeigte, daß die Gesellschaft längst im Besitze der Sache selbst war; sie gewönne also am Ende nur den Namen, dahingegen der Stern des Ministers etwas Reelleres, einen Beutel mit Geld, bedeutet.

Was Denken, was abstrakt ist — daß dies jeder Anwesende wisse, wird in guter Gesellschaft vorausgesetzt, und in solcher befinden wir uns. Die Frage ist allein danach, *wer* es sei, der abstrakt denke. Die Absicht ist, wie schon erinnert, nicht die, sie³ mit diesen Dingen zu versöhnen, ihr zuzumuten, sich mit etwas Schwerem abzugeben, ihr ins Gewissen darüber zu reden, daß sie leichtsinnigerweise so etwas vernachlässige, was für ein mit der Vernunft begabtes Wesen rang- und standesgemäß sei. Vielmehr ist die Absicht, die schöne Welt mit sich selbst darüber zu versöhnen, wenn sie sich anders eben nicht ein Gewissen über diese Vernachlässigung macht, aber doch vor dem abstrakten Denken als vor etwas Hohem einen gewissen Respekt wenigstens innerlich hat und davon wegsieht, nicht weil es ihr zu gering, sondern weil es ihr zu hoch, nicht weil es zu gemein, sondern zu vornehm, oder umgekehrt, weil es ihr eine *Espece*, etwas Besonderes zu sein scheint, etwas, wodurch man nicht in der allgemeinen Gesellschaft sich auszeichnet, wie durch einen neuen Putz, sondern wodurch man sich vielmehr, wie durch ärmliche Kleidung oder auch durch reiche, wenn sie auch aus alt gefaßten Edelsteinen oder einer noch so reichen Stickerei besteht, die aber längst chinesisch geworden ist, von der Gesellschaft ausschließt oder sich darin lächerlich macht.

3 Ms: "erinnert, sie nicht"

Buna karşın bakanlığın yıldızı daha gerçekçi bir anlama, yani bir torba para anlamına gelirdi.

Herkesin bildiği gibi, düşünme ne ise, soyut ne ise onun, iyi bir toplumda varolduğu kabul edilir, biz de böyle bir toplumda bulunmaktayız. Buna göre soru yalnızca *kimin* soyut düşündüğüdür. Burada amaç, çoktan hatırlatılmış olduğu gibi, söz konusu kişileri bu tür şeylerle uzlaştırmak, onları cesaretlendirmek, bazı zor şeylerle uğraştırmak, bununla da vicdanlarına seslenerek, akılla donatılmış bir varlık için sınıf ve durumuna yakışır olanı kayıtsızca boşladıklarına ikna etmek de değildir. Eğer zarif dünyanın vicdanı da başka türlü bu ihmalkarlıktan rahatsız olmuyorsa, fakat tersine soyut düşünmeye karşı en azından içinden de olsa belli bir saygı da taşıyorsa ve bu tür düşünme ona çok aşağıda değil, fakat çok yukarıda, çok adi değil tersine çok kıbar görüldüğünden, ya da tersine ona bir *Espèce*, özel bir türmüş gibi görüldüğünden, (öyle bir tür ki, onun aracılığıyla sıradan bir toplumda insan kendisini, yeni bir kıyafet giymiş biri gibi göstermeyip, tersine daha çok yoksul bir kıyafetli biri ya da keza çoktan Çinlilere özgü kalmış eski mücevherler veya zengin takılarla bezenmiş zengin kıyafetli biri gibi, toplumun dışına çıkardığı veya gülünç duruma düşürdüğünden), bakışını soyut düşünmeden başka tarafa çeviriyorsa, amaç daha çok bu konuda zarif dünyayı kendi kendisiyle uzlaştırmaktır.

Wer denkt abstrakt? Der ungebildete Mensch, nicht der gebildete. Die gute Gesellschaft denkt darum nicht abstrakt, weil es zu leicht ist, weil es zu niedrig ist, niedrig nicht dem äußeren Stande nach, nicht aus einem leeren Vornehmtun, das sich über das wegzusetzen stellt, was es nicht vermag, sondern wegen der inneren Geringheit der Sache.

Das Vorurteil und die Achtung für das abstrakte Denken ist so groß, daß feine Nasen hier eine Satire oder Ironie zum voraus wittern werden; allein, da sie Leser des *Morgenblattes*⁴ sind, wissen sie, daß auf eine Satire ein Preis gesetzt ist und daß ich also ihn lieber zu verdienen glauben und darum konkurrieren als hier schon ohne weiteres meine Sachen hergeben würde.

Ich brauche für meinen Satz nur Beispiele anzuführen, von denen jedermann zugestehen wird, daß sie ihn enthalten. Es wird also ein Mörder zur Richtstätte geführt. Dem gemeinen Volke ist er nichts weiter als ein Mörder. Damen machen vielleicht die Bemerkung, daß er ein kräftiger, schöner, interessanter Mann ist. Jenes Volk findet die Bemerkung entsetzlich: was, ein Mörder schön? wie kann [man] so schlecht denkend sein und einen Mörder schön nennen; ihr seid auch wohl etwas nicht viel Besseres! Dies ist die Sittenverderbnis, die unter den vornehmen Leuten herrscht, setzt vielleicht der Priester hinzu, der den Grund der Dinge und die Herzen kennt.

4 Morgenblatt für gebildete Stände, erschien ab I. I. 1807; am 2. 1. 1807 wurde ein Preis für eine Satire ausgeschrieben, Einsendeschluß r. 7. 1807.

Kim soyut düşünür? Kültürsüz insan, kültürlü olan değil. Bu nedenle iyi bir toplum soyut düşünmez, çok kolay olduğu için, çok aşağı olduğu için, dışsal bir durumun aşağılığından değil, başaramadığı bir şeyden kendini uzak tutmak isteğinden oluşan boş kibarlıktan dolayı da değil, tersine soyut düşünmenin kendi iç-kısırlığından dolayı.

Soyut düşünme üzerine önyargı ve dikkat o kadar büyüktür ki, keskin burunlular burada bir ironi veya taşlamanın kokusunu önceden alacaklardır; zaten onlar, *Morgenblattes*'in okuyucuları olduklarından bilirler ki, iyi bir taşlama için ödül konmuştur, ben de burada konuyu olduğu gibi teslim etmekten çok, bu ödülü kazanacağıma inanmış ve yarışmaya girmiş biri gibiyim.²

Savunduğum tez için, herkesin tezimi desteklediğini kabul edeceği, örnekler sunmak yeterli olacaktır. İşte yargıç huzuruna bir katil çıkarılır. Sıradan halk için o bir katil olmaktan başka bir şey değildir. Kadınlar belki onun güçlü, güzel, ilginç bir adam olduğunu dile getireceklerdir. Halk ise bu görüşü korkunç bulur: ne, güzel bir katil (mi)? İnsan nasıl böyle kötü düşünceli olur ve bir katile iyi der; demek ki siz de ondan daha iyi değilsiniz! Şeylerin temelini ve kalpleri tanıyan papaz belki de, 'bu kibar insanlar arasında egemen olan ahlaki çürümedir' diye ekleyecektir.

2 *Morgenblatt für gebildete Staende* (Kültürlü Zümreler için Sabah gazetesi) 01.01.1807 tarihinden itibaren yayımlanmaya başlamıştır. 02.01.1807 tarihinde söz konusu 'taşlama' ödülü ilan edilmiş ve son başvuru tarihi olarak 01.07.1807 tarihi verilmiştir.

Ein Menschenkenner sucht den Gang auf, den die Bildung des Verbrechers genommen, findet in seiner Geschichte schlechte Erziehung, schlechte Familienverhältnisse⁵ des Vaters und der Mutter, irgendeine ungeheure Härte bei einem leichteren Vergehen dieses Menschen, die ihn gegen die bürgerliche Ordnung erbitterte, eine erste Rückwirkung dagegen, die ihn daraus vertrieb und es ihm jetzt nur durch Verbrechen sich noch zu erhalten möglich machte. - Es kann wohl Leute geben, die, wenn sie solches hören, sagen werden: der will diesen Mörder entschuldigen! Erwinnere ich mich doch, in meiner Jugend einen Bürgermeister klagen gehört [zu haben], daß es die Bücherschreiber zu weit treiben und Christentum und Rechtschaffenheit ganz auszurotten suchen; es habe einer eine Verteidigung des Selbstmordes geschrieben; schrecklich, gar zu schrecklich! - Es ergab sich aus weiterer Nachfrage, daß *Werthers Leiden* verstanden waren.

Dies heißt abstrakt gedacht, in dem Mörder nichts als dieses Abstrakte, daß er ein Mörder ist, zu sehen und durch diese einfache Qualität alles übrige menschliche Wesen an ihm [zu] vertilgen. Ganz anders eine feine, empfindsame Leipziger Welt. Sie bestreute und beband das Rad und den Verbrecher, der darauf geflochten war, mit Blumenkränzen. - Dies ist aber wieder die entgegengesetzte Abstraktion. Die Christen mögen wohl Rosenkruzerei oder vielmehr Kreuzroserei treiben, das Kreuz mit Rosen umwinden. Das Kreuz ist der längst geheiligte Galgen und Rad. Es hat seine einseitige

5 W: "in seiner Geschichte, in seiner Erziehung schlechte Familienverhältnisse"

İnsanları iyi tanıyan birisi suçlunun eğitimini çıkış noktası alır, onun öyküsünde kötü bir eğitimi, babasının ve annesinin kötü davranışlarını, basit bir suçuna karşılık onu toplumsal düzene karşı öfkeliendiren herhangi bir acımasız sertliği, buna karşı, onu yoldan çıkaran ve artık yalnızca suç işleyerek kendini geçindirmesini mümkün kılan, onun ilk karşı tepkisini bulgular. - Bunları duyup şöyle diyecek insanlar olabilir; bu adam bu katili mazur göstermek istiyor! Gençliğimde bir belediye başkanının, "kitap yazarları çok ileri gidiyorlar, ve Hıristiyanlığı ve namusluluğu bütünüyle kökünden kazımaya çalışıyorlar; birisi intiharın bir savunusunu yazmış; korkunç, çok korkunç!" diye yakındığını bile hatırlıyorum. Soruşturunca sonradan anlaşılmıştı ki, söz konusu olan *Werther'in Acıları*'dır.³

Bu soyut düşünüldüğü, katil de onun bir katil olduğu soyutlamasından başka bir şey görülmediği ve bu basit nitelik aracılığıyla bütün geri kalan insanca özün onda yok sayıldığı anlamına gelir. Bambaşkadır ince, duyarlı Leipzig Dünyası. Suçluyu ve bağlandığı devvar tekerleğini çiçek çelenkleriyle süslerler.⁴ - Fakat bu da yine karşıt-yönden bir soyutlamadır. Hıristiyanlar güllerden çarmıh, çarmıhta güller oluşturmayı, çarmıhı güllerle donatmayı çok severler. Çarmıh çoktan beri kutsanmış darağacı ve devvar tekerleğidir.

3 *Göndermede bulunulan yapıt Göthe'nin 'Genç Werther'in Acıları'dır. (ç.n.)*

4 *Das Rad (Alm.): burada devvar tekerleği: eskiden Almanya'da uzuvları parçalanmış suçluların ölmesi için üzerine bağlandıkları hareket halindeki araba tekerleği. (ç.n.)*

Bedeutung, das Werkzeug entehrender Strafe zu sein, verloren und kennt im Gegenteil die Vorstellung des höchsten Schmerzes und der tiefsten Verwerfung, zusammen mit der freudigsten Wonne und göttlicher Ehre. Hingegen das Leipziger [Kreuz], mit Veilchen und Klatschrosen eingebunden, ist eine Kotzebuesche Versöhnung, eine Art liederlicher Verträglichkeit der Empfindsamkeit mit dem Schlechten.

Ganz anders hörte ich einst eine gemeine alte Frau, ein Spitalweib, die Abstraktion des Mörders töten und ihn zur Ehre lebendig machen. Das abgeschlagene Haupt war aufs Schaffot gelegt, und es war Sonnenschein; wie doch so schön, sagte sie, Gottes Gnadensonne *Binders* Haupt beglänzt! -Du bist nicht wert, daß dich die Sonne bescheint, sagt man zu einem Wicht, über den man sich erzürnt. Jene Frau sah, daß der Mörderkopf von der Sonne beschienen wurde und es also auch noch wert war. Sie erhob ihn von der Strafe des Schaffots in die Sonnengnade Gottes, brachte nicht durch ihre Veilchen und ihre empfindsame Eitelkeit die Versöhnung zustande, sondern sah in der höheren Sonne ihn zu Gnaden aufgenommen.

Alte, ihre Eier sind faul, sagt die Einkäuferin zur Hökersfrau. Was, entgegnet diese, meine Eier faul? Sie mag mir faul sein! Sie soll mir das von meinen Eiern sagen? Sie? Haben ihren Vater nicht die Läuse an der Landstraße aufgefressen, ist nicht ihre Mutter mit den Franzosen fortgelaufen und ihre Großmutter im Spital gestorben, – schaff sie sich für ihr Flitterhalstuch ein ganzes Hemd an; man weiß wohl, wo sie dies Halstuch und ihre Mützen her hat; wenn die Offiziere nicht wären, war jetzt manche nicht so geputzt, und wenn die gnädigen Frauen mehr auf ihre Haushaltung sähen, säße

Çarmıh tek yönlü anlamını, yani onur kırıcı cezaların aleti olma özelliğini yitirdi ve tersine en büyük acıların ve en derin suçlamaların tasarımına, en coşkulu haz ve tanrısal onurla birlikte eşlik etti. Leipziglilerin çarmıhı ise, menekşe ve gelinciklerle süslenmiş olarak, kötü olan ile mide bulandırıcı bir uzlaşma, onunla duygusal dayanışmanın baştan savma bir tarzıdır.

Bir zamanlar sıradan ve yaşlı bir hastabakıcı kadından, 'katil' soyutlamasını öldürerek onur adına katili yaşatmayı amaçlayan bambaşka bir öykü işitmiştim. Kesilmiş baş idam sehпасının üzerinde duruyordu, ve güneş ışıyordu; 'aman ne güzel' demişti yaşlı kadın, 'tanrının rahmet güneşiyle *bağlanmış* baş aydınlanıyor!' - İnsan öfkелendiği bir zavallıya, 'güneşin seni aydınlatmasına değmezsin' der. Söz konusu kadın katilin kafasının güneş tarafından aydınlatılmış olduğunu ve onun buna değer olduğunu görmüştü. Kadın, katilin kafasını idam sehпасından tanrının kayırıcı güneşine doğru kaldırdı, menekşeleri ve duygusalca kibri bir uzlaşma oluşturmamıştı, buna karşın yüksekteki güneşte katilin bağışlandığını görmüştü.

Alışveriş yapan [hizmetçi] kadın esnaf kadına 'ihtiyar, yumurtaların çürük' der. 'Ne', diye karşılık verir esnaf kadın, 'benim yumurtalarım çürük? Benim yumurtalarım çürükmüş! Siz benim yumurtalarım hakkında bunu dersiniz ha? Siz? Babanızı şose kenarında bitler yemedi mi, anneniz Fransızlarla kaçmadı mı ve büyükanneniz bakımevinde ölmedi mi, - kadın süslü atkısı için koca bir gömlek satın alır; insan çok iyi bilir kendisine bu atkıyı ve her şeyi nereden sağladığını; eğer subaylar olmasaydı, bazıları böyle süslenmezdi, ve ne zaman ki sayın bayanlar daha çok ev işlerini görmüş olsalardı,

manche im Stockhause, – flick sie sich nur die Löcher in den Strümpfen! – Kurz, sie läßt keinen guten Faden an ihr. Sie denkt abstrakt und subsumiert sie nach Halstuch, Mütze, Hemd usf. wie nach den Fingern und anderen Partien, auch nach [dem] Vater und der ganzen Sippschaft, ganz allein unter das Verbrechen, daß sie die Eier faul gefunden hat; alles an ihr ist durch und durch mit diesen faulen Eiern gefärbt, dahingegen jene Offiziere, von denen die Hökersfrau sprach – wenn anders, wie sehr zu zweifeln, etwas daran ist —, ganz andere Dinge an ihr zu sehen bekommen mögen.

Um von der Magd auf den Bedienten zu kommen, so ist kein Bedienter schlechter daran als bei einem Manne von wenigem Stande und wenigem Einkommen, und um so besser daran, je vornehmer sein Herr ist. Der gemeine Mensch denkt wieder abstrakter, er tut vornehm gegen den Bedienten und verhält sich zu diesem nur als zu einem Bedienten; an diesem einen Prädikate hält er fest. Am besten befindet sich der Bediente bei den Franzosen. Der vornehme Mann ist familiär mit dem Bedienten, der Franzose sogar gut Freund mit ihm; dieser führt, wenn sie allein sind, das große Wort, man sehe Diderots *Jacques et son maitre*, der Herr tut nichts als Prisen-Tabak nehmen und nach der Uhr sehen und läßt den Bedienten in allem Übrigen gewähren. Der vornehme Mann weiß, daß der Bediente nicht nur Bedienter ist, sondern auch die Stadtneuigkeiten weiß, die Mädchen kennt, gute Anschläge im Kopfe hat; er fragt ihn darüber, und der Bediente

ahşap evlerinde otururlardı, - sadece çoraplardaki kaçıkları yamarlardı!'- Kısacası, kambur kadın alıcı kadın için aklına geleni ardına komaz. Bu kadın soyut düşünür ve alıcı kadının her şeyini, atkısını, şapkasını, gömleğini vs., parmaklarının, diğer taraflarının, ayrıca babasının, bütün soyunun nasıl olduğuna dair onunla ilgili her şeyi, onun kendi yumurtalarını bozuk bulmasından kaynaklanan suçunun altında toplar; bu kadın ile ilgili her şey her defasında bozuk yumurtalar aracılığıyla renklendirilir, buna karşılık o söz ettiği subaylar, çok şüphelenilecek başkaca şeyler varsa, onda bambaşka şeyler görmek isteyeceklerdir.

Kadın hizmetçiden erkek hizmetçi olgusuna gelirsek, böylece düşük mevkiden ve düşük gelirli bir adama hizmet eden bir hizmetçiden daha kötüsü yoktur, ve bu açıdan efendisi ne kadar iyi ise, bu onun için o kadar iyidir. Sıradan insan yeniden soyut düşünmektedir, hizmetçiye karşı kibarlık taslar, ve ona yalnızca bir hizmetçiymiş gibi davranır; ve bu yargısına sıkıca sarılır. Hizmetçi en iyi ortamı Fransızlarda bulur. Kibar adam hizmetçisini tanır, hatta Fransız onunla iyi arkadaşır da; hizmetçi yalnız olduklarında, "insan Diderot'un *Jaques et son maitre'sini*⁵ görmeli" diye büyük laf eder, ve bir tutam tütün almak ve saati ne bakmak ve tüm diğer şeyleri hizmetçiye bırakmak dışında efendi bir şey yapmaz. Kibar adam bilir ki, hizmetçi sadece hizmetçi değildir, tersine ayrıca kentin yeniliklerini bilir, genç kızları tanır, kafasında iyi önerilere sahiptir; ona bu konular üzerine sorabilir, ve patron ne üzerine

5 *Jaques ve Efendisi.*

darf sagen, was er über das weiß, worüber der Prinzipal frug. Beim französischen Herrn darf der Bediente nicht nur dies, sondern auch die Materie aufs Tapet bringen, seine Meinung haben und behaupten, und wenn der Herr etwas will, so geht es nicht mit Befehl, sondern er muß dem Bedienten zuerst seine Meinung einräsonieren und ihm ein gutes Wort darum geben, daß seine Meinung die Oberhand behält.

Im Militär kommt derselbe Unterschied vor; beim preußischen⁶ kann der Soldat geprügelt werden, er ist also eine Kanaille; denn was geprügelt zu werden das passive Recht hat, ist eine Kanaille. So gilt der gemeine Soldat dem Offizier für dies Abstraktum eines prügelbaren Subjekts, mit dem ein Herr, der Uniform und *Porte d'épée* hat, sich abgeben muß, und das ist, um sich dem Teufel zu ergeben.

6 W: "österreichischen"

sormuş ise, hizmetçi bu konuda bildiklerini söylemeye izinlidir. Fransız efendide hizmetçi yalnızca buna izinli değildir, ayrıca sorunları dile getirebilir, kendi görüşüne sahip olabilir, ve ne zaman ki efendi bir şey isterse, bu buyrukla yürümez, tersine ilk olarak hizmetçinin görüşünü almak zordur, ve hizmetçinin görüşü üstünlük kazanmışsa, bunu güzel bir sözle teslim edecektir.

Askerlikte de aynı ayrım ortaya çıkar; Prusyalılarda⁶ askere dayak atılabilir; yani o ayaktakımından biridir; çünkü dayak yemek gibi edilgin bir hakka sahip olan, ayaktakımındandır. Böylece dayak atılabilecek bir kişinin soyutluğuna sahip olduğu düşünülen sıradan askerle, üniforma ve *Porte d'épée*'ye⁷ sahip bir efendi olarak subay uğraşmak durumundadır, bu ise kendini şeytana teslim etmektir.

6 İlk baskıda "Avusturyalılar". [Muhtemelen yine aynı sorun; gelebilecek tepkiler ve sansür korkusundan dolayı. (ç.n.)]

7 Kılıç.(ç.n.)

